

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

נח

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואל שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמות

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

עכשיו
במחיר
עלות

חזר למלאי

סט הזוהר המפואר של
ישיבת המקובלים נהר שלום

עם תרגום ללשון הקודש
כולל זוהר חדש ותיקוני הזוהר

מהרו להזמין!

רחוב שילה 4 ירושלים

02-644-33-00

סבולה

הלכות ותן טל ומטר לברכה

- א. בארץ ישראל, שואלים על הגשמים בברכת השנים לומר ותן טל ומטר לברכה, החל מליל ז' בחשון בתפלת ערבית, ועד תפילת המנחה של עריו"ט הראשון של פסח ועד בכלל. ואם טעה ואמר ברכנו ולא שאל מטר ונזכר באמצע הברכה, אומר ותן טל ומטר לברכה במקום שנזכר, וממשיך על הסדר עד סוף הברכה [א]. אמר ברוך אתה ה' קודם שחתם מברך השנים, יאמר למדני חוקיך, וחוזר לתחילת הברכה [ב]. ואם נזכר אחר שסיים הברכה קודם שהתחיל תקע בשופר, אומר שם ותן טל ומטר לברכה ודיו. ואם נזכר אחר שהתחיל תקע אין צריך לחזור, אלא יאמר בשומע תפילה ותן טל ומטר לברכה כי אתה שומע תפלת כל פה וכו' [ג]. ואם לא נזכר אלא עד אחר שסיים שומע תפילה, קודם שהתחיל רצה, יאמר שם ותן טל ומטר לברכה. ואם נזכר אחר שהתחיל רצה, אז חוזר לברכת השנים ואומר על הסדר, ואם לא נזכר אלא עד לאחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי האחרון הסמוך לעושה שלום, אז אפילו שעדיין לא עקר רגליו, צריך לחזור לתחילת תפילת העמידה [ד].
- ב. מנהג הספרדים ועדות המזרח בברכת השנים, לומר בקיץ "ברכנו", ובחורף "ברך עלינו", וכוללים בה שאלת טל ומטר, והוא מנהג נכון על פי הקבלה. ובנוסף ספרד של האשכנזים, אומרים לעולם "ברך עלינו", אלא שבחורף כוללים בה ותן טל ומטר לברכה [ה].

עיונים והארות

לברכת השנים, וכ"כ הרמב"ם והרא"ש. והסביר מרן בב"י שאם השלים תפילתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחרים, אע"פ שעדיין לא עקר רגליו, כעקר דמיון. ולכן אחר אמירת יהיו לרצון שקודם עושה שלום חשיב כעקירה, וצריך לחזור לתחילת התפילה. אבל אם רגיל לומר תחנונים, כל זמן שלא אמר יהיו לרצון שאחר כל תחנוניו חוזר לברכת השנים, ורק אם אמר יהיו לרצון חוזר לראש.

ה. ועי' בילקו"י (סי' קיז בהערה להלכה ב) למו"ר הראש"ל צ שליט"א וז"ל: בטור (סי' קיז) ובבית יוסף שם, הובאו חילוקי מנהגים, שמנהג אשכנז לומר לעולם "ברך עלינו", אלא שבחורף אומרים ותן טל ומטר באמצע הברכה, [וכן כתב בספר המנהגים סי' נו], ובספרד אומרים בקיץ "ברכנו" ובחורף "ברך עלינו". וכ"כ הרב ר' דוד אבודרהם. והריטב"א בהלכות ברכות (פרק ז הלכה ט) כתב, שתחלת ברכה אין לשנותה כלל, ולכן המשנים ברכת השנים שבתפלה מימות החורף לימות הקיץ אינו מנהג יפה. אלא לעולם אומרים בך עלינו. ע"ש. וכ"כ עוד הריטב"א בחידושיו לתענית (ג א) וז"ל: וכבר כתבתי במסכת ברכות שברכת השנים שוה היא בימות החמה ובימות הגשמים וכו'. אבל בארצות הללו נהגו להחליף נוסח הברכה בין ימות החמה לימות הגשמים, ואין לנו סמך למנהגם. עכ"ל. אבל האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף נא ע"ג) כתב, בקיץ יאמרו "ברכנו", ובחורף יאמרו "ברך עלינו", ושלא כאותם שנהגו לומר בין בקיץ בין בחורף "ברך עלינו". ע"כ. וכ"כ מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קיז סק"א) בשם גורי האר"י. וכ"כ בשלמי צבור (דף קכט ע"ב). ומשמע שיש לזה טעם על פי הקבלה. וכן מנהגנו. עכ"ל.

א. כ"פ מו"ר הראש"ל צ בילקו"י (סי' קיז הלכה א, ו).

ב. כ"כ בהלכה ברורה (סי' קיז הלכה טו) וכתב שם שלא מצא לאחרונים שדיברו על זה.

ג. בא"ח (שם). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה לב) כתב וז"ל: מי שטעה ואמר ברכנו בימות הגשמים, ונזכר מיד לאחר שסיים ברכת השנים, היכן יזכיר ותן טל ומטר לברכה. אם יודע בעצמו שכשיגיע לשומע תפילה יזכור שצריך לומר שם ותן טל ומטר לברכה, ימתין עד שומע תפילה ויזכיר שם, אבל אם חושש שמא ישכח, יאמר מיד ותן טל ומטר, לפני שיתחיל ברכת תקע בשופר גדול. עכ"ל. ועיין בספר הלכה ברורה (שם) שיש לאומרו קודם שיאמר, תקע בשופר, וטוב שבברכת שמע קולנו קודם כי אתה שומע תפילת כל פה, יחזור ויאמר ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה.

וטוב לכיין כאשר אומר ברכת ותן טל ומטר לברכה כוונה זו המובאת בסידור הרש"ש.

ד. בא"ח (שם). וכתב המשנה ברורה (סי' קיז ס"ק יט) אם נזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויאמר ותן טל ומטר ואח"כ כי אתה שומע וכו'. וכ"כ הכה"ח (ס"ק מב).

והנה הבא"ח כתב, ואם לא נזכר אלא עד לאחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי האחרון הסמוך לעושה שלום, אז אפילו שעדיין לא עקר רגליו, צריך לחזור להתחלת תפילת העמידה. אמנם הטור (סי' קיז) כתב שאם נזכר אחר שעקר רגליו, חוזר לתחילת התפילה. ואם לא עקר רגליו, לדעת הירושלמי חוזר לשומע תפילה ושואל בה, וכ"כ הר"ח. ולדעת בה"ג חוזר

רחיצה בערב שב"ק

- א. מצוה לרחוץ כל גופו בחמין בערב שבת קודש, ואם אי אפשר לו, ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין א.
 ב. מצות רחיצה בערב שבת היא בחמין דוקא, ובצונן אינו יוצא ידי חובתו¹. ואפשר שבטבילה במקוה חמה יוצאים בזה גם ידי חובת מצות הרחיצה².

עיונים והארות

להסיר ממנה כתמי העונות, כן על ידי רחיצה זו בחמין בערב שבת יוסר מהאדם כתמי עונותיו, והביא דברי רבנו האר"י ז"ל דרחיצה זו נגד ההוא שלהובא דאמרו בזוהר ויקהל, ולכן ברחיצה זו יכולין להבריח הרע והזוהמא של הגוף, ורוח הטומאה השורה על האדם בימי החול יברח ממנו, עיי"ש באורך.

ועי' במשנ"ב (ס"ק א) שכתב שגם הנשים מצוות בזו המצוה, ובימות החורף הקצרים יזהרו שלא יבואו לידי חילול שבת ע"י הרחיצה וכדו'.

ב. עי' בה"ל (שם ד"ה בחמין) שכתב, ובפושטין יש לעיין, כיון דבגמרא נזכר חמין ופושטין אין בכלל זה, וכמו שהביא בשע"ת לקמן בסימן שכ"ו לענין איסור רחיצה בחמין בשם הנודע ביהודה, אך על ההיא דהנודע ביהודה גופא יש לעיין הרבה וכמ"ש שם, אבל בצונן בודאי לא יצא בזה ידי המצוה. עכ"ל. ולכן יש להזהיר להמון העם אשר בימי הקיץ רוחצים בשפת הים או בנהרות או אפי' בבית במים צוננים שלא טוב הם עושים וכ"כ בפתח הדביר (ס"ק א) ומרן החיד"א בדבש לפי (שם).

וכתב השל"ה (מס' שבת, פ' נר מצוה, אות ט) קודם הטבילה טוב שירחץ את גופו בחמין. וכ"כ החיד"א (ברכי יוסף, סי' רס, אות א): "ראיתי חסידים ואנשי מעשה דכל ערב שבת היו רוחצים במרחץ, ואח"כ טובלים במקוה טהרה.

ג. כ"כ בספר הליכות השבת (לר' אברהם יוסף גאראד סי' רס הלכה יב) כי עיקר הרחיצה היא שינקה עצמו ובה מתנקה היטב. וכתב שם (בהערה קמז) שכ"כ אור הנר (ח"ב מאילנא דחיי, שבת אות ו), וחוט שני (ח"א פ"ה הערה א) שו"ת נשמת שבת (ח"א סי' קעג-קעד), וכן נהג הקהלות יעקב (אורחות רבנו ח"א עמוד קג) לטבול רק במקוה חם. ובשו"ת נשמת שבת (שם) מצדד שמכיון שצריך לרחוץ קודם ראשו לא יוצאים בטבילה במקוה שנכנס קודם ברגליו, אך בערוך השלחן (סעי' ג) מבואר שכאשר רוחץ באמבטיה אין הקפידה על הסדר, ושמא יתכן שכל זה לטעם הנגלה אבל על פי הקבלה יש להקפיד בכל אופן על הסדר. ובאדני שלמה (סי' רס אות ג) כתב שלא די בכניסה למים בלבד וצריכים גם שפשוף מפני שבלא זה אין גופו נקי. ולא ראיתי הכרח לדבריו כי במציאות ע"י מים חמין ממילא מתנקה הגוף ומנין שצריכים יותר מזה. וכ"כ בספר פסקי תשובות (סי' רס סעי' א).

א. **גמ' בשבת** (כה:) אמר רב נחמן בר רבא אמר רב: הדלקת נר בשבת - חובה, רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית - רשות, ואני אומר: מצוה. מאי מצוה - דאמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות.

וב"פ בטור דמצוה על כל אדם לרחוץ בער"ש ואם א"א כל גופו ירחוץ פניו ידיו ורגליו. ובמורדכי ובשבלי הלקט כתבו דמצוה ג"כ לחוף הרא"ש וכ"פ בשו"ע (סי' רס סעי' א) וז"ל מצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת ומצוה לחוף הראש, וברמ"א איתא כל גופו, וכתב בכה"ח (שם ס"ק ג) משמע שמצוה לרחוץ כל גופו בחמין, ועיין בהרמב"ם (הלכות דעות פ"ד הט"ז) שיש בזה גם משום רפואה.

ובטעם הדבר מצינו לראשונים שכתבו כמה טעמים: הרמב"ם (פ"ל מהלכות שבת הלכה א-ב) מבאר שהוא משום כבוד שבת וז"ל: "איזהו כבוד, זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת". וכ"מ בטור, וכן מבואר מלשון השאלות (בראשית שאלתא א סוף ד"ה ברם) וז"ל: ואיזהו מצוה לבית המרחץ כדי לנקות את הגוף בשביל כבוד שבת. וכן כתב בתניא רבתי (תלמיד שבלי הלקט הלכו' שבת סי' י ד"ה ומצוה) וז"ל: ולנקות עצמו בערב שבת עם חשיכה משום כבוד שבת. וכ"כ המשנ"ב (ס"ק א).

רבנו ירוחם (תולדות אדם נתיב יב חלק א) כתב שהטעם הוא משום עונג שבת וז"ל: רחיצת ידים ורגלים או מרחץ או מתעטף בטליתו והכל הקונים שעשה לכבוד שבת הוא מצוה משום עונג שבת. וכ"כ בברכ"י (אות א ובמחזיק ברכה א) שזהו כבוד שבת שגופו נקי.

ובזוה"ק (ח"ב דף רד.) מובא, כאשר נכנסת השבת צריכים עם קדוש לרחוץ עצמם מזוהמות ימי החול, מה הטעם, משום שבחול רוח אחר הולך ומשוטט ושורה על העם, וכשאדם רוצה לצאת מרוח ההוא ולבוא ברוח אחר קדוש ועליון, צריך לרחוץ עצמו שישרה עליו רוח עליון רוח קדושה וטהרה ע"כ. ואפשר שצריך גם לרחוץ עצמו וגם לטבול עצמו במקוה כדלהלן.

ועיין עוד מ"ש החיד"א (בדבש לפי מערכת ר, אות י) רחיצה בחמין בערב שבת דוגמת הטבילה שטובלין הנשמה בנהר דינור

- ג. כשרוחץ גופו ירחוץ ראשו תחלה, ואחריו יד ימין, ואח"כ יד שמאל, רגל ימין, רגל שמאל ד.
 ד. מצוה לרחוץ גופו בסבון בערב שבת.
 ה. מהנכון שימעט בדבוריו בבית המרחץ. ויזהר שלא יזכיר "שבת" במרחץ, שהוא שמו של הקב"ה.
 ו. בחדר הפנימי שכולם עומדים שם ערומים, אסור אפילו בשאלת שלום, כי "שלום" הוא שמו של הקב"ה, ולקרות לאדם ששמו "שלום" ירא שמים יחמיר על עצמו שיבלע המ"ם ויאמר רק "שלו" או "שלוך" ה.
 וכן אין לענות "אמן" בחדר הפנימי ט.

טבילה במקוה בערב שב"ק

- א. מנהג חסידים ואנשי מעשה לטבול במקוה טהרה בכל ערב שבת קודש, כדי לקבל תוספת נפש רוח ונשמה דליל שבת קודש, על ידי טבילה זו א.

עיונים והארות

ה. כ"פ השו"ע (סי' פד, סעי' א), ובפנימי שכולם עומדים שם ערומים אפילו שאלת שלום אסור. ובבה"ל (שם ד"ה ובפנימי) הוסיף דבירושלמי איתא 'שורב' בני אדם עומדים שם ערומים".

ובכתב המג"א (שם ס"ק ב) בשם הב"ח, שלום שמו של הקדוש ברוך הוא, וה"ה במבואות המטונפות אסור בשאלת שלום. ואדם ששמו שלום אסור לקרותו בשמו אבל בלשון לעז שרי לקרותו.

ובמשנ"ב (סי' פד ס"ק ו): כתב, "ואדם ששמו שלום יש אוסרין בבית המרחץ לקרותו בשמו, אלא בלשון לעז, ויש מתירין, כיון שאינו מתכוין על ענין השלום, אלא להזכרת שמו של אותו אדם, ובדברי סופרים הלך אחר המקיל, וכן נוהגין. וירא שמים יש לו להחמיר יען כי הרבה מאחרונים אוסרין, ויבלע המ"ם ויאמר רק "שלו" בלא מ"ם, או "שלוך" בנו"ן. עכ"ל.

וכמו כן יש ליזהר על כל דיני בית המרחץ לשאר דברים שבקדושה, ובכלל להמנע מדיבורים שלא לצורך ולא לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו.

ט. כ"פ הרמ"א (סי' פד, סעי' א), ואסור לענות אמן בבית המרחץ. ובמשנ"ב (ס"ק ו) כתב ע"ז: ונראה דהיינו דוקא בבית הפנימי שהוא כבית הכסא, אבל בבית אמצעי שרי לענות.

א. הנה תחלה אכתוב מה שכתב רבנו האריז"ל בענין חיוב הטבילה בשער המצוות (פר' כי תצא) וז"ל ענין הטבילה הנזכרת בגמ' לבעל קרי וכו' ראיתי למזוז"ל שהיה מקפיד בכל כוחו ונזהר לקיימה, ואף שהיה בגופו חולי קשה הנקרא שבירה, ר"ל שנקרע הכרס ויוצאים בני מעיים לתוך כיס הביצים, והטבילה מזקת מאוד לחולי זה, עכ"ז לא היה מבטלה כלל. ופעם אחת גזרה עליו אמו שלא יטבול בחורף ההוא, ולא טביל על כרחו, אבל לא נסתלקה ממנו השגתו בכל הזמן ההוא, ואחד מן החברים העיד לי (עי' שוה"ק דף יא ע"ב שהוא הר"י סאגיס) בשם מוז"ל ששמע ממנו, שאין דבר מועיל כ"כ להשגת האדם

ד. בגמ' שבת (סא): "כשהוא רוחץ, רוחץ של ימין, ואח"כ רוחץ של שמאל, כשהוא סך, סך של ימין, ואח"כ של שמאל, והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחילה, מפני שהוא מלך על כל איבריו.

ובכ"ב בפע"ח (שער השבת פ"ג) וז"ל "ותיזהר לרחוץ תחילה הפנים, ואח"כ הידים, ואח"כ הרגלים במים חמים בע"ש, כי הלא תחילה צריך לטהר הראש, ואח"כ להעלות הרגלים אשר הם למטה" עכ"ל.

ובכתב בספר דבר בעתו (ח"א דף נו ע"א) והנה כשירחץ פניו יכוין כי פניו נחקק ונחתם בטבעת המלך, וע"י עוונותיו יגאלוהו חשך וצלמות, ועתה יעביר החושך ההוא, וכשירחץ ידיו יכוין לתקן מה שחטא בידיו, וכן ברגליו וכו' ע"ש.

ויזהר שלא ירחץ רגליו זו ע"ג זו דקשה לשכחה כדאמרין בגמ' הוריות (יג:) חמשה דברים משכחין את הלימוד. ואחד מהם הרוחץ רגליו זו ע"ג זו.

ה. בא"ח (ש"ב פר' לך את טו) ומצוה לרחוץ בבורית גם כן, ויכוין לעשות בזה התיקון של הסיכה שהיתה נוהגת אצל הראשונים שהיו סכין תמיד.

ו. איתא בספר חסידים (אות תתקצד) אמרו לזקן במה הארכת ימים, אמר כי היו אורחים בבית המרחץ ולא היו מבינים בלשוני, והיו מדברים עמי בלשון עברית (בבית המרחץ), ואני לא דברתי מעולם בבית המרחץ ובבית הכסא, ואפילו דברים של חול אעפ"י שמותר, והואיל ועשיתי גדר ותוספות, הוסיפו לי על שנותי.

ז. בספר בני יששכר (מאמרי שבתות, מאמר א, אות א): כתב "ולהיות שבת" שמייה דקוב"ה, אסור להזכירו במקום שאסור לדבר דברי תורה, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנהגו להזכיר שם שבת ללא צורך, והוא נכון, כיון שאמרו חכמי הזהר ששבת שמייה דקוב"ה. וכ"כ בספר בא"ח (ש"א פר' ויצא אות טז)

ב. כיון שכבר קרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, יש כח באדם לקבל תוספת שב"ק ע"י הטבילה, אפי' לפני שהתחילה שעה חמישית מיום ו', אמנם אם לא עלה בידו לקרא הפרשה שמו"ת, יטבול רק אחר שהגיעה שעה חמישית, שאז התחלת גילוי הארת שבת הרמוזה באות ה' דיום ה'שישי ואחר חצות תתגלה במצחו ותוכר תוספת שבת, ואפשר שכל שיהיה סמוך לשבת עדיף טפי.

ג. בעלותו מהטבילה יאמר פסוק אם תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי וכו' ובימינו יאמר הפסוק, לאחר שיצא.

עיונים והארות

הנשמה היתירה, כי כל קבלת קדושה עליונה צריכה טבילה, מהתחלת שעה חמישית שמתחלת להתגלות אור השבת, והיה ביום השישי, ה' שישי - ר"ל אחר התחלת שעה ה' והכינו שצריכים לטבול, והיה משנה - אותיות נשמה, שהיא קבלת הנשמה היתירה ולכבוד הדרה יכין עצמו לטבילה" עכת"ד.

והחיי אדם (בספרו זכרו תורת משה סי' א' סעי' ב') כותב בזה"ל: כי כאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת, ויהיו מעשיו רצויים, אז בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שניתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו, עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלי שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אזי לא ירגיש בקדושת שבת.

ב. שעה"ב (דף סב ע"א), מורה באצבע (סי' ד אות קלז) כה"ח (סי' רס ס"ק ז). והנה בשעה"כ שם כ' דאפשר שכל שיהיה סמוך לש"ק יתגלה יותר תוספת שבת אמנם בלשון הרש"ש זיע"א בסידורו (סידור היר"א ח"ב עמ' 94) כ' שיטבול אחר שעה חמישית מהרה ואז אחר חצות יתגלה במצחו ויוכר עיקר תוספת קדושת שבת, וכן מלשון שעה"כ ש' שאחר קריאת הפרשה שמו"ת היה האריז"ל טובל טבילה של שבת משמע שלא היה ממתין לטבול סמוך לערב אלא היה טובל מוקדם קודם חצות וכן נראה מספרי האחרונים, והמעין היטב בדברי הרב בשעה"כ יראה שאחרי שעה חמישית כבר מתגלת הארת שבת וכמה שיתקרב יותר לשבת יתגלה בו יותר ויותר הארת שבת, אבל לא הכונה שיטבול ממש סמוך לשב"ק. אמנם יש חסידים ואנשי מעשה אחינו האשכנזים שאומרים שהטוב ביותר לטבול ממש סמוך לשבת ולכן אמרו שהרוצה להחמיר ע"ע יטבול מוקדם כדי לקבל הארת ש"ק ואח"כ יסדר שאר דבריו וקודם ליל שב"ק יטבול שנית לקבל הארת שבת בתוקפה והיע"א.

ג. בן כתב בשעה"כ (דף סב ע"א), כוונת הטבילה של ע"ש, הנה אחר שנכנסת תוך מי הים, או הנהר, או המקוה, קודם שתטבול תכוין כי המקוה הוא סוד שם אק"ק דההי"ן וכו' וכשתעלה מן המים תאמר אם תשיב משבת רגלך עכ"ל. וכ"כ עוד בפע"ח (שער השבת, פ"ד) ועוד שם (פ"ג) וז"ל: וכשיוצא יפסע לאחוריו בשעת יציאה כמו בבהכנ"ס, ויעלה וינגב ויתכסה בכסות נקיה, ויאמר ג"כ כל כלי יוצר עליך וגו' כל הפסוק. ע"כ. וכן הוא בסידור הרש"ש (כת"י ח"ב דף 97).

וצריך לכוין בפסוק זה כי ראשי תיבות שלו שהם **אם תשיב משבת רגליך** הוא גימטריא **תרמ"א** והוא עולה למנין

בידיעה הזאת (חכמת הקבלה) כמו בהיותו נזהר להיות תמיד טהור מטומאת קרי וש"ז ע"י הטבילה" עכ"ד. וכ"כ בהקדמת עץ חיים (דף ה ע"ג) אחד מתנאי השגת החכמה לטבול בעת הצורך לו עכ"ל.

ובספר פע"ח (שער השבת, פ"ג) החמיר יותר בענין הטבילה וכתב שאם ח"ו אינו טובל כשצריך, מקצץ בנטיעות, וזה סוד ונרגן מפריד אלוף ונעשה מן אותיות טבילה בטל יה.

ובענין הטבילה בערב שבת ראינו בזה"ק (פר' תרומה דף קלו ע"ב) וז"ל "רב המנונא סבא, כד הוה סליק מנהרא במעלי שבתא, הוה יתיב רגעא חדא, וזקיף עינוי והוה חדי, והוה אמר דהוה יתיב למחמי חדוה דמלאכי עילאי, אילין סלקין ואילין נחתין, ובכל מעלי שבתא יתיב בר נש בעולם הנשמות" ע"כ.

ובשו"ע האריז"ל (עמ' טז, אות טו) כתב, אמר מורי ז"ל כי כל המצוות ועבירות שאדם עושה ניכרים במצחו, ומי שזוכה בנפש יתירה בשבת, אז אין שום עבירה ניכרת במצחו, כי הארת הנפש יתירה מכסה אותו הרושם, אבל אם האדם טמא קרי, ניכר במצחו, ואין הארת נפש יתירה מכסה אותו הרושם עד שיעשה טבילה, ואז יסיר מעט מהרושם ממצחו, ואינו ניכר כל כך אחר שעשה טבילה.

ועיין בשעה"כ (דף סב ע"א) ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת הנזכר בספר הזוה"ק פ' תרומה (דף קלו ע"ב) דרב המנונא סבא ע"ה הוה סליק מנהרא בכל ע"ש כו' והיה אומר מורי ז"ל כי כיון שכבר קרא הפרשה כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת ולכן לא היה טובל קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרה ואף גם מקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית (ושעה חמישית בכלל - השד"ה) מיום ששי וכו' עכ"ל.

והיה אומר מורי ז"ל, כי תוספות שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם תיכף אחר הטבילה הנזכר, אבל עיקר הגילוי לא היה רק אחר חצי היום, ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול על ידי כוונתו, כנודע שקליפין דחול הם בגדי חול של נפש האדם, ואפשר שכל מה שיהיה קרוב לליל שבת יתגלה יותר תוספות שבת.

ועיין בשל"ה (עמק ברכה ז) שכתב וז"ל "וכל אדם צריך טבילה בכל ע"ש כמבואר בזוהר ויקהל, כדי לפשוט לבוש רוח חול, וללבוש רוח קדושת שבת, שהוא רוח חשוב מעתיקא, וכולי האי ואולי שתשרה עליו רוח"ק" עכ"ד. וכ"כ בספר דבר בעתו (ח"א דף נד ע"א) וז"ל "עיקר גדול בע"ש לכבוד והדר

ד. צריך להזהר שלא יגב עצמו במגבת כשיעלה מן הטבילה, היות ומימי המקוה צריך שהגוף ישאב אותם.^ה
ה. אחר שיוצא מבית המרחץ צריך ליטול ידיו במים ג"פ.^ו
ו. מי ששערות זקנו עבה מאוד הטוב ביותר שלא יסרקן במסרק כי יתלשו, אלא יפרידם באצבעותיו בנחת לאט לאט שלא יתלשו.^ז

ז. אם האיש אנוס שלא יוכל לטבול, ישפוך על גופו תשעה קבין מים בהיותו עומד ערום, ויבא אדם אחד וישפוך עליו המים מראשו ועד רגליו, ותשעה קבין אלו הם כל קב הוא תל"ב דרהם כי כל קב הוא ארבעה לוגין, וכל לוג הוא ק"ח דרהם. ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין יחלקם בשנים או שלש כלים, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין, ויזהר לשפוך השני קודם סיום קלוח הראשון וכן יעשה בשלישית.
ח. ואם גם זה אינו יכול כגון מי שהוא חולה או שיש לו אונס אחר ולא יכול לטבול כל גופו במים יטול ידיו ארבעים פעמים. וכך הסדר: יערה תחלה על יד ימין פעם אחת ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב, וכן פעם אחת על יד שמאל ויכוין ג"כ באות ראשונה של שם ע"ב, ועוד יערה פעם שניה על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב, וכן פעם שניה על שמאל ויכוין באות שניה, וכן על זו הדרך עד עשר פעמים ויחזור ויערה עשר פעמים בזה אחר זה על ימין ויכוין בכל פעם באות אחת דעשר אותיות שם ע"ב, ויערה אח"כ עשר פעמים בזה אחר זה על שמאל ויכוין בהן בעשר אותיות שם ע"ב על הסדר, נמצא סך הכל ארבעים פעמים ט.

עיונים והארות

ו. **שו"ע** (סי' ד, סעי' יח): "אלו דברים צריכים נטילת ידים במים... והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ."

ז. **כ"ב** בשו"ת תורה לשמה (סי' תמח) המיוחס לרבנו הרי"ח ז"ל ושם נשאל מי שזקנו רחב ועבה מאוד, אם מותר לסרקו כי עי"כ יתלוש איזה שערות ממנו, ואם לא יסרקו, יהיה גנאי לעיני הרואים כי מסתבכים ונעשים כמין קליעות. והשיב כי בעש"ק יפרידם באצבעותיו בנחת לאט לאט שלא יתלשו. אבל במסרק לא יעשה כי יתלשו.

אמנם מורנו הרב חיים פלאג' ז"ל בספרו כה"ח (שם ס"ק יג) כתב וז"ל, לסרוק שערות הזקן הוא טוב לכבוד שבת, והוא סגולה לחולי הנזילה כנודע, אך לתלוש ממנו אסור, אפילו שאינו לבנות מתוך שחורות ושחורות מתוך לבנות אז הוא עון חמור ביותר, ויזהר דהשערות שנושרות מהסריקה שלא ישליך אותן לאור, דגורם לו לקבור את בנו כמ"ש בספר יד נאמן (חי' שבת יד).

ח. **בא"ח** (ש"א פר' נצבים אות ג). והם בימינו לערך כ-13 ליטר מים.

ט. **בא"ח** (ש"א פר' נצבים אות ג), ובשו"ת רב פעלים (ח"ד חלק סוד ישרים סי' ג).

ובסידור הרש"ש (כת"י ח"א דף 854) כתב ידוע כי ענין הטבילה הוא דבר גדול להשגת החכמה. קבלתי ממורי מי ששימש מטתו או קרה לו מקרה אשר לא טהור והוא חולה ולא יעצור כח לטבול יעשה סדר רחיצת ידיו ויאמר התפילה לפני רחיצתו ומעלין לו כאילו טבל.

ובאמת ליעקב ניניו (בקונטרס שפת אמת דף קיז ע"ב) הביא דברי הרב חמדת ימים והוסיף וז"ל: ואני שמעתי מגברא רבא אחד מרבני עירינו עה"ק טבריא תו' מעלת הרב המופלא כמוהר"ר יאודה נחמד נר"ו יאיר לעד שהביא לזה סמך נאה מן

תרי"ג עם מספר יח"ה ועם ב' התיבות הרי **תרמ"א** לרמזו שהשבת שקולה כנגד כל התורה כולה. עוד יכוין לז' שמות האמורים בנח"ל שהם ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, קס"א, קמ"ג, קנ"א הרי הם גימטריא **תרפ"ז** עם י"ה שהם סוד השבת יחד עולים גימטריא **שבת** שאז זז"ן עולים עד אבא ואימא הנקראים י"ה. ועיין במשנת חסידים (מסכת יום הששי פרק ז משנה ח) שכתב כן.

ומהר"מ פפיר"ש ז"ל בספרו אור צדיקים (סי' כח אות כ) כתב דיאמר הפסוק כולו היינו "אם תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכוונת וכבדתו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר" ע"כ.

ד. **מה** שהיו אומרים פסוק זה בעלותם מן המקוה משום שבזמנם היו טובלים במעין או במקוה מים קרים ולכן היו יכולים לומר פסוקים או לברך על טלית קטן כמנהג רבנו האריז"ל אלא שאם היו שם איזה אנשים ערומים היו מצדדים פניהם לצד אחר ומברכים או אומרים איזה פסוקים. אבל בימינו שהמקוה חם אסור לומר הפסוק אלא מוחץ למקוה.

ה. **שעה"כ** (דף סב ע"ב) בא"ח (שם אות יז) וכן הוא נפקא מינה ע"פ זה שאין להתרחץ כל הגוף אחר הטבילה כי אם יטבול ואחר כך יתרחץ כל גופו הרי שמימי השבת יתקלחו וילכו להם ולא יספגו בגוף. וכתב עוד הבא"ח (שם) שמי שקשה לו דבר זה לעשותו מצד מזגו אינו צריך להזהר בכך, אלא יגב כל גופו וישאיר זרועותיו בלא ניגוב, וטוב שישאיר גם המצח בלא ניגוב, ועיין כה"ח (שם ס"ק ח) שכתב שכל זה לא נאמר אלא רק אם טובל שני טבילות אמנם אם טובל חמשה טבילות או יותר אין צריך להזהר בזה, דכבר הלך אותם המים ע"י הטבילות היתירות ומ"מ טוב להזהר ולא להתנגב גם אם טבל טבילות יתירות משום דגם אותם הטבילות הם לכבוד שב"ק.

ט. קודם שיטבול יתן את לבו ומחשבתו לשוב לפני בוראו כדי שיוכל לפשוט ולהסיר מעליו בגדי חול ע"י התשובה, חרטה על העבר וקבלה על העתיד לסלק מעליו הס"א'.

י. הזמן שלאחר הטבילה במקוה עש"ק הוא זמן נעלה מאד וראוי ונכון לנצל הזמן שלאחר הטבילה בעש"ק בלימוד התורה י"א, ולכל הפחות לא יתעסק עוד בעשיית מלאכה רק בתיקון צרכי שבת י"ב.

עיונים והארות

שמאל ויכוין גם כן הנזכרת. ויחזור ויערה על יד ימין ויכוין באות ד' דמילוי היו"ד ויערה על יד שמאל ויכוין גם כן באות ד' דמילוי היו"ד וכן על זה הדרך שאר האותיות ונמצא מערה על כל יד י' פעמים.

ואחר כך ישוב כבראשונה ויערה על יד ימין י' פעמים רצופים זו אחר זו ויכוין העשר אותיות הנזכרות בכל פעם אות אחרת פעם ראשונה י' פשוטה פעם שניה אות ו' דמילוי היו"ד פעם שלישית אות ד' ושאר האותיות על זה הסדר ועל דרך זה יעשה ביד שמאל יערה מים י' פעמים רצופים ויכוין כנזכר סך הכל נעשו ארבעים נטילות נגד ארבעים סאה. עכ"ל.

ומובא בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב עמ' מ"ח) שפעם נתן הגאון הגדול רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל את ידו לשלום למישהו, ולאחר מכן התברר שאותו אדם הוא כומר, מיד נטל רבי ברוך בער את ידיו ארבעים פעם. ומציין שם המו"ל מספר בא"ח (שם), וכף החיים (סי' עו ס"ק כב), שנט"י ארבעים פעם נחשבת כטבילת הגוף. ומרגלא בפומא דרבנו שאם המקוה יכול להפוך מנכרי ליהודי, על אחת כו"כ שיהפוך את הטובל ליהודי טהור יותר.

י. כ"ב בספר סידורו של שבת (ח"א שורש הראשון ענף ג' עלה ה'), ועל הענין הזה של תשובה רמזו בטבילת המקוה בערש"ק, דהקדוש מהרח"ו ז"ל כתב שצריך ב' טבילות, אחד לפשוט הבגדי חול והס"א מעליו, ואחד למשוך עליו תוספת קדושת שבת וכו', וקודם שיטבול יתן את לבו ומחשבתו לשוב לפני בוראו כדי שיוכל לפשוט ולהסיר מעליו בגדי חול ע"י הבושת והתשובה, ואז יוכל לסלק הס"א וכו' ובא הטבילה השנית שיכוין בזה לזכר לבו בתשובה וכו', כן צריך האדם בערב שבת קודש בטבילה אחת להעביר כל הסטרא אחרא מעליו וכו', ועל כרחק באה הטבילה השנית למשוך עליו קדושת שבת, מאחר שדעתו נכון לנקות ולזכך מקום שתוכל לשרות בו הקדושה, אבל לא יועיל לו לעשות מעשה קוף לטבול ולכוין במחשבתו להשליך ואינו משליך כלום, ושמצו וטנופו קבוע בלבו וכמסמרות נטועות במחשבתו ולבבו, ודאי שאין תועלת בעשייתו לבד, ולא מגרש וממילא לא מקדש.

יא. ראשית חכמה (שער הקדושה פרק ז, אות קו): ולפי דברי הזהר (ויקהל, דף רד.) נראה לי כי אחר שיטבול אסור לו לעסוק בעשיית מלאכה, אלא בתיקון צרכי שבת, והנכון שאחר הטבילה יעסוק בתורה עד שיקבל שבת, כי הטבילה הוא כמעט קבלת שבת.

התורה דנטילת ידים עולה במקום טבילה והוא ממה שאמר הפסוק בפרשת מצורע בטבילת הזב "וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים" וכו' ופירש"י ז"ל וידיו לא שטף במים בעוד שלא טבל מטומאתו וכו' ומה שהוציא הכתוב טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידים ללמדך וכו' הרי בהדיא אסמכתא מן התורה דנטילת ידים עולה במקום טבילה מדאפקיה רחמנא לטבילה בלשון נטילת ידים למדנו דנטילת ידים עולה במקום טבילה ומכאן יצא לו לרבנו ז"ל תיקון זה של הטבילה אלו דבריו נר"ו ושפתים ישק ודפח"ח. ותחילה יאמר התפלה ואח"כ יעשה המ' נטילות וזה תוארה:

ליקבה"ו בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'. ויר"מ יהוה או"א שתהא רחיצת ידי אלה נחשבת לי כאילו טבלתי במקוה טהרה של ארבעים סאה ואהיה זוכה להיות מושך מים מן הלובן העליון החתום ביו"ד רבתי ד"ועתה יגדל נא כח אדני" חוץ מן עזא ועזאל בני אגרת ולילית. וירמ"י או"א שבכח סגולת זאת הרחיצה אהיה מהפך עלי מדת הדין והגבורה העולה רי"ו כמספר נקיו"ן למדת הרחמים העולה רצ"ט עם הכולל כמספר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'".

וירמ"י או"א שבכח סגולת רחיצה זו יהיו נמתקים הד' בתי דינים הרמוזים בפסוק "ויקרא אלהים ליבשה ארץ" אשר היו למאורות אלהים דיודי"ן עם י"ג אותיותיו וה' אותיות שורשו כמספר ויקרא עם הכולל. ושם אלהים ב' פשוט. ושם אלהים ג' דיודי"ן עם י"ג אותיותיו וה' אותיות שורשו כמספר יבש"ה עם הכולל. ושם אלהים ד' דאלפ"ן כמספר ארץ. ויאיר שם אהי"ה עלי במילוי ההי"ן שהוא כמנין מקו"ה ויעל לפניך כאילו טבלתי במקוה טהרה של מ' סאה.

ובבן ירמ"י או"א שכשם שאני מטהר את עצמי מלמטה כן תטהר נשמתך למעלה בנהר דגור בשם ה' צור עולמים ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

ואחר כך ירחץ בנקיון כפיו ויכוין באותיות שם ע"ב כזה יוד הי ויו הי כל אות ואות על ב' ידיו.

ותחילה יערה מים על יד ימין ויכוין באות י' פשוטה ויערה על יד שמאל ויכוין גם כן באות י'. ואחר כך יערה מים על יד ימין ויכוין באות ו' של מילוי היו"ד ויערה על יד

סדר הטבילות בערב שבת

בתחילה יטבול טבילה ראשונה - יכוין לטהר עצמו מכל טומאה.
 ויכוין שיש ארבע מאות כוחות טומאה השורים על הטמא, ויש ארבעים סאה טהרה, וכל סאה נחלקת לעשר כתות טהרה, ויכוין שכל סאה תעביר עשר כיתות טומאה ויקוים בו ובכל ישראל "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". ועוד יכוין להעביר הטומאה בכח שם אלף הה יוד הה גי' מקוה.
 טבילה השניה - לתקן מה שפגם בארבעה אותיות הוי"ה ב"ה ובארבע שמות עסמ"ב וטוב לחלק זה לארבע טבילות טבילה ראשונה אות י' דשם הוי"ה ושם ע"ב וכן על זה הדרך י'.
 טבילה שלישית - למתקן הדינים והגבורות במים שהם חסדים ויכוין לבטל מעליו ומעל בני ביתו ומעל כל ישראל כל גזירות קשות ורעות.
 טבילה רביעית - לתיקון עון הכעס [ויכוין בשם קנ"א לתיקון עון זה שהוא כמנין מקוה כזה - אלף הה יוד הה].
 וטבילה חמישית - להפשיט בגדי חול מעל הנפש.
 וטבילה ששית - להפשיט מעליו הרוח שהיה שורה עליו בימי החול כדי שישרה עליו עתה רוח מבריא וזה ע"י שם אהי"ה דההי"ן - אלף הה יוד הה.
 טבילה שביעית - להכין עצמו ללבוש מלבושי שב"ק קדושה וטהרה.
 טבילה שמינית - היא לכבוד שבת להכין עצמו לקבל תוספת והארה של קדושת השבת.
 טבילה תשיעית - להכין עצמו לקבל תוספת נפש יתירה דליל שב"ק.
 טבילה עשירית - להכין עצמו לקבל תוספת רוח יתירה דליל שב"ק.
 טבילה אחת עשרה - להכין עצמו לקבל תוספת נשמה דליל שב"ק.
 ויש נוהגין לטבול עוד ב' טבילות כנגד חיה יחידה י'.
 טבילה י"ב - יכוין להמשיך אור וקדושה מהנח"ל העליון ויכוין נח"ל ר"ת נוצר ח'סד ל'אלפים.
 ובהעלותך מן הטבילה האחרונה תכוין אל ד' הויו"ת דעסמ"ב - ע"ב - יוד הי ויו הי, ס"ג - יוד הי ואו הי, מ"ה - יוד הא ואו הא, ב"ן - יוד הה וו הה, גי' רל"ב ולג' אהי"ה, דיודי"ן - אלף הי יוד הי, דאלפי"ן - אלף

עיונים והארות

מעולם ללמוד מס' שבת בשבת, ולהתחיל בפניא דמעלי שבתא, ומיד ראה מוכנת לפניו גמרא מס' שבת יפה ומהודרת וכו', והוא ישב א"ע אל השלחן בלבוש הבדים לבושין דלעילא כמלאך ה' צבקות, ללמוד בהגמ' שבת, וחידושים רבים ונפלאים עלו ברעיונו ודעתו אז על מס' שבת וכו', עיי"ש כל הסיפור באריכות.

ובן היה מנהגו של מו"ר האדמו"ר בבא סאלי זצוק"ל שלאחר שנים מקרא ואחד תרגום היה טובל לכבוד שבת והיה לובש בגדי שבת בבוקר והיה לומד אור החיים על התורה.

יב. ראשית חכמה (שם). וכ"כ כה"ח פלאג' (סי' כז אות יט) שלא יעשה עוד מלאכה לאחר שטבל לכבוד שב"ק.

יג. כלומר טבילה ראשונה יכוין לתקן מה שפגם באות י' דהוי"ה, ושם ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י. טבילה שניה לתקן מה שפגם באות ה' ראשונה דהוי"ה, ושם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י. טבילה שלישית לתקן מה שפגם באות ו' דהוי"ה, ושם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א. טבילה רביעית לתקן מה שפגם באות ה' אחרונה דהוי"ה, ושם ב"ן יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה.

יד. בא"ח (ש"א פר' לך אות טז) וכה"ח (ס' רס אות ה)

ובס' מסעות ירושלים (מונקאטש, מאמר סדר יום עשירי אות י' דף רז) מובא הסיפור הידוע אשר סיפר הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ע אודות הקדוש בעל מקדש מלך על הזוה"ק ז"ע וכן מובא בספר אהבת חיים, שהגיע פעם בעש"ק לג"ע, ושבת שם שבתו, וכה מובא שם, הנה זה עומד אחר כותלי הבית שהוא ארמון רם ונשא יפה עינים וטוב רואי, ובדפיקת לבב ניסה לפתוח פתח הבית, ובא חדר לפניו מחדר, ואין שום איש שמה כי אם היכלי שן בנויים לתלפיות ומצויירים באבנים טובות ומרגליות, וגם הבריחים מצופים זהב וכלים מכלים שונים זהב וכסף כמו בבית המלכות אשר עין לא ראתה דוגמתו, וישתומם על המראה הגדול הזה ויתבונן על מעשי ה' כי נורא הוא, שהביאו עד הלום, ובצל כנפיו יחסה ויתלונן, ועתה אין לו מה לידא כי הבין שהוא בג"ע העליון, כי אם לזעוק עוד אל המלך ממ"ה הקב"ה אודות שבת קודש, והתמרמר בינו לבין קונו ואמר: דרכי מעולם לטבול במקוה בערב שבת לכבוד שבת, ועודו מדבר וישא עיניו וירא בחדר אחד שמה מקוה מים, וירד וטבל עלה ונסתפג ונטל ידי, ושוב אמר: דרכי מעולם ללבוש ד' בגדי לבן לכבוד ש"ק, הוא שח ויהי, וירא מונחים לפניו כרצונו ד' בגדי לבן, ועוד אמר: "דרכי

הא יוד הא, וההי"ן - אלף הה יוד הה גי' תנ"ה, ביחד כולם גי' תרפ"ז, ותוסיף עליהם שם י"ה והרי הכל גי' שבת טו ויכוין כוונה זו בטבילה האחרונה כשמקבל תוספת שבת קודש יכוין שהוא גי' כל השמות הנז' טו.

עיונים והארות

טו. שעה"כ (דף סב ע"א)

נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה.

ובמספר הטבילות מצינו כמה שיטות בענין:

והרש"ש זיע"א (סידור היר"א כתי"ח"ב דף 95) כתב, יטבול טבילה א' ויכוין להעביר מעליו כל מין זוהמת הנחש וכל מין טומאת ושליטת ואחיזת ד' שורשי הקלי'. ואח"כ יטבול טבילה שניה ויכוין לקבל טהרה וקדושה ואז אדם קדוש יהיה.

ובסידור האריז"ל (קול יעקב, כוונת שבת דף ה.) מובא, דבער"ש צריך ג' טבילות, אחד להסיר מנשמתו לבושין דחול ואז נקרא טהור, ופעם שני לקבל הארת שבת, ופעם שלישית לקבל נשמה יתירה של שבת. וכ"כ השל"ה (שער האותיות אות קי) כתב, אבל לענין תיקון שבת לבד, אף כי יאמר הוי"ד הנזכר, אינו צריך כי אם שלוש טבילות, א' יטבול להעביר זוהמת עונו והשאר סטרא אחרא השולטת בימי החול, כי אדם אין שימלט ממצודתם, הב' הוא הכנה לקבל נצוצי מלבוש הנשמה, ובטבילה זו יכוין בשלושה שמות וכו', הג' היא טהרה העיקרית וכו'.

ובספר אור צדיקים (למהר"ם מפרי"ש סדר טבילת ערב שבת סי' כח, סעי' כ) כתב דטובל ד' טבילות וזלה"ק: יכנס במים ויאמר הריני טובל להפשיט הזוהמא, ויטבול פעם ב' ויאמר הריני טובל להפשיט בגדי חול, ויטבול פעם ג' ויאמר הריני טובל לכבוד שבת קודש, ויאמר זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, ויאמר הפסוק ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים, ויטבול פעם ד' ויפסע לאחוריו, ויאמר הפסוק אם תשיב משבת רגליך וכו' עד כי פי ה' דבר. וכ"כ בספר יסוד ושורש העבודה (שער ח פרק א) דכל המרבה בטבילה הרי זה משובח, שבכל טבילה שאדם טובל את עצמו יותר, ממשיך עליו קדושה ביותר הן בחול והן בשבת, ואדם שמקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה יותר ויותר. וכתב עוד ורוב העולם נוהגין לטבול ד' טבילות, כנגד ד' אותיות הוי' ב"ה ונכון הוא.

ומו"ר הבא"ח (ש"ב פר' לך, אות טז) כתב מה טוב ומה נעים על פי הסוד לטבול בער"ש, כדי לקבל תוספת נר"ן דליל שבת ע"י טבילה, טבילה ראשונה לטהרה מכל טומאה, ושניה לתיקון עון הכעס, ושלישית להפשיט בגדי חול מעל הנפש, ורביעית להסיר ולהפשיט מעליו הרוח שהיה שורה עליו בימי החול, כדי שישרה עליו עתה רוח מבריא, וחמישית היא לכבוד השבת לקבל תוספת והארה של קדושת השבת, ויש נוהגין לטבול שלשה טבילות כנגד נר"ן, ויש נוהגין חמשה כנגד

ובמנהגי החת"ס איתא וכן נהג הגר"י קניבסקי (מובא באורחות רבנו ח"א עמ' קג) וכ"מ מדברי החיד"א בעבודת הקודש (מורה באצבע סי' ד אות קלז) לטבול עשר טבילות וז"ל מון החיד"א "אם אפשר יטבול בכל ע"ש, וטוב לטבול טבילה אחת להעביר הזוהמא וטומאת קרי, וארבע טבילות לקבל ד' מיתות בית דין לתקן מה שפגם בארבע אותיות משמות הוי"ה אקיי"ק אדנו"ת, ומה שפגם בעולמות אבי"ע, ועל ידי קבלת ארבע מיתות בית דין והטבילות, יאירו עסמ"ב באבי"ע ויטייחדו השמות הקדושים והעולמות, ויטבול טבילה אחרת ליחד הכל, ועוד יטבול לתקן מה שפגם בכעס, בכח אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה העולה כע"ס גימטריא מקוה, ועוד יטבול להפשיט בגדי חול, ועוד שתי טבילות לקבל הארה וקדושת שבת" עכ"ל.

ובבה"ח (סי' רס ס"ק ה) כתב, וז"ל: יש חסידים שנוהגין לטבול בע"ש י"ג טבילות, דהיינו תחילה טובלין אחת כדי לטהר מטומאתן שמא הוא טמא, ולכוין כי הוא טובל במקו"ה טהרה העולה קנ"א כמנין אהי"ה במילוי ההי"ן כדי לטהר מטומאתו, והב' לתיקון הכעס ולכוין כי כע"ס עם הכולל גי' מקו"ה וגם אהי"ה במילוי ההי"ן, והג' לטהר מה שפגם בשם ע"ב, והד' מה שפגם בשם ס"ג, והה' מה שפגם בשם מ"ה, והו' בשם ב"ן, והז' כדי להפשיט בגדי החול של הנפש, והח' לכבוד שבת כנז"ל וכו', ועוד טובלין ה' טבילות כנגד נרנח"י דנר"ן שמקבלין בליל שבת ע"י התפילה כנד במקומו, הרי י"ג כענין אח"ד ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו'.

ובס' תיקון שבת מביא מנהג י"ד טבילות כנגד י"ד עתים הרעים להפוך אותם לטובה, וכ"ה בס' הליכות חיים (מנהגי עש"ק) בשם בעל דברי יציב זצ"ל שקבלה בידו י"ד טבילות גימטרי' דו"ד נגד נשמה יתירה שהיא מבחינת מלכות כדאיתא בזוה"ק (פנחס רמ"ב א). ובמחצית השקל (סי' רס סוס"ק א) מביא דברי השל"ה שיש הטובלים י"ג פעמים ויש ל"ט פעמים. (פסקי תשובות סי' רס הערה 29)

טז. כה"ח (שם). ודע דכ"ז הוא מעיקר החיוב דש"ק אמנם יש בטבילה כמה כוונות שצריך לכוין בהם בימי החול להמתיק הדינים ולקבל הארת קדושה וכן בשער רוה"ק מובא לטבול י"ג טבילות כנגד י"ג אותיות דאהי"ה הוי"ה אדנ"י וכללותם וכדלקמן וע"כ סידרנו כל סדר הטבילה השייך לחול וגם השייך לערב ש"ק והיע"א.

כתב בספר ליקוטי מהרי"ח בשם כתבי האריז"ל וכל הטבילות יעשה כששוחה לצד מערב, וכשיצא מבור הטבילה יפסע מעט לאחוריו.

**רחיצת פניו ידיו
ורגליו בחמין בעש"ק**

א. מלבד הרחיצה בסבון והטבילה במקוה יש מצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו במים חמים בכל ערב שבת קודש, קודם שלובש בגדי שבת, ויש בזה סוד גדול להורות על ההוא שלהובא דאשא הנמשלת במים החמים כי היא המגרשת והדוחה את הקליפות, לכן יכוין בזה לדחות את הקלי' מידיו ורגליו שהם קצוות וסוף של הגוף א'.

ב. רחיצה זו של פניו ידיו ורגליו צריך לעשותה לאחר קציצת הצפרנים ג'.

ג. צריך להזהר שלא ירחץ רגליו באותם המים שרחץ בהם פניו וידיו אלא ישפכם ויביא מים חדשים ג'.

עיונים והארות

להורות על ההוא שלהובא דאשא הנמשלת במים חמים כי היא המגרשת והדוחה את הקליפה וכו' אם כן לפי סודם של דברים צריך תחילה לרחוץ פניו ידיו ורגליו כדי להעביר מהם הקלי' ואח"כ לטבול כדי לקבל הארת שבת וכך כתב בהדיא בפע"ח עכ"ל.

ואנחנו אין לנו אלא דברי הרש"ש זיע"א שלאחר הטבילה קודם שילבש בגדי שבת ירחץ פי"ו וכן נהגו כל חסידים ק"ק בית-אל.

ודע שזה עתה יצא לאור עולם הספר הקדוש "מקבציאל" למו"ר בעל הבא"ח וכתב (שנה ב' פרשה לך לך אות מד) שאין להקפיד אם תהיה הטבילה קודם רחיצת פניו ידיו ורגליו או אח"כ וז"ל: והנה, מ"ספר הכונות" נראה שמנהג רבנו האר"י זיע"א היה לטבול קודם רחיצת פניו ידיו ורגליו, ואחר שהיה רוחץ היה לובש בגדי שבת. ולכאורה נראה לצדד ולומר דאין קפידה בזה אם תהיה הטבילה קודם רחיצת פניו ידיו ורגליו או אחר כך. אך רבנו זלה"ה היה מקדים הטבילה לטבול קודם חצות תכף אחר קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, כי היה אומר, אחר שיקרא האדם שנים מקרא ואחד תרגום יש בו כח לקבל תוספת קדושת שבת, ולכן כאשר היה בדרך מקרה לפעמים לטבול קודם שנים מקרא ואחד תרגום בעבור איזה סיבה ואונס, לא היה טובל כי אם אחר שהתחילה שעה חמישית, אך רוב הימים היה טובל אחר קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, ואז היה מקדים לטבול קודם שעה חמישית כדי להרויח תוספת קדשת השבת, יפה שעה אחת קודם. אך הרחיצה היה מוכרח לאחר אותה אחר חצות שתהיה סמוכה ללבישת בגדי שבת, כי צריך אחר הרחיצה ללבוש בגדי שבת, ואין ילבש בגדי שבת מן שחרית אם יהיה רוחץ קדם הטבילה? ולכן היה רוחץ אחר הטבילה. מה שאין כן שאר בני אדם שנוהגים לטבול לעת ערב, הא ודאי דמצו למעבד הכי לרחוץ תחלה ולטבול וללבוש בגדי שבת, וכן הוא המנהג פשוט.

ב. שעה"ב (דף סב ע"ד) בא"ח (שם אות טו), כה"ח (שם).

ג. בא"ח (שם), כה"ח (שם).

א. **ודע** דכל סדר זה של רחיצת פניו ידיו ורגליו יעשה לפנות ערב קודם שלובש בגדי שבת לאחר הטבילה במקוה, כן מוכח משעה"כ (דף סב ע"א) שכתב מהרח"ו שכך היה מנהג האר"י ז"ל קורא שנים מקרא ואחד תרגום ואח"כ היה טובל, ושם בעמוד ד' כתב ואח"כ חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שב"ק מידיו ורגליו ואח"כ היו מביאין לפניו עריבת מים חמים ורוחץ בהם תחילה פניו, ואח"כ ידיו והיה מנגב אותם במטפחת ואח"כ רוחץ רגליו במים חמין כנז' ומנגב אותם. וכ"כ הרש"ש זיע"א בסידור היר"א (ח"ב דף 94 ואילך) כוונות הטבילה ומספר הטבילות שיש לעשות בערב שבת ושאר הנהגות שיש לעשות אחר הטבילה. ובהמשך (בדף 97) כתב ענין רחיצת פניו ידיו ורגליו וכוונותיה. וכ"כ בבניהו בחלק כוונות פרטיות כפי שסידרו זקן המקובלים השד"ה ז"ל ושם (דף יא ע"א) כתב כוונות המקוה והטבילה ומנהגי הטבילה. ואח"כ (בדף יב ע"א) כתב וז"ל: ובערב שבת קודש לעת ערב צריך לרחוץ בתחילה פניו ואח"כ ידיו ואח"כ רגליו במים חמים וכו' עכ"ל. הרי לפניך שחכמי המקובלים הנ"ל כתבו שיש להקדים הטבילה ואח"כ הרחיצה. וכ"כ החיד"א (בבב"א יוסף א"ח רס. ג) וז"ל ראיתי חסידים ואנשי מעשה דכל ע"ש היו רוחצים במרחץ, ואח"כ טובלים במקוה טהרה, ובערב היו רוחצים פי"ו בחמין" עכ"ל. וכ"כ בספר דבר בעתו (ח"א דף נה ע"ב) וז"ל אחר הטבילה ירחץ פניו ידיו ורגליו בחמין כמ"ש בפרק במה מדליקין מנהגו של ריב"א, ועיין בדרך החיים שכתב וילביש עצמו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת ע"כ. וכ"כ הרמח"ל בספר קיצור כוונות (דף לו ע"א) וכ"כ במשנת חסידים מסכת יום הששי (פרק ז' אות ז' ופרק ח' הלכה ח) וכ"כ בפתח הדביר (סי' רס אות י').

אמנם בפע"ח (דף צ' ע"ד) כתב שרחיצת פניו ידיו ורגליו קודם הטבילה, וז"ל אמנם קודם שתטבול תרחץ פניך ואח"כ ידיך ואח"כ רגליך בחמין עכ"ל. וכן סידרו כל הסידורים המיוחסים להאריז"ל כמו סידור רבי אשר, וכן סידור רבי יעקב קאפיל ועוד, שבתחילה רוחץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ עושים הטבילה. וכ"כ כה"ח (ס' רס אות א) וז"ל כתב בשעה"כ דסוד ענין קציצת הצפרנים בערב שבת ולרחוץ אחר כך הרגלים בחמין

ד. הנה בתחילה צריך לרחוץ פניו ולנגבם, ואח"כ ידיו וינגבם, ורגליו וינגבם, וצריך להיות בדוקא בסדר זה, וכן צריך לרחוץ יד ימין תחילה ואח"כ יד שמאל וכן רגל ימין תחילה ואח"כ רגל שמאל יד.

עיונים והארות

לגמרי מהקדושה.

וענין המשכת השלהבת ענינו הוא המשכת התפשטות המוחין משלשה י"ה פשוטים דחב"ד דכתר דנוק' להמשיך שלשה י"ה מלאים לחב"ד דגופא דכתר, ומשם ימשיך הארתם עם הבאת אורותיהם לחג"ת דכתר, ומשם ימשיך הארתם עם מלואי השלשה י"ה העולים כולם "שלהבת" לנה"י דכתר שבחב"ד דגופא.

וירחין פניו שהם החב"ד הנזכרים לדחות ולגרש הקלי' מהפנים העליונים ומשם ימשך התפשטות השלהבת הנז' לחג"ת דגופא.

וירחין ידיו לדחות ולגרש הקלי' גם מהחג"ת העליונים, ומשם ימשיך התפשטות השלהבת הנז' לנה"י דגופא.

וירחין רגליו לדחות ולגרש הקלי' גם מהנה"י העליונים ולהורידם לתהומא רבה כנז"ל. עכ"ל.

ד. **הנה בשעה** כ"כ (דף סב ע"ד) הביא הלשון שהאר"י ז"ל היה רוחץ פניו וידיו וז"ל: אח"כ היו מביאים לפניו עריבת מים חמין ורוחץ במ תחילה פניו ואח"כ ידיו והיה מנגב אותם במטפחת ואח"כ רוחץ רגליו במים חמין הנזכרים ומנגב אותם, וכן כתב הרב בא"ח (שם), וכן כתב הרב כה"ח (שם), אמנם מכיון שבסידור הרש"ש מפורש לרחוץ פניו ולנגבם, וכן ידיו ולנגבם וכו' לכן כתבנו כסדר רבנו הרש"ש זיע"א וא"ש את"מ.

ובשרותין יכוין לרחוץ רגלי המלכות דאבי"ע מטינופת הקלי' ולהעלות הנה"י שלהם לחג"ת שלהם.

והנה ענין רחיצת פניו ידיו ורגליו במים חמין הוא להורות על ההוא שלהובא הנמשך ומגרש את הקלי', וצריך לכוין כוונת "שלהבת יה" בעת שהוא רוחץ בחמין.

וצריך לרחוץ פניו תחילה, לגרש ולדחות הקלי' מהפנים העליונים שהם חב"ד ואח"כ לרחוץ הידים לדחותם גם מהחג"ת ואח"כ לרחוץ הרגלים ולדחותם גם מהנה"י ואז נפרדים

מאמרי הזוה"ק

זוהר חדש דף כ"ח ע"א

וַיֵּבְאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה. (בראשית ז') רַבִּי יוֹחָנָן פֶּתַח, (תהלים ס"ה) אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁכֵּן חֲצִירֶיךָ נִשְׁכָּעָה בְּטוֹב בֵּיתְךָ קֹדֶשׁ הֵיכָלְךָ. בֹּא וּרְאֵה, בְּמַה יֵּשׁ לָאָדָם לִיזְהָר, וּלְבִדּוּק עֲצָמוֹ וּמַעֲשָׂיו בְּכָל יוֹם וַיּוֹם.

הֵיאֵךְ קָם בְּצַפְרָא יִימָר, כֹּאֲשֶׁר הָאָדָם קָם בְּבוֹקֵר יָאמֵר, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי, שְׂיֵהָא לְבִי נָכוֹן וּמְסוּר בִּידֵי, שְׁלֵא אֶשְׁכַּחְךָ. אוֹשִׁיט רַגְלוֹהִי לְמִיּוֹל כְּשִׁמוּשֵׁיט רַגְלִיו לִלְכַת, יַעֲיִין בְּצַעְדֵי רַגְלוֹהִי, דְּלֹא יִשְׁוֹטוּן לְאַבְאָשָׁא וַיִּסְתַּכַּל וַיִּתְּבוֹן בְּרַגְלִיו לְהִיכֵן הוּא צָרִיךְ לִילֵךְ הַיּוֹם שְׁלֵא יִשְׁוֹטְטוּ בְּרַחוּבוֹת לְהִרְעֵ. אֲזַל לְדַבֵּר מִצְוָה, יִרְהַט הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה יְרוּץ. שְׁנַאֲמַר (הושע י"א) אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ בְּאַרְצָהּ יִשְׂרָאֵל. וְאַפְלוּ בְּשִׁבְתָּ מִצְוָה לְמִירְהַט לְרוּץ. עֲבַר כָּל יוֹמָא, צָרִיךְ לְמַבְדֵּק גּוּפִיהָ, מַה דְּעֵבֵד בְּהַהוּא יוֹמָא עֲבַר כָּל הַיּוֹם וְהִגִּיעַ הַלֵּילָה צָרִיךְ לְבִדּוּק עֲצָמוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה בְּכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִי וְאִם צָרִיךְ יַעֲשֶׂה מִיָּד תְּשׁוּבָה עָלָיו קוֹדֵם שְׂיִישׁוּן.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בֹּא וּרְאֵה בְּמַה יֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְהִזְהָר, הוֹאִיל וְנִשְׁמַת אֵל בְּאַפּוֹ, לְהַטְהֵר מִעֲוֹנוֹתָיו, וְלַעֲיִין בְּמַעֲשָׂיו, וְלֹא יַחְטֵא לְפָנֵי קוֹנֵו, לְמַעַן תִּהְיֶה מַעֲלָתוֹ עִם שְׂאָר הַצַּדִּיקִים, וְלֹא יִמָּצֵא מוֹחָה בִּידֵו, בְּעֵלּוֹתוֹ לְרֹאוֹת אֶת פְּנֵי יְהוָה.

וּמִמֵּי אַתָּה לְמַד, מִן הַתֵּיבָה. בֹּא וּרְאֵה, מֵאִי דְבַתִּיב, (בראשית ז') וַיֵּבְאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה, בְּלֹא רְשׁוּת. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל אוֹתָן הָעוֹפּוֹת וְהַחַיּוֹת וְהַבְּהֵמוֹת שְׁלֵא חָטְאוּ, הֵם בָּאִים, וְהַתֵּיבָה קוֹלְטָתָן, וְאוֹתָן שְׁחָטְאוּ, הַתֵּיבָה דּוֹחָה אוֹתָן לְחוּץ. וְמַה הַתֵּיבָה, שְׁהוּא עֵץ יָבֵשׁ כָּךְ, פֶּתְחֵי הַשָּׁמַיִם וְשׁוּמְרֵיהֶם, וְשׁוּמְרֵי הַמַּשְׁמְרוֹת, וְכִסָּא הַכְּבוֹד, שְׂיֵשׁ בָּהֶם הָרְשׁוּת, עֵאכ"ו לְהִיּוֹת קוֹלְטִין לְמִי שְׁלֵא חָטְאוּ וְלְהִיּוֹת דּוֹחִים לְמִי שְׁחָטְאוּ.

רַבִּי יוֹחָנָן פֶּתַח, (איוב י"א ב') וְעֵינֵי רָשָׁעִים תִּכְלִינָה וּמָנוֹס אֲבָד מִנֶּהֱם וְתִקְנוֹתָם מִפֶּח נָפֵשׁ. מְשַׁל לְמַה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְכַת לְסֻמִּים שְׁהִיו שׁוֹדְדִים בְּהָרִים. שְׁמַע הַמֶּלֶךְ, וְשַׁלַּח עֲלֵיהֶם גְּיִיסוֹתָיו, וְתוֹפְסֵם וְהַנִּיחוֹם בְּמַגְדָּל גְּבוּהָ. וְהָיוּ

בָּהֶם פְּקָחִים. אָמְרוּ יִדְעָנָא בְּנִפְשָׁתָנָא דְּעֵבְדָּנָא עוֹבְדִין בִּישׁוּן, וְלֹא יָכִילָנָא לְאַשְׁתַּזְבָּא יודעים אנחנו בעצמינו שעשינו מעשים רעים ולא נוכל להנצל מהמקום הזה. מָה עָשׂוּ, חָפְרוּ חֲפִירָה אַחַת בַּמִּגְדָּל, וַיֵּצְאוּ וּבָרְחוּ לָהֶם. מִיֶּפֶשׁ אֶחָד הָיָה בִּינֵיהֶם, וְרָאָה אֶת הַחֲפִירָה, וְלֹא רָצָה לָנוּם לְהַמְלִט.

לְמַחֵר בָּא הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹת אֶת הַמִּגְדָּל וְאֶת הַלְסָטִים. רָאָה אֶת הַחֲפִירָה שָׁעָשׂוּ וְנָסוּ וְנִמְלְטוּ. אָמַר לָזֶה, שׁוּטָה, תְּבַרִיךְ בָּרְחוּ בְּזוֹ הַחֲפִירָה וְנִמְלְטוּ מִדִּינִי, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עוֹד לָהֶם, אֲבָל אֶתָּה שְׂרָאִית אֶת הַחֲפִירָה בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא רָצִיתָ לְהַמְלִט וְנִקְרוּ עֵינֶיךָ וְאַחֲרֵי כֵן יָתְלוּ אוֹתָךְ עַל עֵץ.

כֵּן הַלְסָטִים, אֵלּוּ הָרָשָׁעִים תְּחוּלָכִים בְּמַחֲשָׁבִים. הָרָשָׁעִים הַפְּקָחִים, מָה הֵם עוֹשִׂים. אָמְרוּ, חֲטֵאֵנוּ לַמֶּלֶךְ, אָנָּה נִמְלֵט מִדִּינֵנוּ. אֲבָל נִפְתַּח דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, וְנִבְקַשׁ רַחֲמִים, וְנִבְרַח וְנִמְלֵט, וְכֵן עָשׂוּ. הַטְּפָשִׁים מָה הֵם עוֹשִׂים, רוֹאִים דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה פְּתוּחַ לִפְנֵיהֶם שֶׁפְּתָחוּ הָאַחֲרִים וְנִמְלְטוּ מִדִּין שָׁמַיִם, וְהֵם אֵינֶם רוֹצִים לְהַמְלִט.

א"ל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שׁוּטִים, אֲחִיכֶם בָּרְחוּ וְנִמְלְטוּ בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁל תְּשׁוּבָה שֶׁפְּתָחוּ, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עוֹד לָהֶם, אֲבָל אַתֶּם עֵינֵיכֶם שְׂרָאוּ הַחֲפִירָה דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה פְּתוּחַ לִפְנֵיכֶם, וְלֹא רָצִיתֶם לְהִכְנִס בְּתוֹכוֹ וְלָנוּם וְלְהַמְלִט, מֵאִי בְּתִיב בָּכוּ, וְעֵינֵי (דף כ"ח ע"ב) רָשָׁעִים תִּכְלִינָה, שְׂרָאוּ הַדֶּרֶךְ פְּתוּחַ וּמָנוּם אֲבָר מִנְהֶם, שְׁלֹא רָצוּ לָנוּם וְלְהַמְלִט, וְתִקְנוֹתֶם מִפֶּח נֶפֶשׁ לְעוֹלָם הַבָּא.

כֵּן דוֹר הַמַּבּוּל, רָאוּ לָנֶחַ עוֹשֶׂה הַתִּיבָה, וּמִתְרָה בָּהֶם בְּכָל יוֹם, וְרָאוּ אוֹתוֹ נִכְנָם לַתִּיבָה, וְלֹא רָצוּ לָשׁוּב. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעֵינֵי רָשָׁעִים תִּכְלִינָה וּמָנוּם אֲבָר מִנְהֶם, שְׁלֹא רָצוּ לָשׁוּב וְלָנוּם מִדִּינִי, וְתִקְנוֹתֶם מִפֶּח נֶפֶשׁ, שְׁלֹא יִקְוֶמוּ לְיוֹם הַדִּין, שְׁנֵאֲמַר (שם כ"ו) הָרַפָּאִים יִחֻלְלוּ מִתַּחַת מַיִם וְשִׁכְנִיהֶם (דף כ"ח ע"ב).

ת"ר, מָה הֵשִׁיב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָנֶחַ, בְּשִׁינְאָא מִן הַתִּיבָה וְרָאָה כָּל הָעוֹלָם תָּרַב, וְהִתְחִיל לִבְבוֹת עָלָיו, וְאָמַר, רַב־שׁ"ע, נִקְרָאת רַחוּם, הָיָה לָךְ לָרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ.

הַשִּׁיבוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לנח רַעְיָא שְׂטִיָּא, בְּעֵן אִמְרַתָּ דָּא רועה שוטה עבשיו
 אתה אומר זה, וְלֹא בּוֹמְנָא דְאִמְרִית לָךְ בְּלִישְׁנָא רַבִּיכָא מדוע לא אמרת את
 דבריך בזמן שאמרתי לך בלשון רכה, דְּכַתִּיב (שם ו' י"ד) עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי גִפְרִי כו', וְאֲנִי
 הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמָּבּוּל כו' מִים עַל הָאָרֶץ, לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר כו', (שם ז') וַיֹּאמֶר
 יְהוָה לְנֹחַ כו', כִּי אֶתְּךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה, כּוֹלֵי הָאֵי אֶתְעַכְבִּית
 עִמָּךְ, וְאִמְרִית לָךְ כָּל הַזֶּמֶן הַזֶּה הִתְעַכְבְּתִי עִמָּךְ וְאִמְרִית לָךְ כָּל זֶה הָרַבָּה זֶמֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, בְּדִיל
 דְּתַבְעֵי רַחֲמִין עַל עֲלָמָא בִּשְׁבִיל שְׁתַּבַּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הָעוֹלָם. וּמִכְדֵּין דְּשִׁמְעַת דְּתַשְׁתּוּבָּה
 אֶת בְּתִיבוּתָא וּבְאִשְׁר שְׁמַעַת שְׁתַּנְצַל אֶתָּה בְּתִיבָה, לָא עָאֵל בְּלִבְךָ בִּישׁוּתָא דְּעֲלָמָא לֹא
 נִכְנַסָּה בְּלִבְךָ הָרַעָה שְׁתַּבָּא לְעוֹלָם, וְעַבְדְּךָ תִּיבּוּתָא וְאִשְׁתּוּבָּתָא וְעִשִׂית תִּיבָה וְנִצַּלְתָּ אֶתָּה וּבְנֶיךָ
 וּמִשְׁפַּחְתְּךָ. וּבְעֵן דְּאֶתְאֲבִיד עֲלָמָא, פְּתַחֲתָא פּוּמָךְ לְמַלְלָא קְדָמִי בְּעֵיִן וְתַחֲנוּנִין
 וְכַעַת כֹּאשֶׁר אֶתָּה רּוֹאֵה שְׁנֵאבֵד הָעוֹלָם פְּתַחַת פִּיךָ לְדַבֵּר וּלְבַקֵּשׁ לִפְנֵי בִקְשׁוֹת וְתַחֲנוּנִים.

כִּיִּן דְּחֻזָּא נַח בָּךְ, הַקְרִיב עֲלֻוֹן וְקַרְבָּנִין כִּיִּן שְׂרָאָה נַח כַּךְ הַקְרִיב עוֹלוֹת וְקַרְבָּנוֹת,
 דְּכַתִּיב כַּמֶּשֶׁשׁ (שם ח') וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר
 וַיַּעַל עֹלֹת בְּמוֹזֶבֶת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּא וִירָאָה מַה בֵּין הַצַּדִּיקִים שְׁהִיּוּ לְיִשְׂרָאֵל אַח"כ, וּבֵין
 נַח. נַח לֹא הִגִּין עַל דּוֹרוֹ, וְלֹא הִתְפַּלֵּל עָלָיו בְּאַבְרָהָם. דְּכִיִּן
 דְּאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, (שם י"ח ב') וַעֲקַת סְדוּם וְעִמּוֹרָה כִּי רָפָה,
 מִיד וַיִּנָּשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר, וְהִרְפָּה דְּבָרִים בְּנֶגֶד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד
 שְׁשָׁאֵל שָׂאֵם יִמְצֵא שֵׁם עֲשֵׂרָה צַדִּיקִים, שְׂיִכְפֹּר לְכָל הַדּוֹר בְּשִׁבְלֵם. וְחָשַׁב
 אַבְרָהָם שְׁהִיּוּ י' בָּעִיר, עִם לוֹט וְאַשְׁתּוֹ וּבְנָיו וּבְנוֹתָיו, וְחַתָּנָיו, וְלִבְנֵי לֹא
 הִתְפַּלֵּל יוֹתֵר.

בָּא מֹשֶׁה וְהִגִּין עַל כָּל הַדּוֹר. כִּיִּן שְׁאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה,
 יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, סָרוּ מִיָּד מִן הַדֶּרֶךְ. מַה בְּתִיב בָּהּ, (שמות ל"ב) וַיַּחֲל מֹשֶׁה.
 מַהוּ וַיַּחֲל. מְלַמֵּד שֶׁהִתְפַּלֵּל עַד שֶׁאֲחֻזָּתוֹ חִלְחָלָה. רַבֵּן אָמַר, לֹא הִנִּיחַ
 מֹשֶׁה לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁנָּתַן נִפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם מִן הָעוֹה"ו וּמִן הָעוֹה"ב.
 דְּכַתִּיב, (שם) וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין, מִחֲנִי נָא מִסַּפְרְךָ אֲשֶׁר
 בְּתִבְתָּ.

אמר רבי יוסי, מהכא, (תהלים ק"ו) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידם לִוְיֵי מִשֶּׁה בְּחִירוֹ עַמֵּד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו. וְכֵן כָּל הַצְּדִיקִים הִגִּינוּ עַל דֹּרָם, וְלֹא הִנִּיחוּ מִדַּת הַדִּין לְשִׁלּוֹט בָּהֶם.

וְנַח הִתְעַבב עִמּוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאָמַר לִיה רַבּוּי דְּבָרִים, שְׂמַא יִבְקֹשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְלֹא הִשְׁגִּיחַ, וְלֹא בִיקֹשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְעָשָׂה הַתִּיבָה וַנֵּאבֵד כָּל הָעוֹלָם.

רבי אליעזר ורבי יהושע הוו יתבי בפלגי טבריא. אמר רבי יהושע, רבי, מה ראה נח שלא בקש רחמים על דורו. אמר לו, אפילו הוא לא חשב בלבו שימלט. משל, למוצא אשכול ענבים שאינם מבושלים, בין הבוסרים, דאלו הוה בין ענבים מבושלים, לא הוו בלום.

משמע, דבתיב (בראשית ז') כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. הול"ל צדיק לפני, מהו בדור הזה. בלומר, לפי הדור. ולפיכך לא בקש רחמים, אמר בלבו, ולואי שאבקש רחמים עלי ואמלט, וכל שבין שאתפלל על אחרים.

לבתר, אמר רבי אליעזר אח"כ אמר רבי אלעזר, על כל דא, הוה ליה למתבע רחמין על עלמא קמי קודשא בריך הוא ועם כל זה היה לו לבקש ולתבוע רחמים על העולם לפני הקב"ה, דניחא ליה, מאן דאמר טבא על בנזחי שנוח לו לקב"ה מי שאומר טוב על בניו ומבקש עליהם רחמים.

מנ"ל, מנדעון בר יואש, דלא הוה זכאי, ולא בר זכאי שלא היה צדיק ולא בן צדיק, ומשום דאמר טיבותא על ישראל ומשום שאמר טובות על עם ישראל, מה בתיב בה. (שופטים ו') וַיֹּאמֶר לוֹ ה' לֶךְ בְּכֶחָד זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִדְיָן. מִהוּ בְּכֶחָד זֶה. טיבותא דא דאמרת על בני בכח הדברים הטובים האלה שאמרת על בני, יהא לך חילא סגיא, לשיבותהון מן ידא דמדין יהיה לך עתה כח גדול להנצל מידם של מדין.

ח"א דף נ"ט ע"ב

תא חזי, בא וראה בגוונא דא נח לתתא. בעין זה נח למטה קיימא קדישא הוה דונמא דלעילא היה בחי' ברית קודש בחי' צדיק יסוד עולם כדוגמת היסוד של מעלה. ועל דא אקרי וע"ז נקרא איש האדמה שפירשו בעלה של המלכות הנקראת אדמה. ורזא אוליפנא וסוד זה למדנו, דהא

נח אֶצְטְרִיד לְתִיבָה לְאַתְחַכְרָא בָּהּ. שנח שהיה בחי' יסוד הוצרך להיות בתיבה כדי להתחבר במלכות שהיא בחי' תיבה וכניסתו לתיבה היא ענין התחברות היסוד במלכות וּלְקַיֵּמָּה וְרָעָא דְכוּלָּא ועי' לקיים זרע של כל הברואים דְּכַתִּיב כמו שכתוב לְחַיֹּת וְרַע פי' שישארו בחיים כל אלה שהתיבה תקלוט אותם.

מִזֶּה תִּיבָה. דָּא (דָּא) אֲרוֹן הַבְּרִית ומפרש על מה רומזת התיבה, בשלמא תפילין דראש זכר, תפילין של יד נקבה, וכן לולב זכר אתרוג נקבה, אבל כאן נח זכר והתיבה של עצים נקבה ומה הענין? ומפרש התיבה היא המלכות שהיא ארון ליסוד. וְנִחַ וְתִיבָה לְתַתָּא הָכִי הוּוּ בְּדוּגְמָא (דָּא) דְּלַעֲיָלָא ונח למטה עם התיבה היו כדוגמת יסוד ומלכות העליונים. נח בְּתִיב בִּיה כְּתוּב בו בְּרִית דְּכַתִּיב כמו שכתוב וְהַקִּימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וְגו' הרי שהיה בבחי' היסוד. וְעַד דְּאַתְקִיָּים בִּיה בְּרִית לָא עֵייל לְתִיבּוֹתָא ועד שלא הקים הקב"ה עמו ברית לא נכנס לתיבה. דְּכַתִּיב כמו שכתוב וְהַקִּימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ ואחר כך כתוב וּבָאתָ אֶל הַתִּיבָה. וְכִדִּין הָוָה תִּיבָה אֲרוֹן הַבְּרִית ואז היתה התיבה כעין ארון הברית. (דָּא) תִּיבָה וְנִחַ כְּלָא בְּגוֹנוֹנָא דְּלַעֲיָלָא כי התיבה ונח הכל היה כעין של מעלה. וְכִנֵּין דְּהָא בְּרִית לַעֲיָלָא הוּא עֶבֶד תּוֹלְדוֹת. בְּגוֹנוֹנָא דָּא נח (ד"א לְתַתָּא) אִיהוּ עֶבֶד תּוֹלְדוֹת ולפי שהיסוד העליון הוא העושה תולדות, כעין זה נח הוא שעשה תולדות, והם כל בעלי חיים שנכנסו בתיבה ונתקיימו בזכותו. בְּגִינִי כֶּךָ (כְּמָה דְּאַתְ אֲמַר) לכן כתוב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נח.

נח איש צדיק. הָכִי הוּא וְדָא בְּגוֹנוֹנָא דְּלַעֲיָלָא. כך הוא ודאי שנח היה בחי' יסוד הנקרא צדיק על שם שמשפיע למלכות כדוגמת מעלה, וְעַל דָּא ועל בחי' זו נאמר (משלי י) וְצַדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם בְּתִיב. וְאַרְעָא עַל דָּא אֶתְקַיֵּימַת פי' היסוד הוא קיום המלכות הנקראת עולם, כי הארץ על היסוד עומדת. דְּהָא אִיהוּ עֲמוּדָא דְּעֵלְמָא קַיֵּימָא עֲלִיהָ כי היסוד הוא העמוד שהעולם עומד עליו. וְכִמָּן אִיהוּ דָּא צַדִּיק. וְנִחַ אֲקַרִי צַדִּיק לְתַתָּא ומי הוא היינו היסוד הנקרא צדיק, וכן נח נקרא צדיק למטה. וְרָוָא (נ"א דָּא) דְּכָלָא, אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נח, וכל זה הסוד נרמז במש"כ דִּיִּקָּא, פי' עם המלכות הנקראת אלהים הִתְהַלֵּךְ תמיד היסוד הנקרא נח, דְּלָא אֶתְפַּרֵּשׁ מִנִּיהָ לַעֲלָמִין שלא מתפרש ממנה לעולם. וְלִמְהוּי הוּא בְּאַרְעָא בְּגוֹנוֹנָא דְּלַעֲיָלָא ולכן הוכרח שיהיה נח למטה בארץ בחי' יסוד כדוגמת מעלה. ומש"כ אִישׁ צַדִּיק יִסּוֹדָא דְּעֵלְמָא. בְּרִית שְׁלוֹם שְׁלָמָא דְּעֵלְמָא בא לרמוז על שהוא יסוד העולם והענין כי אי"ש א' כתר י' חכמה ש' תשובה שהוא עולם הבינה, הגורם שלום למלכות הנקראת עולם. אִישׁ הָאֲדָמָה וְדָאִי והיינו איש ובעל של המלכות הנקראת אדמה על שם שהיא אדומה בדיניה, ואז היסוד שהוא איש מלחמה ממתיק את דיניה ומשלים אותה. וְעַל דָּא ועל זה כתוב (בראשית ו) וְנִחַ מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה ולפי שנח היה מרכבה ליסוד העליון, לכן ונח מצא חן בעיני יהו"ה שהשם הוי"ה הוא בת"ת, ולכן מצא חן בעיניו לפי שהוא היה משים שלום בינו לבין המלכות.

תָּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו. מָאִי בְּדוֹרוֹתָיו מקשה, למה כתוב בלשון רבים, וכי כמה דורות חי אדם, הלא אין חיי האדם כי אם דור אחד לבד, **אֲלֵינִי אֲנֹנִי דִּנְפֻקוּ מִנִּיהָ. הוּא אֲשֵׁלִים לְבָלָהּוּ.** **וְהוּא הָיָה שְׁלִים מְבָלָהּוּ** ומתרגם, דורותיו הכונה על כל הדורות שיצאו ממנו, ונקראים על שמו כי הוא השלים את כולם כי למדם דרך ה', ואפילו אחר שלימותם הוא היה תמים ושלם יותר מכולם. **תָּמִים הָיָה דְּאֲתִיילִיד מַהוּל** ועוד תמים היה שנולד מהול **דְּבִתִּיב** כמו שכתוב **הִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהָיָה תָּמִים** והיינו על ידי המילה. **בְּדוֹרוֹתָיו וְלֹא בְּדָרִין דְּעֵלְמָא דְּהָא מִנִּיהָ נִפְקוּ** (תולדות בעלמא) ומפרש עוד בדורותיו, ולא אומר בדורות עולם, כי כולם יצאו ממנו ונחשבים כולם לדורותיו.

תוספתא

לָמָּה נַח נָח תִּירִי וּמִנִּי למה כתיב נח נח ב' פעמים, **אֵלָּא, כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק דִּי בְּעֵלְמָא אִית** **לִיהָ תִּירִין רוּחִין** אלא כל צדיק שבעולם יש לו ב' רוחות. **רוּחָא חַד בְּעֵלְמָא דִּין וְרוּחָא חַד בְּעֵלְמָא דְּאֲתִי** [א] רוח אחד בעוה"ז ורוח אחד בעולם הבא, ור"ל כי צדיק אפילו כשהוא עוסק בעניני עולם הזה ההכרחיים, ג"כ מחשבתו דבוקה למעלה, ונחשב כאלו רוחו נחלק לב' חלקים אחד למעלה ואחד למטה, אבל באמת הם רוח אחד **וְהָכִי תִשְׁבַּח בְּבָלָהּוּ צַדִּיקִי מִשֶּׁה מִשֶּׁה יַעֲקֹב יַעֲקֹב אַבְרָהָם אַבְרָהָם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל שֵׁם שֵׁם** וכן תמצא בכל הצדיקים שקראם הקב"ה בב' שמות כנגד ב' רוחות, משה משה קרא לו הקב"ה בסנה, יעקב יעקב במראות הלילה, אברהם אברהם בעקידה, שמואל שמואל אצל עלי, שם שם בתולדותיו **בְּרַ מִיַּצְחָק דְּלֹא כְּתִיב בִּיהָ כְּמָה דְּכְתִיב בְּהוּ בְּנִין דִּיַּצְחָק בְּשַׁעֲתָא דְּאֲתִקְרַב** **עַל גְּבִי מְדַבְּחָא נִפְקַת נִשְׁמָתִיהָ דְּהוּת בִּיהָ בְּהָא עֵלְמָא** [ב] מלבד יצחק שלא נכפל שמו ב' פעמים יצחק יצחק, לפי שיצחק בשעה שנקרב על גבי המזבח יצאה ופרחה נשמתו שהיתה בו בעוה"ז **וְכִינּוּ דְּאֲתִמַּר בִּיהָ בְּאַבְרָהָם בְּרוּךְ מַחֲיָה הַמָּתִים תִּבְּת בִּיהָ נִשְׁמָתִיהָ דְּעֵלְמָא דְּאֲתִי** וכיון שנאמר באברהם שבירך ברוך מחיה המתים, עי"ז חזרה ליצחק נשמתו, אבל אז חזרה רק הנשמה של עולם הבא,

עיונים והארות

שתוך הז"א שפיר קרא להן רוחין. עכ"ל.
ב. אִיתָא בפרקי דר"א הגדול פרק ל"ח: וישלח אברהם את ידו ליטול את המאכלת. כיון שהגיע החרב על צוארו של יצחק, פרח ויצאה נשמתו. כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ואמר אל תשלח ירך אל הנער, חזרה נשמתו לגופו והתירו ועמד על רגליו. וידע יצחק שיש תחיית המתים מן התורה שכל המתים עתידין להחיות. באותה שעה פתח ואמר ברוך אתה ה' מחיה המתים. ע"כ מהמדרש. וכאן תלה ברכה זו באברהם שאמר לפנינו דאתמר ביה באברהם ברוך מחיה המתים. ולכן דייק בלשונו לומר תיבת ביה נשמתיה דעלמא דאתי, כיון בעת שפרחה נשמתו היה בסוד והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, שהוא עולם הבינה ועתה חזרה משם. נמצא שבחייו זכה יצחק לנשמה שאנו זוכים אליה רק בשבת.

א. כל צדיק וצדיק יש לו ב' רוחין. והכוונה לב' נשמות כי רוח יש רק בחינה אחת והיא ת"ת דז"א. אבל נשמה הבאה מהבינה יש בה ב' בחינות: א. במקום הסתום, ב. ברדתה למטה. וז"ס "ורוח מלפני יעטוף", לשון יחיד רוח אחר יעטוף ויכסה. אבל ונשמות אני עשיתי, לשון רבים ב' נשמות. והם מתעלמים ומתכסים ברוח בסוד חנוך דא מטטרו"ן. ולפי"ז לא יקשה לך כשהיה חנוך בארץ מי היה שר העולם למעלה. אלא חנוך היתה לו נשמת זיהרא עילאה סוד נשמת אדה"ר קודם שחטא לכן היה אז גם שר ומושל על כל העולם שלמעלה כמו עתה כי היתה לו נשמה דאצילות. ושתי הנשמות הן אחת בתוך האדם ואחת מקיף על ראשו. ובהור הרקיע הוסיף בהגה"ז וז"ל: ר"ל משום דאע"ג דאינהו בסוד נשמה, מכל מקום הם בסוד אור אימא שבתוך הז"א. והכתוב קורא אותם נשמות מפני שהזכיר תחילה רוח, ולהפריש בין זה לזה. אבל מבח' היותן מאור אימא

ולכן לא נכפל שמו **בְּגִין דָּא תִּשְׁבַּח דְּלָא יַחַד קְדָשָׁא בְּרִיד הוּא שְׁמִיה אֱלָא עַל יִצְחָק**
בְּגִין דְּאַתְחִשְׁב בְּמֵת ולפיכך תמצא שלא יחד הקב"ה שמו על שום צדיק בחייו אלא על יצחק, לפי שהוא כבר
נחשב כמת ונסתלק מעוה"ז ולא היתה לו נשמה מעוה"ז אלא מעוה"ב, ויצר הרע פסק ממנו, והרי היה בן עולם הבא בחייו
וְעַל דָּא רִמּוּ קָרָא ועל זה רמז לנו הפסוק **וְאָמַר (איוב ז) הֵן בְּקִדּוּשֵׁיו לֹא יֶאֱמִין וְגו'** שהקב"ה
לא מאמין בשום צדיק בעודו בחיים בעוה"ז שישאר בצדקתו, ולכן אינו מייחד שמו עליו.

דְּבַר אַחֲרָא אֱלֹה תּוֹלְדוֹת פירוש אחר על מה שכתוב אלה תולדות נח נח ב' פעמים, **בְּגִין דְּהָוָה צַדִּיק**
שִׁבַּח לִיה תְּרִי זְמַנִּי לפי שנח היה צדיק שבח אותו הפסוק ב' פעמים נח נח שהוא לשון חיבה, וגם כפל
השם מורה על שבח ויתרון כאלו הוא אומר פלוני הוא הפלוני הידוע במעלה וחשיבות **תָּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו**
אֲבָל בְּדָרִין אַחֲרָנִין אֵינוּ נִחְשָׁב לְכָלּוּם אבל בדורות אחרים לא היה נחשב לכלום, **כְּמוֹ דְּרָא**
דְּאַבְרָהָם וְדְרָא דְּמֹשֶׁה וְדְרָא דְּדָוִד כמו דורו של אברהם ודורו של משה ודורו של דוד המלך כי הם היו
צדיקים ממנו **דְּבַר אַחֲרָא** מש"כ בדורותיו הוא לשבח, **תָּמִי מָא עֲבַד בְּדָרָא דְּכֻלְהוּ חַיִּיבִים קָל**
וְחוּמַר אֵלוּ הָיָה בְּדָרָא דְּכֻלְהוּ צַדִּיקִים: ראה את מעשיו הטובים שעשה בדור שהיו כולם רשעים, קל
והומר אלו היה בדור שכולם צדיקים ודאי היה צדיק ביותר (עד כאן תוספתא)

תָּא חַוִּי, נַח אֶתְחַוִּי מִיּוֹמָא דְּאַתְבָּרִי עֲלֵמָא לְמַחֲוִי בְּתִיבָה בְּחַבּוּרָא חַד וּלְמִיעַל
בָּהּ בא וראה כי נח היה ראוי מיום שנברא העולם להיות עם התיבה בחבור אחד, וליכנס בה כדי לחדש את העולם
כבראשונה במלכות שד"י, **וְעַד לָא אֶתְחַבְּרוּ בְּחָדָא לָא הָוָה עֲלֵמָא בְּדָקָא יָאוּת** ועד שלא
נתחברו יחד לא היה העולם בשלימות כראוי, **לְבַתָּר מַה בְּתִיב** מה כתוב לאחר מכן, (בראשית ט) **וַיֵּאָלֶּה**
נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ. מַהוּ נִפְצָה. בְּמַה דְּאַתָּ אָמַר, (בראשית ב) **וַיִּשָּׂם יִפְרָד. דְּמַתְמָן**
אֶשְׁתַּבַּח פְּרוּדָא וְאַתְבָּרִי תּוֹלְדוֹת לְכָל סְטָרִין כמו שכתוב ומשם יפרד פי' כאילו היה כתוב מאלה
נפרדה כל הארץ, שמבני נח נפרדו ונפרצו התולדות לכל הרוחות ונעשה העולם בתיקונו ונתקיים לעולם ולא נחרב עוד **וְכָלָא**
חַד בְּדוּגְמָא חָדָא והכל אחד למעלה ולמטה כדוגמא אחת, כמו שלמטה יצאו התולדות מהתיבה, כן למעלה יוצאים
התולדות מהמלכות. **בְּגִינִי בָּךְ אֱלֹה תּוֹלְדוֹת נַח. אֱלֹה וְדָאִי. דְּהָא יְסוּדָא דְּעֲלֵמָא אִיהוּ**
דְּעֵבִיד (דף ס ע"א) תּוֹלְדוֹת לְקִיּוֹמָא בְּאַרְעָא לכן כתיב אלה תולדות נח ומפרש אלה תולדות נח אלה ודאי
שהם תולדותיו שרק היסוד הוא העושה תולדות להתקיים בארץ. **אַתָּא רַבִּי אַבָּא וְנִשְׁקִיָּה. אָמַר אַרְיָא**
בְּחִילִיה טִינָרָא נָקִיב וְתִבְרָ. בָּךְ הוּא וְדָאִי בא ר' אבא ונשקו לר' אלעזר בסוד יחוד דנשיקין, ואמר עליו
אריה בכחו משבר הרים ומפוצץ סלעים ומגלה מה שבתוכם מהאבנים טובות ומרגליות, כך הוא ודאי כך שברת ותירצת את
קושיות הפסוקים שהיו קשים כסלע. **וְתָא חַוִּי, מְשִׁיעוּרָא דְּתִיבּוּתָא** ובא וראה משיעור התיבה שהיה ארכה
ש' אמה ורחבה נ' אמה וקומתה ל' אמה שהם ביחד ש"פ אמות, כמנין שם שד"י ושם אדנ"י שהם יסוד ומלכות, ומספר אחד יותר

שהוא הכולל שבא לרמז ששניהם נכללו ונתיחדו כאחד, אפשר ללמוד את הסוד שנח הוא בבחי' יסוד והתיבה בבחי' מלכות, אי נמי, משיעור הקטן של התיבה שהיה מועט שהחזיק את המרובה **אוף נמי הכי הוא** מזה מוכח ג"כ שלא היה ענין זה בדרך הטבע אלא לפי שנח והתיבה רמזו אל יסוד ומלכות העליונים לכן החזיקה התיבה עולם מלא שלא בדרך הטבע.

מאמרי הפרשה

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים הַתְּהִלָּךְ נח" (ו, ט)

מעלת תיקון חצות

אלה תולדות נח נח, אומר רש"י שתולדותיהם של הצדיקים הם מעשיהם הטובים, ובזה מתבאר הפסוק, מה הן "תולדות נח"? מעשיו הטובים - "נח איש צדיק". ומה הם מעשיהם הטובים? אמר לנו מו"ר הגאון החסיד כה"ר אברהם רפול זצוק"ל וכך גם היה אומר ראש הישיבה הגאון ר' יהודה צדקה זצוק"ל (הובא בס' נר יהודה קונ' יהודה יעלה עמ' ז"ך ובעו"ס) שהם מרומזים כאן בפסוק "נח נח" שהן ר"ת נקודת חצות, נץ חמה. ובזה יתפרש הפסוק "אלה תולדות נח נח איש צדיק", שהאדם צריך לזכות שתמיד יקום בנקודת חצות, ובנץ החמה, ואז יזכה למדרגת אי"ש צדיק, אי"ש ראשי תיבות אדם ירא שמים וגם יזכה למדרגת צדיק.

ראוי לכל ירא שמים לבכות על החורבן

ומידי דברי בענין קימה בחצות אמרנו להביא בדברים אודות גודל מעלת תיקון חצות. כתב הטור (או"ח סי' א') וזה לשונו, וטוב למי שמקדים, שיכוין לשעות שמשתנות המשמרות שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה, ולסוף הלילה, שבאלו הזמנים הקדוש ברוך הוא נזכר בחרבן הבית וגלות ישראל שבין האומות, והתפלה שיתפלל אדם באותה שעה על החרבן והגלות רצויה וקרובה להתקבל. עד כאן לשונו. וכן נפסק להלכה בשלחן ערוך (שם סעיף ב') וזה לשונו, המשכים להתחנן לפני בוראו, יכוין לשעות שמשתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החרבן ועל הגלות רצויה. ובסעיף ג' כתב, ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש. עכ"ל. וידועה אימרת העולם שמתוך שאמר השו"ע וראוי לכל ירא שמים וכו', אם כן משמע שמי שלא אומר תיקון חצות אינו ירא שמים, ובספרים הקדושים (קובץ יוסף חיים סימן י"ח בשם הגה"צ ר' יהודה זרחיה סג"ל זצ"ל) איתא, שסגולה ליראת שמים, לומר תיקון חצות.

ובמדרש רבה (ויגש פרשה צ"ג על הפסוק ויתן את קולו בבכי) איתא: כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר בבכי יבואו ובתחנונים אובילים, וכך גם כתוב במדרש תנחומא (סוף סימן ה'), ובילקוט שמעוני (ויגש, רמז קנ"ב).

ובזוה"ק (ח"ב דף רג) כתוב: כמה דבקדמיתא כתיב בכה תבכה הכא נמי לבתר בבכי יתהדרון דכתיב בבכי יבואו. ובדף י"ב כתב: פורקנא דישראל לא תליא אלא בבכי וכו' בבכיה דישראל יפקון מגלותיה הה"ד בבכי יבואו. ובארחות חיים להרא"ש איתא: יתאונן ויבכה על גלות השכינה גלות ישראל ועל חרבן בית המקדש וארץ הצבי, וכ"כ ב"נגיד ומצוה", ולכן צריך האדם לבכות ולזעוק בכל לילה על גלות השכינה וחרבן בית המקדש.

בזוהר הק' (פרשת ויחי דף רלא.) כתב, שבחצות הלילה זה הוא הזמן הראוי לבכות על החרבן, וז"ל (תרגום): כשמגיע חצות הלילה, וההתעוררות של צער השכינה על הגלות עולה מלמטה למעלה, אי נמי, התעוררות המלאכים בכל חצות לילה שבוכים ואומרים על נהרות בבל, אז הקדוש ברוך הוא מעורר את כל צבא השמים לבכיה על חרבן בית המקדש, ובוטע ברקיע ומזדעזעים עליונים ותחתונים, ר"ל הוא דומה כביכול למי שיש לו כעס על שונאיו ואינו יכול להנקם מהם, אז מחמת כעס בוטע במה שלפניו. עכ"ד.

כל החכמה שאבתי מהעצים והאבנים האלו, ואיך לא אבכה עליהם

הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל (לב אליהו בראשית עמ' ר"ט) מביא בספרו את מה שכתב הרמ"א בספרו "תורת העולה". כשנחרב בית המקדש היה ירמיהו הנביא יושב ובוכה על החורבן. נכנס אפלטון שהיה פילוסוף גדול בדורו, וראה את ירמיהו הנביא יהודי זקן יושב ובוכה על העצים והאבנים. אמר לו יש לי לשאול אותך ב' שאלות א. מה אתה בוכה על העצים והאבנים מה זה יעזור לך? ב. מה שעבר עבר ומה עכשיו אתה בוכה מה מקום לבכי? (כמו שאמר דוד המלך אחרי מות הילד מה יש לעשות) ענה לו ירמיה הנביא. מה המקצוע שלך, אמר לו פילוסוף אני. אמר לו בטח יש לך הרבה שאלות בא ותשאל. אמר לו הפילוסוף יש לי הרבה שאלות, ולפי דעתי אין אף אחד שיכול לענות לי עליהן ולפתור אותן. אמר לו שאל לי השאלות. ושאל אותו כמה שאלות קשות ביותר ומיד ירמיה ענה לו על כל השאלות כלאחר יד, והתפלא פלא גדול אמר לו ירמיה הנביא, דע לך כי את כל החכמה הזאת שאבתי מהעצים והאבנים האלו, ואתה אומר שלא אבכה עליהם. ונדהם. ואמר לו מה תענה על השאלה השניה אמר לו לא אענה לך. כך מביא הרמ"א. והמפרשים מבארים מדוע לא ענה לו על השאלה השניה אלא הביאור שגוי לא יכול להבין שהפסוק אומר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" שבאופן שטחי לא מבינים מדוע לבכות על ביהמ"ק ומה יעזרו הדמעות האלו, במקום זה עדיף לכאורה לעמוד חלוץ עם נשק ולעמוד להלחם ולנצח את האויב. אבל הנסיון הוכיח שהנשק לא יכול לעזור. אתה עושה נשק ומייצרים נשק יותר גדול ואין לדבר סוף. אבל הפסוק אומר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" - אם יש בכי אם יש דאגה על חורבן ביהמ"ק אז הנביא מבטיח בבכי יבואו ובתחנונים אובילים. ואת זה לא מבינים הגויים ולכן ירמיה הנביא לא רצה לענות לו על השאלה השניה.

מנהג רבנו הרש"ש הקדוש

בספר "שערי ירושלים" (עמוד 45) כתב, שהרב המקובל החסיד מוה"ר שלום שרעבי ז"ל היה נוהג ללכת בכל לילה, יחידי, לכותל המערבי בנקודת חצות לילה, בכדי לומר שם תיקון חצות בבכי ואנינה. אולם הערבים הדירים שם, היו מופרעים משנתם לקול צעקתו ואנקתו על גלות השכינה. אבל, הם לא נגעו בו לרעה. וזקנינו הגידו לנו כי באחת הפעמים, התאמרו הגויים ההם והתייעצו להתאסף לשמור את הדרך, להתנפל עליו ולהכותו בעוברו שמה, ועמדו הכן להתחרות עליו. ויהי בעברו דרך שם ובראותו אותם, היתה עליהם חתת אלוקים, ובהגיעו למולם, נשתתקו ויהיו כולם כנציבי אבן, כאילו הם תקועים בארץ במסמרות, מבלי יכולת להניע יד ורגל. והוא עבר לפנייהם ואין מהם פוצה פה, ואף אינו יכול לזוז אנה ואנה. אז הלך לדרכו לומר תיקון חצות והתפלל בבכי, ויעבור על פניהם גם בשונו לשיבתו, והם נצבים על עמדם מבלי לזוז ממקומם, וישארו כך עד אור הבוקר.

בראות ראשי עדתם את הדבר, הבינו כי זאת היתה להם מפעולות הרב החסיד של היהודים. לכן, הלכו הם וקרוביהם אל הרב, ויתנפלו לפני רגליו ויבקשו סליחתו להתירם ממאסרם וכי לא ישונו עוד לכסלה. ויעתר הרב לבקשתם, ויבקש לפני ה', ותקף, הותרו ממאסרם. אז התקדש שם האלוקים בין כל אנשי העיר ויאמינו בה' וברב החסיד הרש"ש זצ"ל.

השכינה תובעת עלבונה

"אלבראך, מחל מבכו אל יהוד" (הכותל הקדוש, מקום בכיית היהודים), כן נקרא הכותל המערבי בפי הערבים מקדמת דנא. בתקופה הראשונה, היו הישמעאלים מרכינים את ראשם לפני אלה החכמים, אבל ציון, מסדרי "חצות" על יד הכותל, ואת הרב שלום שרעבי ז"ל, ראש המקובלים משיבת בית אל. כשהיה בא בחצות הלילה אל הכותל לבכות על גלות השכינה, היו הישמעאלים החרדים, מנשקים את ידיו בהכנעה גמורה. ולא רק החכמים הספרדים, גם יחידי סגולה מעדת האשכנזים ורבים מבני הישיבות, היו באים לילה לילה לבכות, ולסדר "חצות" על יד הכותל.

אשה אחת מבנות ציון וירושלים, "מלכה די פרנס", מאחת המשפחות הכי עתיקות בירושלים, התנדבה לדאוג למים, לנרות, לכסאות ולספלים, בהיותה מחזיקה באחת החצרות מול הכותל. במצוה זו החזיקה שנים רבות. מעולם לא הזיקה שום בן אדם ושום פרא אדם. אשה חשובה היתה, צדקת, וגם הישמעאלים כיבדוה והוקירוה, והיו קוראים לה "סית אלבראך" (האשה של הכותל המערבי). נשיאי המוסלמים הגדולים וראשי בעלי הדת המוסלמים, היו שולחים לה בסתר לבקש תפילה ותחנונים מאת החכמים בעלי החצות, בעדם ובעד בני ביתם.

ויהי באחד הלילות קרה מקרה שהרעים למחרתו את כל העיר, וכמו היהודים כן הישמעאלים, ראו בו אצבע אלקים. אחד ממשפחת "אל-חוסייני", שובב, בן יחיד להוריו, פגע ופצע בה. מלכה נפלה בהתעלפות, וכל עוד נפשה בה, הובלה לביתה ברחוב החברונים, על-יד החנויות. הרופא הצרפתי, ד"ר לוצאני, בטפלו בה במזור ותחבושת, ספר כי גם

אותו השובב הפרא שפגע בה, נפל למשכב באותו הלילה ונשאר בביתו כבול עץ. מחלת השיתוק תקפתהו ולא קם ולא זע. ותהי צעקה גדולה. ובעוד הרופא עומד ומטפל בה, התפרצו הורי השובב בבית מלכה די פרנס, בבכיות ובבקשות, בנשיקות יד, בכרעות ברך, בעינים ניגרות דמע באמרם: חוסו נא, רחמו נא, סלחי רחמניה, גם אללה רחמן וסלחן, העתירו בעדו ובעדנו ושב ורפא לו. בלעדיו, חיינו אינם חיים. גם אשתו של המושל אורשיד פאשה שבאה עמהם, בקשה גם היא מאת מלכה שתסלח ותעתיר בעד המשותק, בן יחיד להוריו. מלכה די-פרנס התאמצה לקום ממטתה למרות שהרופא לא הרשה לה, ותאמר להם לשוב הביתה ולחכות לתשובתה. המה שבו לביתם, ומלכה התאמצה בכל כוחה והלכה באשר הלכה. משיבת "בית-אל" שלחה להורי השובב לאמר, אם חפצים המה בחייו, חיים של נימוס ודרך ארץ, אז עליהם להביא אותו במיטתו אל הכותל המערבי ושמה יתוודה. שם יאמר על חטא, שמה בפני הקהל הקדוש יבקש סליחה מאת השכינה שלא זזה ממקום הכותל אף בזמן חורבנו, ושמה יכופר לו. החזות הזו היתה חזות נוראה, איומה וקדושה. השתוקי הובל במטתו לכותל, ובנוכחות קהל גדול מהיהודים ועוד יותר מהישמעאלים, התוודה ובקש סליחה. הרב המקובל רבנו הרש"ש ז"ל פרש ידיו עליו ויתפלל אל ה' לאמר, אל נא רפא נא לו, למען קדושת שמך הקדוש ולמען קדושת המקום, ולמען כבוד ישראל בארץ ובגולה, וכל הקהל ענה אמן. הרב ציוה לשני חכמים ללוות אותו הביתה והחולה קם ויחי. נשאר אוהב את היהודים, מוקיר ומעריך את קדושת מקום הכותל והמתפללים בו.

וכבר כתב רבנו הרש"ש במוסר לראש השנה, "הנה האיש הירא ורך הלבב יירא ויתחמץ לבבו, ולבו יחיל בקרבו למוול החטא שחטא והכריח את אמא השכינה רחל נוק' דז"א, אשר היתה מגן לעזרו ומושיעה בעדו בעת הצרה, כיצד יוכל לחטוא ולהחטיא לאחר שידע כי ע"י החטא גורם צער גדול בשמים, ועל זה ידו כל הדוים".

גם תלמידי חכמים צריכים לומר תיקון חצות

מו"ר הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף" שמדי דברו במעלתם של עבדי השם, העומדים בבית ה' בלילות, הזכיר תמיד בגעגועים את שארו המקובל הגאון הצדיק רבי יעקב חיים סופר זלה"ה, בעל "כף החיים", שהיה זריז ומהיר כל ימיו להיות ער ב"נקודת חצות", ולערוך בשעה זו את הקינה והתיקונים על חורבן בית המקדש וגלות השכינה. לאחר שהיה גורס ושונה פרקי משניות (שכידוע נהג ללמוד ח"י פרקי משנה בכל יום) וחוזר אל ערש יצועו לישון מעט, ומתעורר שוב בהשכמה לפני שיעלה עמוד השחר כדי לעסוק בתורה, עד שהגיע זמנו להתפלל שחרית כותיקין עם הנץ החמה.

והיה מקריא לפעמים באזני תלמידיו מתוך הספר "תיקון חצות" שחיבר הגאון רבי בן ציון שפירא זלה"ה, והמה דברים שכתב במעלת מי שהוא זריז ונשכר לקיים סדר תיקון חצות דרך קבע, מה נעים גורלו בתיקונים ויחודים שעושה בעולמות העליונים, ומה רב הטוב הצפון לו מבעל הגמולות.

אף נהג לומר בנוגע לאברכים בני תורה, מאחרי שבת, מכיון שהם עדיין ערים קרוב לחצות - מוטב שימתינו עוד מעט מלישון, וידקדקו לומר "תיקון חצות" בפלגות ליליא, כי אין ערוך למעלת אמירה זו וחשיבותה בשמי מרומים.

שהרי כשאדם קם בחצות לילה ואומר תקון חצות ומתפלל בעד כלל ישראל, בקל יכול לבוא לשכליות גדולה, ועל ידי כך בנקל יתקן את מידותיו, ולא יצטרך לסיגופים.

עוד אמר ראש הישיבה זצ"ל בהספרו את חכם נתן סאלם זצ"ל דיבר על קימת חצות, וז"ל: "הזכרתי עתה קימת חצות אומר מילים מספר. אני זוכר שהיו פעם בעלי בתים שהיו ערים עד חצות ולומדים כדי שיוכלו לעשות תיקון חצות. אנו לא זכינו לכך. אבל כואב לנו לשמוע שיש בני ישיבות רבים בני תורה והספסלים התרבו בבית המדרש ב"ה, ולומדים קודם חצות ועד אחר חצות ואח"כ הולכים לביתם בלא לומר תיקון חצות. מעלת תיקון חצות עוד לא חדרה והורגלה בימינו. וזה בניגוד לדרכו של חכם נתן. ולכן אומר, אין לנו חליפתו ואין לנו תמורתו אמנם יש לנו בני תורה רבים שואפים לגדלות בתורה אבל אינה אותה שלימות של דורות הראשונים שאפילו ת"ח פשוט ובעל בית פשוט היה יודע שלא רק צריך להיות גדול אלא גם שלם, בחסידות בקדושה ובתפילה. ומעולם לא ראינו ת"ח בדור הקודם מתפלל בשטיבלאך וכל אחד היה לו מנין קבוע".

מעשה המעורר לתקון חצות

וכבר כתב בספר קב הישר (פרק צ"ג, אות ו') קבלה אמתית היא בידי. כל מי שבלבו תמיד צער על גלות השכינה כביכול, זוכה לכתר תורה. ודע מה שכתב האר"י ז"ל על מורנו ורבנו הרב רבי אברהם הלוי שחיבר התקוני שבת, שהיתה דירתו בצפת תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן, ובכל חצות לילה קם וסבב כל הרחובות של היהודים ונתן קולו בקול

מר ואמר, אחינו בני ישראל, הלא ידוע לכם שהשכינה היא בעוונותינו הרבים בגלות כביכול, ובית מקדשנו היה לשריפת אש, קומו ונצעק אל אלהינו שהוא מלך רחום וחנון, אולי ישמע ה' את קול תפלתנו, וירחם את עמו שארית פליטת ישראל. והיה החסיד ההוא צועק ולא נתן מנוחה לכל בני העיר, והיו קמים כלם בשעה חדא, לבתי מדרשות, והיו אומרים התקון חצות, ואחר כך היו לומדים איש איש לפי השגתו, יש מהן היו עוסקים בדברי קבלה ובזוהר, ויש מהם שהיו עוסקים בגמרא ובמשניות, ויש מהם שהיו עוסקים בתורה ונביאים וכתובים, ואחר כך היו אומרים פזמונים ובקשות עד אור היום, והיה מעורר רחמים. והרב האר"י ז"ל היה מפליג בחסידותו, ואמר עליו על החסיד רבי אברהם הלוי ז"ל שהוא היה גלגול של ירמיה הנביא. ופעם אחת אמר לו האר"י ז"ל, דע כי שלמו ימך, והגיעו ימך למות, אם לא שתעשה תקנה אחת שאלמדך, ואם תעשה אותה תקנה, אז תחיה עוד כ"ב שנים. וזו היא התקנה שלך "שתלך לירושלים ושם תלך להתפלל לפני הכותל המערבי ותשפוך תחנוןך ותזכה לראות השכינה". ואז הלך החסיד לביתו וסגר את עצמו ג' ימים וג' לילות, בתענית שק ואפר ואחר כך הלך לירושלים, ובא לפני הכותל המערבי בתפלה ובתחנונים בבכי גדולה. ואחר כך ראה על גבי הכותל צורה דוגמת אשה מלובשת שחורים, ותכף מרב פחד, נפל על פניו ארצה, והיה צועק ובוכה בכי גדול ואמר אוי אוי שראיתך בכך, אוי אהה על נפשי והיה מאריך בבכיות ובזעקות, והיה ממרט בשערות ראשו עד שנתעלף וירדם. ואז ראה בחלום שבאה אליו רוח הקודש בבגדים נאים ואמר התנחם בני אברהם כי יש תקוה לאחריתך וישובו הבנים לגבולם. כי אשיב את שבותם ורחמתי אותם. ויקץ וישא את רגליו וחזר לצפת ובא אל האר"י ז"ל, ותכף אמר האר"י ז"ל אני רואה בך שזכית לראות פני השכינה, ומעתה תהיה בטוח שתחיה עוד כ"ב שנים. וכן היה שהחסיד חיה אחר זה כ"ב שנים. ע"כ.

ומהחסידי הנזכר לעיל יראה כל אדם לעשות כן, לקום בחצי הלילה או קודם אור היום, להתאבל על חורבן בית המקדש. ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשם שמים (ברכות ה:).

החת"ס עם בני ישיבתו עושים תיקון חצות כל ליל ששי

מובא במנהגי החתם סופר (אות מ"ז) שהיה עורך תיקון חצות בכל ליל ששי כל השנה, עם בני ישיבתו, וכן בנו הכתב סופר, וכן נכדו השבט סופר אחריו, לעת זקנת השבט סופר נחלש, ולא היה יכול להשתתף עם הבחורים, וממילא נחלש התיקון חצות. בא החת"ס בחלום לבתו הצדקנית מרת שמחה לעהמן ע"ה ואמר לה, תשאלי את נכדי מדוע הפסיק את עריכת תקון חצות בישיבתו הקדושה. מאז התאזר השבט סופר עוז והחזיר העטרה ליושנה.

ומסופר על מרן החת"ס ז"ל שפעם היה איש אחד הש"ץ לתיקון חצות, ואמרו בקרירות, והקפיד עליו מאד, היתכן הלא בתקון חצות נמס כל לב והיה למים.

תיקון חצות של חכמי פורת יוסף

לאחר מלחמת יום הכפורים, באחד הימים נכנס מרן ראש הישיבה כמוהר"ר יהודה צדקה זצוק"ל לישיבה, ודיבר בחום גדול על צער השכינה ומעלת תיקון חצות ולימוד התורה לאחר חצות, כמה דברים אלו עוזרים מאד לשכינה ומקרבים הגאולה, והביא עמו ספר קרבן אשה לרבנו אליהו שמאע הלוי זצוק"ל, שבהקדמה מדבר על מעלת תיקון חצות, והביא שם מעשה נורא שהיה בחלב (המובא לקמן). וסיכם את הדברים שלכל הפחות פעם בשבוע נעשה כזאת, ומאז הנהיג שפעם בשבוע כליל ששי יבואו כל תלמידי הישיבה מחצות הלילה, ויברכו ברכות השחר ויאמרו תיקון חצות יחד בבכיות, ואח"כ ילמדו עד אור הבוקר, וכן עשה הלכה למעשה, וכן נוהגים עד היום בישיבה בראשות מו"ר הגאון הגדול כמוהר"ר משה צדקה שליט"א, וזה המעשה.

שכר הקמים בחצות

בספר קרבן אשה כתב וז"ל: אני אגיד מה שראיתי בימי חרפי במקומנו ארם צובה, שהעיר ה' רוחו לאחד ממשפחת בית דוד, זה שמו חכם ידידיה בן דיין נ"ע, שאזר כגבר חלציו, והיה קם קודם חצות לילה, והיה לוקח עמו משמשי בית הכנסת, והולך ודופק על דלתי פתחי בני ישראל לקום לבוא לביהכ"נ אחר חצות לילה, ויהי ה' עמו, שתיכף היו קמים ממטתם, ולא היה אחד מחזיר פניו ריקם, והולכים לביהכ"נ, עד שכמעט יכולני לומר שרוב קהל עדתינו היו קמים אחר חצות, ובאים לביהכ"נ ויתאספו חבורות חבורות, חברה אחת ת"ח לומדים גמרא ותוס', ואני הקטן הייתי מחברה זו, ויש חברה שלומדים שו"ע או"ח, ויושב עמהם איזה ת"ח להאיר עיניהם ולהבינם, ויש חברה שלומדים זוהר, ויש חברה שלומדים ספרי מוסר, כמו ראשית חכמה וספר כד הקמח, באופן דכל בי עשרה שכינתא שריא, ובכל ליל ששי יש כמה אנשים שהולכים לביהכ"נ, מתחילת הלילה עד הבוקר, ולומדים בתיקון צמח, ובליל שבת היה הולך מבעוד יום, ומזמין שמן למאור, ומדליק נרות הרבה בכל ביהכ"נ, ומתמלא אורה, והיו באים רוב הקהל

וכמעט כולו, ולומדים כולם בספר תהלים כולו בקול רם מלה במלה, ואח"כ קוראים שיר השירים כולו, וכן היה עושה בכל ערב ר"ח, והיו באים כל הקהל מאליהם לביהכ"נ בשני לילות אלו, מרוב חפצם וחשקם לבוא לביהכ"נ המכובד באורים, וברוב עם הדרת המלך, והיה האיש אומר מקרא זה, וחובל עול מפני שמן, חובל עולו של סנחריב, מפני שמנו של חזקיהו, שהיה מרבה נרות בביהכ"נ כדי שיבואו ללמוד ולהתפלל, ובאמת שלזה צריך הוצאה מרובה, והקדוש ברוך הוא סייעו שהיו כל הקהל מסייעים אותו במצוה זו.

מעידני עלי שכל זמן שהיה מנהג הטוב הזה בידם, היה אור לבני ישראל בכל מושבותם, ולא היה להם כל אותן השנים שום עצבות ושום דאגה, ולא קרה שום נזק לאחד מבני ישראל, והיה שבע בעולם, והכל בזול, והכל מצוי בחנם, אין כסף נחשב, ובמעט ריוח שיריחו היה מספיק להם אכול ושבוע והותר, ואין דאגה בלב איש, על המחיה ועל הכלכלה, וכמה זקנים מופלגים היו בדור ההוא, ככוחם אז כוחם עתה, ולית מאן דמית בלא זמניה, היו מתים בלא צער, ועל דור זה אני אומר ועמך כולם צדיקים, ומלבד זה מנהגם היה שכל יום ויום אחר התפילה, קובעים מקום ללמוד בקביעות, ויושב חכם ודורש להם כשיעור שעה ויותר, אח"כ יוצאים מביהכ"נ לביתם לשלום.

מעשה נורא עם מו"ר השד"ה

עוד מעשה כעין זה הביא בספר פאת השד"ה (של מו"ר ר' שאול דוויק הכהן ז"ע), שבשנת תרנ"ז התעוררו מחכמי ורבני וחסידי ארם צובה הדרים בירושלים, לזכות את הרבים לעשות תיקון חצות, כמנהג בני ארם צובה, ויסדו חברת שומרים לבוקר לקום בכל לילה בחצות, לקבוע לימוד עד אור הבוקר, כל אחד ותלמודו בידו, ש"ס, רמב"ם, שו"ע, זוה"ק, משניות, ותהילים, כל אחד לפי כחו ויד השגתו, ולמטרה זו מינו גבאי החברה, שמש זריז לעורר הלומדים בחצות לילה, לבוא לביהכ"נ רבן יוחנן בן זכאי בעיר העתיקה. הגבאים והמנהלים אף שדרו מחוץ לעיר העתיקה, שמו עין השגחתם לנהל הישיבה והלימוד במועד הנקבע. והנה אחד מהרבנים הגדולים כמוה"ר שאול דוויק הכהן ז"ע, חלה ושכב בבית חולים, בלילה נגלה אליו הרה"ג מוה"ר נסים לופס ז"ע, ואמר לו, ידידי, דע לך כי מהמעשה של קימת חצות שיסדתם וזיכיתם את הרבים בירושלים, גרמתם נחת רוח ושמחה גדולה ועילוי לשכינה, אולם למה שלשה לילות שלא נקראו האנשים ללמוד, בהקיץ הרב משנתו שמח מחד גיסא על הנחת רוח שעושים לבורא, ונצטער מאידך גיסא על איבוד השלש הלילות שלא קמו, ולא ידע מה הסיבה. בבוקר בירר אצל חכמי ורבני ארם צובה. ונודע שהשמש לא היה בקו הבריאות ושלח אחד מקרוביו שיעוררם במקומו, אולם האיש התעצל ולא קיים הבטחתו, וקיבל השמש על עצמו שמהיום והלאה יודרו וישתדל בכל עוז במלאכתו לעורר הלומדים.

חובת הכרת הטוב כלפי בית מקדשינו

ובספרים הקדושים הביאו משל נפלא ומרגש הממחיש לנו עד כמה מחוייבים אנו לבכות ולהצטער על העדר בית מקדשנו: משל לאשה שהתעברה לאחר שנים רבות של עקרות, והנה הגיעה שעת הלידה. הבעל כמובן התרגש מאוד, אך הנה ניגש אליו הרופא ואומר לו שישנו סיבוך עם הולד, ועל כן ישנה אפשרות אחת מן השתים, חד משמעית, או שהאשה תשאר בחיים, או הולד. כשמוע הבעל את הבשורה הקשה הזו חשב וחשב, ולא ידע מה להחליט. מצד אחד, עד שסוף סוף אשתו נתעברה וכל כך ציפו לולד הזה, כיצד אפשר להרגו, ומאידך איך אפשר לאבד בשביל זה את אשת נעוריו, לחיות בלי אשתו שהיא עזר לו, מחמת הספק, אמר הבעל לרופא: נשאל את אשתי מה לעשות.

כשיספרו למעוברת את הבעיה הקשה התחבטה מאוד ולבסוף החליטה שעדיף להשאיר את הולד בחיים והיא תהיה כפרה עבורו.

אולם בקשה אחת היתה בפי המעוברת אל בעלה: שכשהילד יגדל, תמיד יזכירו לו את המעשה הזה שאמו מסרה את חייה בעבורו, בכדי שיכיר טובה לאמו, ותמיד יתפלל וילמד בעבודה להעלותה מדרגה לדרגה בגן עדן.

והנמשל הוא שבית המקדש היה משמש לנו כאם אוהבת, כשהיינו נטמאים בעבירות היינו מתנקים על ידי הקרבנות בבית המקדש ונטהרים לפני ה' רחום וחנון. אמנם מחמת ריבוי העוונות נתחייבו עם ישראל כלייה, והיה צריך לבחור אחת מן השתים, או שחלילה תהיה כליה לעם ישראל או שתחת זה יחרב בית המקדש. וכשם שאמרו במשנה (סנהדרין מו.) שכשאישי מישראל נתחייב מיתה על ידי בית דין, מה השכינה אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, כלומר, (כביכול) כבד עלי ראשי זרועי מרוב צער היהודי שיוצא להורג בעבור עוונותיו, כך בזמן חורבן הבית, כשראה הקדוש ברוך הוא שעם ישראל נתחייבו כליה, אמר: כבד עלי ראשי כנגד בית המקדש, כבד עלי זרועי כנגד עם ישראל משום ששניהם חשובים לי.

ואז הסכימו המזבח, הכרובים ובית המקדש ללכת כפרה בעבור עם ישראל, והעיקר שהם יפשפשו במעשיהם. ואכן כך נהיה, שהקדוש ברוך הוא גרם לשריפת בית המקדש ושפך את כעסו על עצים ואבנים. וכשעם ישראל נזכרים בטובות שנעשו לו על ידי בית המקדש, מתפללים בעבורו שהקדוש ברוך הוא יבנהו כבתחילה. יהי רצון שנוכה לראות בעיניים פקוחות את בית המקדש בבניינו, יחד עם השראת השכינה, כי בית המקדש הוא בשבילנו כאמא.

חיוזק נפלא לניצול הזמן

הנה ברוך ה', עברנו את הימים הנוראים בחודש תשרי ועכשיו אנחנו נכנסים בעז"ה למערכת חדשה בזמנים, לזמן חורף הקדוש, וכמו שאומרים בעלי המוסר "לילות הזהב של החורף" זמן שמסוגל להצלחה ולסייעתא דשמיא בלימוד, הלילות ארוכים והימים קדושים, ויש אפשרות גדולה לנצל את הזמן ולהתמיד בתורה ולהספיק הרבה.

אדם לא מגיע מאירופה לאמריקה רק בשביל לתפור כפתורים

מסופר על רבי אלחנן וסרמן שנשא בעול הכלכלי הכבד של ישיבתו. באחת התקופות הקשות שידעה הישיבה, נסע רבי אלחנן לאמריקה, על מנת להתרים יהודים אמידים לטובת הישיבה, הוא הגיע לאחד הגבירים הקשוחים, הקרים והמנותקים ביותר מכל זיק רוחני, ולגביר זה היה מפעל טקסטיל מצליח בבעלותו שמו היה ג'קוב. ר' אלחנן למד עם ג'קוב הגביר בצעירותו, עוד כששמו היה יענקל, לפני שירד מהדרך. פונה אליו הגביר בשאלה: "נו, רבי אלחנן, אולי תגיד לי למה הגעת לאמריקה, אולי אוכל לעזור במשהו?" בוודאי. טוב שאתה שואל, במעיל שלי יש כפתור רופף, מידי פעם הכפתור נופל ואני נאלץ ללכת לחייט שיתפור לי אותו, וכך מידי תקופה חוזר הדבר על עצמו, הכפתור נופל ואני הולך לחייט. שמעתי שיש לך מפעל גדול של טקסטיל, חשבתי לבקש ממך אם תוכל למצוא עבורי חייט טוב שיתפור לי את הכפתור בצורה חזקה שלא יפול יותר לעולם." "בשמחה רבה", רווח לג'קוב על האופן הקל בו יוכל להגיש עזרה לרבי אלחנן, ומיד שלח לקרוא לחייט הראשי של המפעל. החייט מגיע, וג'קוב מראה לו את המעיל עם הכפתור, "תתפור לו את הכפתור הזה בצורה החזקה ביותר שתיתכן". לאחר מספר דקות חוזר החייט ובידו המעיל "הנך יכול להיות רגוע" מכריז "הכפתור תפור בצורה חזקה ביותר, הוא ממש חלק מהבגד, ומעתה הנך יכול להיות בטוח שלא יפול לעולם!" "איזה יופי, תודה רבה לך, עזרת לי מאוד" הודה לו רבי אלחנן בשמחה. נפרד מג'קוב ויצא חזרה לאכסנייתו.

ר"א חזר לאכסניה והטלפון מצלצל, על הקו מר ג'קוב, "רבי אלחנן, עדיין לא אמרת לי את הסיבה לשמה הגעת לאמריקה". "הלא אמרתי לך: היה לי כפתור רופף וזה הקשה עלי מאוד, וברוך ה' שהענין הסתדר על הצד הטוב ביותר, באמת תודה רבה לך", השיב ראש הישיבה. למחרת בבוקר מתקשר שוב מר ג'קוב: "רבי אלחנן, אתם מסתירים ממני משהו, בבקשה בוא אלי למשרד. אני חייב לדבר איתך". רבי אלחנן מגיע למשרד, וג'קוב מקבל את פניו בשאלה: "רבי אלחנן, אנא ממך אל תסתיר ממני: מהי הסיבה האמתית לשמה טרחת והגעת עד אמריקה? זה לא יתכן, אדם לא מגיע מאירופה לאמריקה רק בשביל לתפור כפתורים!" זועק ג'קוב ופורץ בבכי. "טוב, אם אתה כל כך מבקש, אז אני אגיד לך למה הגעתי לאמריקה", מרצינות פניו של ראש הישיבה הדגול. "נכון, אתה צודק, אדם באמת לא עושה את כל הדרך מאירופה עד לכאן רק בשביל לתפור כפתורים. יענקל! ישמעו אוניך מה שפיך מדבר! בשביל מה הגיעה נשמתך מעולם האמת, מתחת כסא הכבוד, עד לעולם השפל הזה כל הדרך הזאת, כל הטרחה הרבה, בשביל מה? בשביל לתפור כפתורים? בשביל להקים מפעלי בגדים? ג'קוב יוצא מהאכסניה נסער עד עמקי נשמתו, במהלך הימים הבאים הזעקה מפעפעת בתוכו "אדם לא מגיע מאירופה לאמריקה רק בשביל לתפור כפתורים!" הזעקה שלו עצמו, בשביל מה הגעתי לכאן, מה התכלית שלי בעולם, מה המטרה בחיי? "ההחלטה גמלה בליבו, החיים שלו הולכים להשתנות מהקצה אל הקצה, הדולרים כבר היו נראים לו פחות ירוקים ונוצצים. כעת השאיפה שלו אחרת, לעשות את תפקידו בעולם. מר ג'קוב חזר להיות יענקל, שינה את כל אורחותיו והחל לחיות כמו יהודי. סיפור אמיתי זה תובע מכל אחד ואחד מאיתנו מחשבה כנה עם עצמו, למה הגיע לכאן? מה המטרה אותה הוא אמור להשיג במשך חייו הקצרים בעולם הזה? האם בשביל לרכוש בית יפה? רכב חדיש? מעמד חברתי? כבוד מדומה? האם את כל הדרך עשה כדי לתפור כפתורים? (מבשר טוב צורף סוכות עמ' 683)

האדם החוטא ממריד את כל השרויים במחיצה שלו

המהר"ל, מבאר דבר נורא על פי מה שפירש רש"י על הפסוק (בראשית ו, ו) 'וינחם ה' כי עשה את האדם - נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן', וכתב המהר"ל (גור אריה עמ' ס ד"ה ולא דגים) "מזה תלמוד כי האדם החוטא ממריד את כל השרויים במחיצה שלו", והיינו שאם היה האדם שרוי בעליונים

הרי היה ממריד אפילו את המלאכים שיעשו כנגד רצון ה' ח"ו, ולפי"ז מבואר הטעם שלא חטאו הדגים אחר שאינם נמצאים עם האדם אלא חיים בים - ב'עולם' ובסביבה משלהם... אמור מעתה, הגודר עצמו בסביבה טובה כמה שפע רב ברוח ובגשם הוא מביא על עצמו.

דרך הישרה היא שיגדור האדם את עצמו בגדרים וסייגים, להתרחק מן העבירה, לבל יוכל המשחית להתקרב לפתח ביתו.

בעת אשר היצר הרע בוער בסערת אש ברחובה של עיר, והמים הזידונים מאיימים לשטוף את העולם, ביכולתם להחריב ח"ו בתי ישראל ואפילו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ומן החובה להיות 'גודר גדר' לעמוד בפרץ בשמירה מעולה על הפתחים - מכל מיני כלים שונים ומשונים והמבין יבין, ועל ידי זה יוכל לשמור על 'גן עדן' שלו כראוי.

כמו שחולה מדביק אחרים כן ברוחניות הרשע מדביק את הצדיק

ה'תפארת שלמה' זי"ע (סוף פרשת אמור) כתב "כי הרשע הזה מביא שורש פורה בקרבך וכו', וכאשר עינינו הרואות בעולם הזה כאשר יש ח"ו שינוי אויר על ידי איש אחד, שיש לו ח"ו מיחוש החולי, יכול ג"כ להזיק לאחרים, ה' ישמרנו ויצילנו מכל רע בזה ובבא", היינו שכשם שהחולה בגופו מדבק את הבריאים במחלתו כמו שהיה בקורונה כן בעינינו רוחניות מדבק הרשע את הצדיק רח"ל.

היושב בסביבת מעשנים הראות שלו שחורות מעשן

מעשה בבחור שלא חש בטוב, משבא לפני הרופא נשאל הבחור מדוע הוא מעשן... ענה הבחור לא מיניה ולא מקצתיה, מעולם לא הכנסתי סיגריה לפי, אמר לו הרופא, הרי הנני רואה ב'צילומים' שכל ה'ריאות' שלך שחורות מעשן? עד שנתברר כי אף שהבחור אינו מעשן מכל מקום כל סובביו מעשנים והוא 'נושם' יומם ולילה עשן פיה לתוך ריאותיו... ומכאן תלמד עד כמה גרוע היושב בסביבת חברים רעים אף אם אין לו כל שיג ושיח עמהם - דיו שהוא בקרבם.

ואין עצה ואין תבונה אלא לעשות 'תיבה' לעצמו ולהתרחק מן הרע כמטחוי קשת, ועל אחת כמה וכמה שצריך להיזהר ולהישמר מחברים רעים שיכולים להורידו לשאול תחתית רח"ל.

רק מלאך אין לו ירידה ואינו נכבה לעולם

העליות והירידות הם חלק מכל מהותו של אדם, וסימן ברור הוא שהוא 'חי', וזה כל עבודת האדם בחיי חיותו, ורק 'מת' או 'מלאך' אין לו ירידה ואינו 'נכבה' לעולם... משל, למלך רם ונישא שהיו לו שרים רבים יודעי נגן שהיו מנעימים לו תדיר בשירה ובזמרה, ולצידם הייתה לו ציפור שגם הייתה מזמרת לפניו, והנה כל הנאת המלך משירת השרים לא היתה מגעת לרוב הנאה וקורת רוח שגרמה לו הציפור, שאלוהו השרים הרי שירתנו עריבה עשרת מונים משירת הציפור ומדוע מתפעל המלך כל כך מהציפור, ענה להם המלך, בזה שאדם משורר אין כל חידוש בדבר, ולכן אין שירתו מביאה לידי ההנאה והתענוג שיש בשמיעת שירת הציפור שאין דרכו בכך. וכעין זה איתא מהרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע בספה"ק 'תורה אור' (פר' וישלח כה ע"ב ד"ה והנה הקרבנות - במשל לציפור ה'מדברת'), ולדידן ייאמר, שירת ועבודת קרוצי חומר עריבה כביכול לפני הבורא יתברך עשרת מונים משירת המלאכים ועבודתם, כי הם "אין בהם לא יצר ולא קנאה ולא שנאה" (עי' שבת פט.) ואין כל חידוש שעומדים ומזמרים לפניו יתברך, אבל אנו ששוכן בקרבנו "יצר הרע המתגבר עלינו בכל יום" (סוכה נב.:) למנוע מאיתנו כל זיקה של עבודת ה' ומתחזקים אנו שלא לשמוע לו אלא לעבוד את הבורא, עבודה כזו, מעלה קורת רוח מרובה לאבינו שבשמים, שמעתי מפי איש נבון וחכם משל נאה, לאחד שרצה לבדוק האם ה'ווינקר' (פנסים קטנים הקבועים בצדי הרכב מימין ומשמאל, והנהג מדליק אותם כשעולה ברצונו לפנות לימין או לשמאל, כדי להזהיר את הנהגים שמאחוריו) שברכבו פועל כתיקונו או שמא צריך להחליפו, ואמר לבנו הקטן שישב על ידו, צא החוצה ואמור לי האם הוא 'עובד' כראוי אם לאו, יצא הבן ועמד מלפני הרכב, הביט היטב, והכריז 'עובד, לא עובד, עובד לא עובד', וחוזר חלילה... נענה לו אביו, אוי, רק בן 'קטן' מדבר כך, הטרם תדע כי אם הפנסים נדלקים ונכבים וחוזרים ומאירים ושוב נכבים הרי זה מורה שאכן הווינקר עובד כראוי... ואדרבה, אם היו הפנסים דולקים ברציפות ללא הבהוב היה זה סימן על תקלה וקלקול...

אין חוזרים מהרגל ומהיו"ט עם 'בוץ' ברגליים...

הנה אמרו חז"ל (תענית י.) כי רק בז' במר חשוון מתחילים לשאול על הגשמים 'ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת', והיינו שלא יצטערו עולי רגלים בדרכם לשוב לביתם כשיזלפו גשמים על ראשם. ומעתה

יש להקשות שלפי זה היו צריכים להפסיק לשאול גשמים מא' בניסן שהוא ט"ו יום קודם חג הפסח, כדי שלא יצטרכו עולי רגלים לכתת רגלם בדרך הליכתם לירושלים לקראת חג הפסח בתוך הגשמים. והרבה תירוצים נאמרו בכך. אך בדרך הרמז יש לומר, כי באו חז"ל ללמדנו ארחות חיים שאין חוזרים מהרגל ומהיו"ט עם 'בוץ' ברגליים... כלומר, אי אפשר לחזור לסדר חיי היום-יום כרגיל כאילו לא היה זה עתה ימים הנוראים וחג הסוכות ושמחת תורה... יכיר בעצמו שהוא 'נקי' ויתחיל מ'בראשית' בהתחדשות.

צריך ליזכור בני אדם מקומם עם בני אדם ולא עם בהמות

דבר נפלא ששמענו בשם חכם וצדיק אחד לבאר 'בדרך צחות' ורמיזה, דאיתא בפרשתנו שהוצרך נח לבנות שלוש קומות בתיבה, וכדכתיב (ו, טז) "תחתיים שניים ושלישים תעשה", ופירשו חז"ל (סנהדרין קח:), תנא, תחתיים לזבל, אמצעיים לבהמה, עליונים לאדם' (והובא ברש"י), ולכאורה יש להקשות לשם מה הוצרכו לבנות קומת מדור לבני האדם, והרי איתא בחז"ל (תנחומא ט) 'כל אותן שנים עשר חודש לא טעם טעם שינה לא נח ולא בניו, שהיו זקוקין לזון את הבהמה ואת החיה ואת העופות', ואם ממילא שהו בכל המעת לעת 'סביב' בהמות והחיות במדור המיועד להם, ומה צורך יש להם במקום מגורים שלא 'זכו' כלל לראותו... אלא שרצה הקב"ה שיזכרו היטב שאין זה 'מקומם'... שלא יטעו לחשוב שאכן הם כבהמות... אלא דעו היטב כי בני אדם אתם, ו'מקומכם' בין בני אדם... ואל תהיו כסוס כפרד...

לחשוב היטב על הזולת

יש שרמזו שלכן אין מתחילים בבקשת הגשמים - ותן טל ומטר לברכה עד ז' חשוון 'כדי שיגיע אחרון שבשירא לנהר פרת', וקצת צ"ב וכי עדיין שייכת סיבה זאת לגבי דידן, והרי לדאבון לב חרב הבית ובטלה העליה לרגל... אלא, כי אכן, זאת רצו חז"ל שלדורות עולם יזכרו שמעולם הנהיגו להמתין עבור האחרון שבשירא ולאחר הבקשה על הגשמים, והיו "מעייניהם נתונים לחשב חשבוננו של פלוני - למען ייטב לו בדרכו"...

תהיה משה מנח

דבר נפלא כתב ה'משך חכמה' על הפסוק (ט, כ) 'וייחל נח איש האדמה', וז"ל, במדרש (בר"ר לו, ג) אמר רב ברכיה, חביב משה מנח, נח משנקרא 'איש צדיק' (ו, ט) נקרא 'איש האדמה', משה משנקרא 'איש מצרי' (שמות ב, יט) נקרא 'איש אלוקים' (דברים לג, א). הענין, דיש שתי דרכים בעבודת השם יתברך, דרך אחד מי שמייחד עצמו לעבודתו יתברך ומתבודד, ויש מי שעוסק בצרכי צבור ומבטל עצמו בשביל הכלל ומפקיר נפשו עבורם. ולפי הנראה, בעיני בשר תגדל מעלת המתבודד על מעלת העוסק בצרכי צבור, שהרי המתבודד מתעלה בעבודת הקודש מעלה מעלה, ואילו זה ירד ממדרגתו ל'עמך'... ובכל זאת מצאנו שנח התבודד, ולא הוכיח את בני דורו, לכן אמרו עליו שאף הוא היה ראוי לכליה, ורק מתבודד לעצמו היה, בכל זאת אחר שנקרא 'איש צדיק' ירד ממדרגתו ונקרא 'איש האדמה', ומשה נקרא (בתחילה) 'איש מצרי' - שהוכרח לגלות, שזה מורה פחיתות בנפש - מכל מקום, הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת המצרי נקרא 'איש אלוקים', שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג.

"אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ" (ו, ט)

כל שהוא נח לאחרים הוא מצד הקדושה

אלה תולדות נח וגו', הנה ג' פעמים מוזכר בפסוק זה "נח", לפי שהיה נח בדיבורו, נח בהילוכו, נח במעשיו. וכפי שאמר בזוהר הקדוש (ע"י בראשית דף נח:), וכל ניחא מסטרא דקדושה. דהיינו הביטוי "נח" הוא מצד הקדושה. ולפי שזכה נח להזהר מהכעס והכעס הוא מסטרא דמסאבא והיה נח במעשיו שהוא מצד הקדושה, זכה למצוא "חן" בעיני השם (בראשית ו, ח) (ספר חרדים מצוות עשה פרק א').

עוד מפרש בזוהר הקדוש (שם) שנח היה נייחא לעילאין נייחא לתתאין (נח למעלה ונח למטה). כלומר היתה לו גם מנוחה רוחנית בתורה ובמצוות ומעשים טובים, שזה נקרא נח לעליונים, וגם מנוחה גשמית בענייני העולם הזה, עושר וכבוד שזה נקרא נח לתחתונים.

רבנו יוסף חיים זצ"ל (הובא בס' שער ניסים עמ' עו. וע"י באדרת אליהו) מביא את הפסוק במשלי (כו, יט), כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, כלומר, כפי שהאדם מתייחס לזולת, כך הזולת יתייחס אליו. ועל פי זה מפרש את הנאמר כאן "אלה תולדות נח, נח", "אלה" הם ה"תולדות" דהיינו התוצאות של "נח" - של מי שהוא "נח" עם הבריות, התוצאה לכך היא "נח" דהיינו גם הבריות יהיו ב"נח" עמו. ללמדנו מוסר, שאם אתה תהיה נח לבריות במידות טובות ובמצוות וכו', גם האחרים יהיו נוחים כלפך, ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

"אלה תולדות נח איש צדיק תמים היה בדורתי" (י, ט)

מנוח אביו של שמשון גלגול של נח, ושמשון גלגול שם בן נח

כפל כאן הכתוב "נח נח", וכן כתוב "בדורותיו" ברבים, והדברים צריכים ביאור והבנה, לשם מה הכפילות במילה נח, ומדוע נכתב בדורותיו ולא בדורו? יש לבאר זאת לאור דברי המקובלים (אהבת יהונתן אייבשיץ בהפסרת נשא, והביאו החיד"א בנחל שורק הפסרת נשא) שמנוח אביו של שמשון היה גלגול של נח, ולכן נקרא "מנוח" מלשון "מן נח". ושמשון היה גלגול של שם בן נח ולכן נקרא "שמשון" מלשון "שם שני", דהיינו היה שם הראשון שהיה בנו של נח, ושמשון הוא שם השני. ועל פי האמור יש לבאר את הנאמר כאן "אלה תולדות נח נח", רצונו לומר שנח גם כן היה מתולדותיו של נח, והכוונה בזה שתולדותו של נח היתה מנוח, שהיה גלגול של נח ונולד מנח.

ולכן ממשיך הפסוק ואומר "איש צדיק תמים היה בדורותיו" רצונו לומר, שנח קנה שלימותו בשני הדורות, כי התחיל להשתלם בזמן דור המבול, והשלים את עצמו בזמן שנתגלגל אצל מנוח. לכן אמר "בדורותיו" לשון רבים, בשני הדורות.

ולכן יש מרבתינו (סנהדרין דף קח). שדרשו כאן לגנאי ש"בדורותיו" היה נח צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה צדיק. וכוונתם בזה שנח בצירוף שני הדורות, דורו שלו ודורו של מנוח, הצליח להשלים את עצמו, ואילו היה צדיק כאברהם, לא היה צריך לבוא שוב בגלגול, לפי שהיה משלים את עצמו בדור הראשון שהיה חי בו קודם מותו.

אברהם היה בן נח שנים כשמת נח

בדרך אחרת ניתן לבאר את כפילות הפסוק "נח נח" ואת הכתוב בדורותיו ולא בדורו (עי' אבן עזרא), כי אברהם היה בן נח שנים כשמת נח, וזה אומרו "אלה תולדות נח", דהיינו אלה הקורות של נח, "נח" הם נח שנים האחרונות בהם היה נח, אז היה "איש צדיק תמים" - היינו אז היה אברהם ש"היה בדורותיו" של נח. כך שמעתי מפי זקן חכמי ארם צובא, רבנו אברהם רפול זצוק"ל.

"אלה תולדות נח" (י, ט)

עיקר תולדות נח שהיה "אלה"

בעלי התוספות (מושב זקנים כאן) כותבים, "אלה" בגימטריא ל"ו. הם ל"ו צדיקים העומדים בכל דור ודור, כדאיתא במדרש רבתי (ויצא ל, מ), ובאה כאן התורה לרמוז, שעיקר תולדותיו של נח הם שהיה "אלה", דהיינו שהיה צדיק. ואין לך כל צדיק וצדיק שאין לו שלשים וששה מלאכים משמשים אותו. וכנגדן יש בתורה ל"ו מלאך (דהיינו כתובים בתורה ל"ו פעמים המילה מלאך). וכנגדן ל"ו חסידים בתהלים (המילה "חסד" מופיעה בתהלים ל"ו פעמים).

והדברים האמורים, שתולדותיהם של צדיקים הם מעשה הצידקות שלהם, באים יחדיו עם דברי המדרש תנחומא (בוכר, פרשת נח סי' ב') פתח רבי תנחומא, פרי צדיק עץ חיים (משלי יא, ל), בשעה שאדם מסתלק מן העולם הזה בלא בנים, הוא מיצר ובוכה מפני שלא העמיד בנים. אמר לו הקדוש ברוך הוא הרי יש לך פרי, התורה, שכן כתיב פרי צדיק "עץ חיים", בניו אין כתיב כאן, אלא "עץ חיים" שהיא התורה.

ולכן גם נכפל כאן שמו של נח, כנאמר, אלה תולדות "נח נח" וגו', כי כל שנכפל שמו בידוע שהוא צדיק, כדאיתא בזהר (נח דף ס.).

"אלה תולדות נח" (י, ט)

"אלה" פסל את הראשונים

בעלי התוספות (מושב זקנים ריש ויצא) מביאים מהמסורה, שארבע פעמים בתורה כתובים המילים "אלה תולדות". אחד כאן, שני, אלה תולדות השמים (בראשית ב, ד). שליש, אלה תולדות יעקב (בראשית יא, י) והרביעי, אלה תולדות שם (בראשית י, א), ככולן פסל שלפניו. אלה תולדות השמים פסל תוהו ובוהו ותתקע"ד דורות. אלה תולדות נח, פסל דורות שלפניו וקין ודור המבול. אלה תולדות שם, פסל בני יפת ובני חם. אלה תולדות יעקב, פסל עשו ואלופיו.

"נח איש צדיק" (י, ט)

לעמוד בצדקות גם כשכחו במתניו

מז"ר האלשיך הקדוש (כאן) כתב, שתיבת "איש" נראית לכאורה מיותרת, שהרי אפשר לכתוב "נח צדיק תמים בדורותיו", ולשם מה נזכר "איש"? וכתב להסביר זאת על פי דברי הגמ' (עבודה זרה יט.) אשרי "איש" ירא את

ה' (תהלים קיב, א) מתי "אשריו"? בעודו "איש", שאז כחו במתניו ואש התאווה בוערת בו ובכל זאת הוא מתגבר על היצר הרע, והוא "ירא את השם", אז אשריו ואשרי חלקו. וזה שנאמר כאן נח "איש" צדיק, היינו שנח עוד בעודו "איש" - כשכוחו במתניו, גם אז היה "צדיק", ובנוסף זכה להיות גם "תמים בדורותיו" היינו בכל תקופת חייו.

"צִדִּיק תָּמִים" (ו, ט)

ההבדל בין צדיק לתמים

המפרשים עמדו על השינוי בין הנאמר בפסוק זה "צדיק תמים", לבין הנאמר להלן (ז, א) כי אותו ראינו צדיק לפני בדור הזה, הרי שכאן כתוב "צדיק תמים", ושם כתוב רק "צדיק" ללא תמים?

רש"י (להלן, ומקורו מעירובין יח: ובראשית רבה פרשה ל"ב סי' ג') מבאר, שמכאן שאין אומרים כל שבחו של אדם בפניו, ולכן כאשר הקדוש ברוך הוא פנה אל נח, קרא לו רק בשם "צדיק", ולא בשם צדיק תמים.

במהרי"ל דיסקין (על התורה ריש נח) מצאנו פירוש מופלא לכך, ש"צדיק" נקרא אדם שכובש את יצרו, ולכן מכתירים את יוסף בתואר "יוסף הצדיק" שהרי החלק הארי מנסיונותיו היה בעניין כבישת היצר. אבל "תמים" הוא המאמין בה' והולך ומתחזק באמונתו זו. וכמו שנאמר (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, ושם הוא איסור להזדקק לקוסמים ומכשפים וכדומה, אלא להיות חדור באמונה "תמימה" בה' אלהים.

וביון שדורו של נח, דור המבול, נכשלו בעיקר בעניינים שהיצר שולט בהם, כמו צניעות, גול ושפיכות דמים. לכן כאשר התורה מדברת על הדור ההוא, היא קוראת לנח "צדיק" לפני בדור הזה, לפי שכאמור צדקות היא התגברות על התאוות.

אך כשהתורה מספרת על היחס שבין נח למאורעות שהיו בדורו ובדור הפלגה שלאחריו, ביחס "לדורותיו" אז מגדירה התורה את נח כ"צדיק תמים", שהרי דור הפלגה לא נכשלו בענייני תאוה, כי אם בכפירה, ברצותם לבנות מגדל שראשו בשמים, ולייסד שם את "מרכז הכפירה העולמי". על כך נאמר להלן, ויהי בנסעם מקדם (יא, ב) היינו שהסיעו עצמם מקדמונו של עולם (זוהר נח דף עו:). וכיון שנח ניצל גם מכך, והיה איש אמונה, קראהו כאן השי"ת "צדיק תמים", וזה היה "בדורותיו", כלומר בין בדור המבול ובין בדור הפלגה.

למדנו מכאן את כוחו הגדול של נח, שהיה בו גם תמימות ואמונה מלאה בבורא עולם, וגם היתה בו כבישת התאוות.

"אֵת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ" (ו, ט)

בחירה בדרך ה' גם אם זה לא נח לבריות

מו"ר ראש הישיבה כמוה"ר יהודה צדקה זצ"ל הסביר את הפסוק על פי מעשה שהיה עם אחיו הצדיק והכשר רבנו עובדיה צדקה זצ"ל, שהיו לו כמה בתים שהיה משכיר אותם לצורך פרנסתו. ובזמנם היה נהוג שהמלכות באה לבית כדי לגבות מס ארנונה, והיו הפקידים אנשי דלא מעלי, שהיו אומרים לבעל הבית, תראה לנו את הקבלות של המס ששילמת, והוא מביא את הקלסר של הקבלות, והיו מבקשים ממנו מים לשתות, וכאשר היה הולך להביא מים, לוקחים לו כמה קבלות והולכים לדרכם, ובאים פעם שנית לאחר זמן ואומרים לו לא שילמת על חדשים אלו ואלו. והיו לוקחים את הכסף לעצמם. אמנם כאשר באו לר' עובדיה כדרכם בקשו את קבלות המס, ואחר שהביא להם את הקבלות ששולמו כל התשלומים, אמרו לו תביא לנו אגסים מהעץ שלך בחוץ, חשב ר' עובדיה בדעתו איך אעשה, אם אתן להם, הרי הם לא מברכים ואין בזה נחת רוח לקדוש ברוך הוא. ואם לא אתן להם, הרי צריך להיות נח לבריות? לבסוף החליט ואמר להם תקחו אתם בעצמכם לכו ולקחו, ואז לא הצליחו לגנוב לו קבלות, וכך ניצל.

על פי זה פירש ראש הישיבה צוק"ל, שלפעמים אדם נמצא במצב שאינו יכול להיות גם נח לשמים וגם נח לבריות וכיצד יחליט? ועל זה נאמר "את האלהים התהלך נח", ללמדנו שיש לאדם לבחור בדרך ה', כי מוטב שיקרא שוטה כל ימיו, ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום (עדויות פ"ה מ"ו).

"וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יֶפֶת" (ו, י)

תולדות האדם

כתב רש"י (לעיל בריש הפרשה), שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. ועל פי זה פירשו המפרשים את הפסוק "וילד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת", שכיון שזכה למידות טובות ונעלות והיה צדיק, זכה להוליד א. "את שם" - כלומר זכה שכל מצוה שעשה, כל חסד שעשה, היה עושהו ללא שום פניות, אלא אך ורק ל"שם"

שמים, ולאקמא שכינתא מעפרא. ב. "את חם" - וכן עשה את המצוות והחסדים בחשק גדול, "בחמימות" גדולה ובאהבה גדולה להשם יתברך. ג. "ואת יפת" - וכן כל מצוה וחסד שעשה, עשה אותה "ביופי" ובהידור גדול. ושמעתי פירוש נוסף בפסוק הזה, שהנה ידוע שכל השומר שבת ניצול משעבוד מלכויות (שבת קיח), וניצול מחבלי משיח, וניצול ממלחמת גוג ומגוג. והנה מאמר זה נרמז כאן בפסוק, "ויולד נח" - אדם שנח בשבת ושומר שבת כהלכתו, הרי זה מוליד ומזכה את עצמו בשלש דברים. "את שם" - ר"ת שעבוד מלכויות. "את חם" - ר"ת חבלי משיח. "ואת יפת" - כיון שבני יפת נקרא מגוג כנאמר, בני יפת גומר ו"מגוג" (בראשית י, ב), על כן הפסוק כאן מרמז שינצל ממלחמת גוג ו"מגוג".

"וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ חָמָס" (ו, יא)

דור המבול ושעבוד מצרים

פעמיים נאמרה בתורה תיבת "ותמלא", פעם אחת כאן בדור המבול, ופעם שניה במצרים ככתוב ותמלא הארץ אותם (שמות א, ז), ומבאר המגלה עמוקות זאת משום, שדור המבול התגלגל בשעבוד מצרים לתקן עונם. (דמשק אליעזר).

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ" (ו, יב)

גבורת דור המבול

רבותינו אמרו במדרש (בראשית רבה פרשה ל"ד סי' י"ג) שהסיבה שהרשיעו כל כך דור המבול, היא מפני רוב הטובה שנתן להם הקדוש ברוך הוא. וכך אומר המדרש (שם), אמר רבי יצחק, אחת לארבעים שנה היו זורעים, ומהלכים מסוף העולם ועד סופו בשעה קלה, והיו מתלשים ארזי לבנון בהליכתם מרוב גבורתם, והאריות והנמרים היו חשובים בעיניהם כמו הפנה בבשר, והיה להם מזג אויר יפה בכל השנה כמזג האויר שבין פסח ועד עצרת. וכשהיתה אשה יולדת ביום, היתה אומרת לבנה הנולד לה, עתה צא והבא לי צור (אבן חדה) לחתוך טבורך. ואם בלילה, היתה אומרת לבנה צא והדלק לי נר לחתוך טבורך. ומעשה באשה אחת שילדה בלילה, אמרה לילד הנולד, לך והדלק הנר לחתוך טבורך. יצא ופגע בו שר השדים ששמו שמדון, התחילו להתגושש ולהתאבק זה עם זה, בינתיים קרא התרנגול, אמר לו השד לתינוק, לך והתהלל בפני אמך, שיש לך מזל שקרא התרנגול (שכיון שהגיע אור היום אין שלטון למזיקים), שאלמלא כן הייתי מכה אותך והרגך. אמר לו התינוק, לך אתה והשתבח לפני אמך שנשאת בחיים, שאלמלי הספיקה אמי לחתוך ממני את טבורי, הייתי מכה אותך והרגך. וזהו שכתוב, בתיכם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כא, ט) ודרשו חז"ל (בראשית רבה פרשה ל"ו סי' א') בתיכם שלום מפחד - מן המזיקים, ולא שבט אלוה עליהם - מן היסורים.

ומרוב הטובה שהיתה להם, חטאו בזנות, כנאמר, ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס. וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ (בראשית ו, יא-יב, וראה בסנהדרין דף נו.). ולכן אמר הקדוש ברוך הוא (בהמשך הפסוקים) שיביא מבול, כי אין להם תקנה, וגילה זאת לנח.

נח התגלגל במשה רבנו כיון שלא הוכיח את בני דורו

אומר ר' בונם מפשיסחא (הובא במעיינה של תורה דברים כח, ג) נח היה "צדיק בפרווה", דרך משל, אדם הרואה שמזג האויר קר מאוד, יש לפניו ב' דרכים להתחמם: א. להביא מזגן לאולם ויתחמם וממילא כולם יהנו לאורו ויתחממו עמו. ב. שיאמר למה לי לדאוג לכולם, הן לי יש "מעיל פרווה" מיוחד, אני אתחמם לעצמי, ויהיה בסדר. ופשוט שהטוב ביותר הוא שהאדם יתחמם עם כולם. ונח דאג רק לעצמו, עשה לו "מעיל פרווה" מחמם, דהיינו בנה תיבה להגן על עצמו ולא דאג לכלל, שלא הוכיח את בני דורו, ולא לימד אותם דרכי ה'.

סוד גילה המגלה עמוקות (סוף תרומה הביאו החיד"א בחומת אנך בראשית ח, א) שכיון שלא הוכיח את בני דורו, אחר כך התגלגל נח במשה רבנו, ואז תיקן את עצמו, על ידי שהוכיח את בני ישראל, כמסופר בתורה.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קַח לָךְ בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ" (ו, י).

(ג)

גזל פחות משווה פרוטה

המדרש (בראשית רבה פרשה ל"א סי' ה') אומר ש"חמס", הוא פחות משווה פרוטה, שכשהיו עוברים ליד דוכן בשוק, היו לוקחים מהפירות פחות משווה פרוטה, עד שהיה נגמר למוכר כל הפירות, והוא לא יכול לתבוע לדין אף אחד מהם.

אולם מנהגם הרע הזה היה דוקא בפני המוכר, אבל שלא בפניו, היו גוזלים ממנו יותר משהו פרוטה, וזהו שאמר הכתוב "כי מלאה הארץ חמס מפניהם" "מפניהם" דוקא היו לוקחים רק "חמס", שהוא כאמור פחות משהו פרוטה, אולם שלא בפניו, היו נוטלים יותר.

ותראה דבר פלא כי ר"ת הפסוק מלאה הארץ חמס יוצא בגימטריה "זה גזל", וכדברי רש"י שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. (מגדנות)

מדוע נחתם דינם על הגזל ולא על העבירות החמורות יותר שבידם

הקדוש ברוך הוא אומר לנח, קץ כל בשר בא לפני וגו'. פירש רש"י ז"ל "קץ כל בשר", כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסא באה לעולם, והורגת טובים ורעים. "כי מלאה הארץ חמס", לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. עד כאן לשון רש"י הקדוש.

והקשו המפרשים, כיצד באים שני מאמרי חז"ל אלו יחדיו, מחד אמרו שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, ומאידך, שהיה בידם זנות ועבודה זרה ולכן אנדרלמוסא באה לעולם וכו', ומאחר ובני דור המבול היו עובדים עבודה זרה, וגם חטא גילוי עריות היה בידם, אם כן למה נחתם גזר דינם על "הגזל" שהוא קל מהם הרבה, ולא על העבירות החמורות, כאשר הסברא מורה שעליהן תבא ההקפדה היותר גדולה?

וכתבו לתרץ, באמת חיוב מיתה נגזר עליהם בגלל העוונות החמורים שבידם, עבודה זרה וגילוי עריות, אך הקדוש ברוך הוא ברחמיו חס על מעשה ידיו שלא להשחית דור שלם, על כן רצה לכפר להם בממונם, כיון שעני חשוב כמת (ילקוט שמעוני תהלים סוף רמז תתל"א) ממילא כשיענישם ליטול את ממונם, יחשב הדבר כאילו עונש מוות בא עליהם, ובזה יצאו ידי עונשם. אך הואיל והממון שהיה בידם לא היה שלהם, כי גזלנים הם, אם כן לא היה ניתן לכפר להם על עונשם בממון זה, כיון שהוא היה ממון אחרים וגזול בידם. על כן אין מנוס אלא לבצע את דינם אשר נגזר עליהם מכח העוונות החמורות שבידם. וזהו אמרם "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", דוקא חתימת הדין היתה מפני הגזל, אבל עצם פסק הדין היה למיתה מפני העוונות הגדולים שהיו בידם, הם עבודה זרה וגילוי עריות.

מה שהשקר מוליד המארה נוטלת

מובא במדרש שוחר טוב (פרק ז') אמר ר' לוי בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לנח שיכניס שנים שנים מכל מין ומין, נכנסו כל אחד ואחד וזוגו עמו, בא השקר וביקש להכנס לתיבה, אמר לו נח, אי אתה יכול להכנס אלא אם כן תשא לך בת-זוג, הלך השקר לבקש לו בת-זוג, פגע במארה (הממונה להחסיר ממון בני אדם), אמרה לו מהיכן באת, אמר לה מאצל נח, שהייתי רוצה להכנס לתיבה ולא הניח אותי באמרו אינך יכול להכנס אלא אם כן יש לך בת זוג, האם רצונך שתהיי את בת זוגי? אמרה לו ומה המוהר שאתה נותן לי, אמר לה, אני מבטיחך שכל מה שאני מסגל את נוטלת. הסכימו כן, ונכנסו שניהם לתיבה. כיון שיצאו, היה השקר הולך ומכנס, והמארה נוטלת ראשון ראשון. בא השקר ואמר למארה היכן כל אלה שסיגלתי, אמרה לו ולא כן הותנה בינינו שכל מה שאתה מכניס אני נוטלת?! ולא היה לו פתחון פה, לכן נאמר, והרה עמל וילד שקר (תהלים ז, ט). וכן המשל אומר, השקר מוליד והמארה נוטלת. (הובא בקצרה בדעת זקנים מבעלי התוספות, כאן).

ממון המושג במרמה יהפך לו לרעה

מכאן מוסר השכל לכל יחשוב אדם כי על ידי שקר ומרמה יצליח להתעשר, וכסף וזהב ירבה לו מאד, כי על זה נאמר, קורא דגר ולא ילד, עושה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יהיה נבל (ירמיה יז, יא). פירוש, "קורא" הוא עוף ששמו "קורא" (ככתוב בשמואל א, כו, כ) כאשר ירדוף "הקורא" בהרים). "דגר" היינו יושב על ביצים של שאר עופות, "ולא ילד" את הביצים ההם, בסופו של דבר, כשהאפרוחים יוצאים מקליפות הביצים, עולים עליו ומורטים את כנפיו ואוכלים אותו, ואם הצליח לברוח מהם מוצאת אותו חיה וטורפת אותו ואוכלתו. מי גרם לו זאת, על שגזל ביצים שאינן שלו ודגר עליהן. (דעת זקנים מבעלי התוספות) "בפר" כי תצא, על הפסוק כי יקרא קן צפור). ולכן "ומעוף השמים יחכמונו" (איוב לה, יא), היינו תחכם ותלמד מעוף זה, שכמו כן ה"עושה עושר ולא במשפט", המשיג עושר על ידי שקר ומרמה, "בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יהיה נבל", יפורסם שמו לחרפות לדראון עולם, וכן כתוב, לא יחרוך רמיה צידו (משלי יב, כז), לא יחיה ולא יאריך ימים הצייד הרמאי, זה הצד בפיו אנשים תמימים, והרה עמל וילד שקר.

גזל גוי ומיד נענש

וכן אמרו בתנא דבי אליהו (רבה, פט"ו), מעשה באדם אחד מישראל שמכר לגוי אחד ארבעה כורים של תמרים, ומדד לו בבית אפל, אמר לו הגוי, האלהים בשמים ואתה בארץ יודעים על המדה שאתה מודד לי. ומתוך שמדד לו בבית

אפל חיסר לו שלשה סאים של תמרים מארבעת הכורים (כור הוא שלשים סאה). לאחר מכן נטל הישראל את מעותיו ולקח בהם כד של שמן והניחו במקום שמדד את התמרים לגוי, נשבר הכד מאליו ונשפך השמן. התחיל מתרעם ומטיח דברים כלפי מעלה. בא אליו אליהו ואמר לו בני כתוב בתורה (ויקרא יט, יג) לא תעשוק את רעך ולא תגזול, רעך הרי הוא כאחריך, הא למדת שגזל הגוי אסור.

מקפיד בתפילין כל היום ונכשל בבין אדם לחבירו

מה מאד יש להצטער שיש בני אדם שומרי מצוות הנוהרים בדברים שבין אדם למקום, ואילו בדברים שבין אדם לחבירו הותרה להם הרצועה לעשות כאוות נפשם. וכבר אמרו בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ג), תפילין מפני מה לא החזיקו בהם ללובשם כל היום, מפני הרמאים. כלומר, למה לא הקפידו להניח תפילין כל היום, מפני שהיו אנשים רמאים שהיו מניחים תפילין כל היום ואז היו האנשים מחשיבים אותם לצדיקים ובאמת היו רמאים ובוזה היו מוליכים שולל את רואיהם. הרי שמידה זו להקפיד בדברים שבין אדם למקום ולא בבין אדם לחבירו מידה ישנה היא.

ובירושלמי (שם) מעשה באדם אחד שביקש להפקיד מעותיו אצל אדם נאמן, מצא אדם אחד שיושב בבית המדרש ומעוטר בטלית ומוכתר בתפילין, ובראותו כן היה בטוח שצדיק גדול הינו, על כן סמך עליו והפקיד מעותיו בידו. לאחר מכן תבע מעותיו, והלה כפר בכל, באמרו איני מכירך, לא היו דברים מעולם. אמר לו המפקיד לא לך האמנתי והפקדתי, אלא לתפילין שעל ראשך.

הבריות אומרות עליו אוי לו או אשריו

ומה מאוד יש להתרחק מכך ועל כך אמרו חז"ל (יומא פו.) מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי להם לאביו ולרבו שלימדוהו תורה, פלוני שלמד תורה, ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ומשאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו ורבו שלימדוהו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג).

הגזלן והנגזל מוכרחים לחזור בגלגול

כתב הגאון מוילנא (עיין פירוש הגר"א משלי יד, כה) הגזלן דבר מחבירו ולא החזירו עד כלות ימיהם, מוכרחים שניהם לחזור בגלגול, הגזלן והנגזל. עוד מובא בשם הגר"א (ספר הגר"א מוילנא עמ' מ"ו) אין הלומד רואה סימן ברכה בלימודו אם בביתו תקוע מסמר אחד שאינו שלו.

בימינו "רובם בגזל" מחמת ריבוי ההוצאות והמותרות

כתב החפץ חיים (ליקוטי אמרים פ"ב), הנה עון גזל מפורש בתורה, לא תעשוק את רעך ולא תגזול (ויקרא יט, יג) וגם מפורסם הוא בכל ישראל לאיסור כמו בשר חזיר ממש. אכן איזה דבר נכנס בכלל גזל, זה נעלם מהרבה בני אדם, אפילו מהישרים בלבותם.

עוד כתב (שם) הנה המצוה הזאת של השמירה מגזל היא מן המצוות המושכלות, שאילו לא ניתנה התורה ימצאנה האדם בשכלו, והיא מז' המצוות שנצטווה אדם הראשון. וצריך האדם שישא ויתן באמונה ויהיה נקי כפים מן הגזל... ודע עוד דדין שמים באיסור גזל חמור הרבה מאד, עד שאפילו גרם הפסד לחבירו, ופחות מזה, יכנס גם כן בכלל איסור גזל.

והוסיף (שם, פ"ה) שהסיבה הראשונה לעון הגזל שהופקר בעיני האנשים, היא ריבוי ההוצאות ומותרות המלבושים שנעשו קבע בעונותינו הרבים, וזה גורם בזמנינו את כל הצרות וכל התלאות מבפנים ומבחוץ וכו'.

כסף המגיע במרמה סופו לאיבוד

בתוכחה מגולה יצא בספר ילקוט מעם לועז (כי תצא כ"ה, עמוד תתקע"ג) שכשעוסק האדם במשאו ובמתנו, יעסוק באמת ובאמונה, ויאמר על לאו לאו ועל הן הן, ואל יחשוב האדם שאם ינהג כן יבוא לו הפסד, חלילה לחשוב כך. אדרבה, לא זו בלבד שאין בזה הפסד, אלא לא ימצא מנוח בשקר ובתחבולות, כי אז אין העושה והנכסים מכוח החריצות וההשתדלות, כי רבים עשו ולא הועילו, ואף על פי שאנו רואים כמה אנשים שמצליחים בכך, סופם לאבד עשרם ולא יתקיים אותו עושר.

כך הגאון רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספר יעלזו חסידים (עמוד ס"א) כתב, ראינו כמה בתים גדולים אשר הפליאו לעשות צדקה וחסד וירדו לטמיון, וירד העושר ההוא, וזרעו מבקש לחם. והכל היו תמהין איה איפוא אשר דיבר ה' על ידי עבדיו בתנ"ך ובש"ס ומדרשים בתוקף מעלת הצדקה ושכר עושיה? ויש כמה תשובות, ואחת מהן היא, שממונם לא היה נקי מגול ועון, וה' שונא גזל.

ממון כשר נשמר מן המזיקים

ובספר שם עולם (פרק ו') כתב, שממון כשר שיבוא לאדם הוא מאוצר מלכו של עולם, שהוא מזמין לו, ולכך הוא שומרו מן המזיקים והפתאומיות שלא ילכו לטמיון. כאדם שנותן מתנה לבנו שהוא משגיח עליו שלא תתקלקל המתנה הזו אצלו. לא כן ממון האסור הבא על ידי גזל וחמס, או על ידי חילול שבת, אינו מאוצר מלך העולם, אלא הוא מה שהאדם חוטף מעצמו, ולכך חל מן השמים אחר כך על זה כל המקרים והצרות, ומכלים גם ממון הכשר שיש לו מכבר.

גזל עומד בראש

כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ה' פ"א) בכל מניעות התפילה, עומד בראש כולם הגזל (ראש המונעים את קבלת התפילות הוא הגזל). כי כל שיש בידו עון גזל רחמנא ליצלו, גם כי יזעק וישוע סתם תפילתו, כי ידיו דמים מלאו. **הגמרא** (בבא קמא דף קיט.) אומרת, אמר רבי יוחנן, כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כן ארחות כל בוצע בצע, את נפש בעליו יקח (משלי א, יט).

ובאבות דרבי נתן (פרק י"ד ד"ה חמשה תלמידים) צאו וראו איזהו דרך רעה שיתרחק ממנה האדם... נכנס רבי שמעון ואמר הלזה ואינו משלם. שהלזה מן האדם כלזה מן המקום, שנאמר, לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן (תהלים לו, כא).

אם כן מה נורא הדבר! אנו שואלים פריטים קטנים מהשכנים ושוכחים להחזירם, כמובן שלא בזדון, ועוברים על כך לסדר היום, כאילו באמת לא אירע דבר. האם חשבנו שאלו הם זרעי פורענות לעצמנו הלא זו היא הדרך הרעה שיתרחק ממנה האדם!

אדם יורד בגלגול עבור פרוטה שחייב לזולתו

ידוע ומפורסם שעבור כל פרוטה שאדם נשאר חייב לזולתו, ולא פרע חובו כאן בעולם הזה, והלה לא מחל לו, צריך להתגלגל ולרדת שוב לעולם השפל, ולהולד מחדש בכדי לפרוע חובו וכמו שהבאנו כן בשם הגר"א לעיל. כדי להבין את חומרת העונש, המשיל על כך החפץ חיים (בספרו שפת תמים פרק ד') משל נפלא.

מעשה באדם שירד מנכסיו, וכדי להביא פרנסה לביתו נאלץ להפרד מכל בני המשפחה האהובים עליו ולנדוד לארץ רחוקה וזרה, על מנת לעסוק שם במסחר. ושהה שם במשך כמה שנים, והמשיך במלאכתו למרות הגעגועים העזים למשפחתו. כאשר הצליח לצבור סכום כסף נכבד, מיהר לשגר מכתב לבני הבית בו הוא מבשר שעוד מעט-קט ישוב ויפגש עמהם, בבית...

לפני עוזבו את הארץ ההיא, הלך האיש להפרד ממכריו ורעיו. אחד מהם הציע לו שיבדוק את חשבונותיו ויברר היטב אם לא נשאר חייב למי מבני המדינה, אבל מידענו זה ביטל את הענין במחי יד. החבר חזר והזהיר אותו, שהדבר עלול לגרום לו מאוחר יותר צער גדול מאוד, מאחר ולמשטרה לא תהיה ברירה אלא להחזיר אותו לכאן, אבל הוא העדיף לגחך "כלום יתכן שבשביל פרוטות אחדות יעוללו לי דברים כאלה?!"

הלה לא שת לבו לעצת חברו והפליג לדרכו. יבשות וימים היה עליו לחצות עד בואו לארצו, והנסיעה שארכה ימים רבים עוד זמן קצר מגיעה לסיומה. והנה סוף סוף הרגע המיוחל לו ציפה בכליון לב ונפש מגיע, הנה הוא הולך לפגוש את אהוביו, אנשי ביתו, מהם נפרד לפני זמן כה רב.

האניה כבר מתקרבת לחוף, ומרחוק נראים בני משפחתו המצפים אף הם ליקירם בכליון עיניים, ומנופפים לו בידיהם בשמחה גלויה.

ברגע האחרון הגיע אות שאינו מבשר טובות, כי כאשר הגיע האיש אל החוף, נסגרו לפתע שערי הנמל ומשטרת הגבולות לקחה אותו לחקירה בתחנת המשטרה שבמקום. בני המשפחה החלו לגלות סימנים של קוצר-רוח, ושלחו מבטי-תמיהה אל מעבר לגדר, בנסיון נואש לדעת מתי יאפשרו להם לגשת אל אבא, לחבקו ולנשקו, אבל השער לא נפתח.

רק לאחר ששהה במשך שעה ארוכה במשטרת הגבולות, התברר עד כמה צדק החבר ההוא. האנשים להם נשאר חייב סכומי כסף קטנים, תבעו אותו בבית המשפט המקומי, והמשטרה נדרשה לסגור בפניו את השער, על מנת שלא יכנס לארצו.

נשא האיש קולו בבכי ותחנונים וביקש מהשוטרים שיתנו לו לפחות לראות את בני משפחתו למשך כמה דקות. "נפשי יוצאת אליהם מגעגועים" כל כך הרבה שנים שלא היינו ביחד! "תנו לי אך לראותם לרגע קט", בכה בפני השוטרים, אולם הם לא התרשמו מדבריו, וסרבו לקיים את משאלתו. "אין אנו מורשים לפתוח בפניך את השער, עד שתשוב למדינה שממנה באת, ותחזיר את חובותיך", אמרו.

עכשיו נתבונן, וכי לא כך מתנהג לו האדם בעולם הזה, כמה יגיעות הוא מתייגע בחיי חיותו, כמה ייסורים עוברים עליו עד שמגיע למקור מחצבתו, מקום מגוריו האמיתי בעולם הבא שם נמצאים קרוביו, וכאשר הוא זוכה כבר להגיע אל המקום הנספך ההוא, כלום כדאי יהיה לו לחזור לעולם השפל בשביל פרוטות אחדות שנשאר חייב?

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא ... אֶת הָאָרֶץ" (ו', יג)

האדם משפיע על הבריאה

שואל הזוהר הקדוש (נח דף סח.), אם בני אדם חטאו, הארץ מה חטאה? אלא כיון שעיקר הארץ הם בני האדם היושבים בה, לכן האדם פועל במעשיו על הבריאה אם לטוב לטובה, ואם חס ושלום להיפך, כשהאדם משחית את דרכו, גם הבהמות משחיתות את דרכן מין בשאינו מינו, וגם האדמה הצמיחה כלאים, שאז כל הבריאה משקרת ומקלקלת. לכן לא בכדי בא המבול, הן העולם היה מושחת, בני האדם איבדו כל רסן, וההשחתה חלחלה גם אל בעלי החיים, שאף הם השחיתו דרכם וחיו מין עם שאינו מינו, ומזיווגים משונים אלו יצאו יצורי כלאים מעוותים ומחרידים. לכן הקדוש ברוך הוא החליט להחזיר את העולם למסלולו, והיה צורך להכחיד את היצורים בני התערובות.

מעשה פלא בבית חולים

בבית חולים ותיק, שנוסד לפני כמה דורות, הבחינו הרופאים בתופעה מוזרה המתרחשת בין כתלי בית החולים, דבר שגם הבכירים שבהם לא ידעו לתת לו הסבר וטעם.

חולים שהגיעו לבית החולים עם סימפטום של מחלה מסויימת, וברישומים אף נכתב במפורש שהאישפוז היה בשל אותה מחלה, נתקפו במהלך שהותם בבית החולים במחלות אחרות, שלא חלו בהן מעולם. התופעה התרחשה ללא כל סיבה הגיונית, גם כאשר בבית החולים לא היה אף חולה הנגוע באותן מחלות. ותהום כל העיר.

במשך תקופה ארוכה ניסו הרופאים לגלות מהו מקור התופעה, ולא עלתה בידם. למקום הובאו פרופסורים גדולים ובעלי-שם, וגם הם לא הצליחו לאתר את מקור המחלות.

רק לאחר חדשים רבים של עבודת צוות מייגעת, שבמהלכה חקרו ובדקו את התופעה המשונה לאורך ולרוחב, הגיעו החוקרים לידי מסקנה שיש בה לקח מאלף לפרשתנו.

בית החולים זה היה עומד על תילו מזה כמה דורות, ובמשך השנים אושפזו בו חולים לאין-מספר שהיו נגועים בחיידקים רבים, והיות וקירותיו עשויים מעצים עבים, נבלעו חיידקי המחלות בכתלים, והדביקו את החולים שאושפזו.

לאחר שהסיבה אומתה, המליצו החוקרים להרוס ולנתץ את הבית כולו, על עציו ואבניו, להוציאם חוץ לעיר ולשרפם, ולבנות את בית החולים מחדש. ואכן כך עשו, ורק אז פסקה התופעה.

החטאים מרעילים את האויר והמציאות משתנה

גם במחלות הנפש הרוחניות, הן מרעילות את האויר בטומאה וזוהמה, ופועלים הדברים בצורה דומה. וכך המדרש (רבה, פרשה כ"ח סי' ח') מספר, שהכל קלקלו מעשיהן בדור המבול, הכלב היה הולך אצל הזאב, התרנגול היה מהלך אצל הטווס, ויש מי שאומר שאף הארץ זנתה, שהיו זורעים לה חטים והיתה מוציאה דבר אחר.

ויש להבין את דברי המדרש, כיצד ניתן לומר על בעלי חיים ש"קלקלו", וכי הם בעלי בחירה? והביאור בזה, שאכן אינם אשמים בזה, אלא שבמציאות, גם הם נדבקו מרוח הטומאה שהשתררה בעולם באותה תקופה, וכמו החולים בבית החולים שנדבקו מהחיידקים שנותרו בתוך הכתלים, גם אם אינם אשמים.

את העקרון הנזכר אפשר ללמוד גם מתוך הדין הקובע (נגעים פ"ב מ"ו) שאם נראה נגע צרעת בקיר המפריד בין שתי דירות, גם הקיר בצד השני נטמא, למרות שאין לו כל מגע או משא ומתן עם בעל הבית המנוגע, די בכך שיש להם כותל משותף כדי שתחדור הטומאה מאחד לרעהו.

הצייווי "הרחק משכן רע" (אבות פ"א מ"ז) אינו מדבר רק על הרחקה מדיבורים עם שכן רע, או הרחקה ממעשים עמו, אלא הרחק משכן רע אפילו מקיר משותף.

גם על הקורא קריאת שמע על המטה נאמר שקריאה זו תציל אותו ממזיקים שנוצרו מחטאיו והם מבקשים לפגוע בו (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז'). ולכאורה קשה כשמדובר בצדיק, כיצד נבראו לו מזיקים, הלא צדיק הוא? וצריך לומר, שמזיקים אלו נולדו על ידי עושי רשעה אחרים, אך כיון שכבר היו בעולם, דבקו גם בצדיק. וכך נאמר בזהר הקדוש (פרשת כי תשא דף קצד.), שאף שיהושע לא חטא בעגל, לא היה בו הכוח להנצל ממלאך המות.

ולכן אסור להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כח.). ואל תתמה על כך ותאמר, וכי בשל הסתכלות הנני עלול להדבק ברוח תאוה או גאווה? התשובה היא, כן! ועוד פעם כן! עצם ההבטה בפניו של הרשע, עלולה להמיט על האדם את הגרוע ביותר.

זו גם היתה התוצאה של "השחית כל בשר"... שכאמור גם הארץ, שאינה בעלת-בחירה, השחיתה וזנתה, עד שבא נח וטיהר את העולם.

וכיון שמידה טובה מרובה פי חמש מאות ממידת פורענות (תנחומא, בוכר, בשלח סי' כ"א), הרי שאם נטהר את מעשינו ומחשבותינו, תהא לכך השפעה עצומה על כל שכנינו ומכרינו, עד שגם הם יהפכו לטהורים, כמעט בעל כרחם...

"עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גִפְרִי..." (ו, יד)

תיבת נח שבדורנו

הקדוש ברוך הוא פקד על נח לעשות תיבה כדי להנצל מהמבול, וגם אולי במשך זמן בניית התיבה שנמשך מאה עשרים שנה יחזור דורו בתשובה.

והוא פלא, כיצד לא נתייאש נח בעצמו כשכולם צוחקים עליו ובכל יום מגנים אותו, והוא יחידי בונה את התיבה? תירץ מרן הרב ש"ך זצ"ל כי לנח לא היה שום ספק במה שאמר לו הקדוש ברוך הוא ולכן עמד איתן ולא התייאש. מכאן לומדים אנו יסוד גדול להחיים, אם אדם רוצה להחזיק מעמד, צריך הוא להיות בטוח בדבר בלי ספקות ואז ילך לבטח דרכו ויצליח.

היהדות החרדית תיבת נח של הדור

אחר כך נכנס נח לתיבה וניצל מהמבול. כאז כן עתה, היהדות החרדית משולה לתיבת נח שמסביבם גוברים וגוברים מי המבול המים הזדונים, הם מי הכפירה והתועבות, ואנחנו מתבצרים בתוך הישיבות והחינוך הטהור, ורק בזכות שאנחנו בטוחים בדרכינו דרך ה' נצליח ונתעלה.

תיבת נח התהפכה ע"י מי המבול

בא וראה מה שכתב בספר הישר (פרשת נח עמ' 18) ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ ותלך התיבה על פני המים ותהפך על פני המים הלוך והפוך הנה והנה, ויתהפך כל החי אשר בה כהפוך את הנוזל בסיר, ויהי צער גדול בכל היקום אשר בתיבה, והתיבה חישבה להשבר, ויתבהל כל החי אשר בתיבה וינהמו האריות ויגעו השוורים ויצעקו הזאבים, וכל היקום אשר בתיבה מדבר וצועק כלשונו וישמע קולם למרחוק, וגם נח ובניו צועקים ובוכים בצרתם וייראו יראה גדולה מאוד ויגיעו עד שערי מות.

זהירות מהטכנולוגיה ההרסנית

גם היום תיבת הנח של ימינו היא היהדות החרדית אינה מנותקת מן המבול, לפי שרוח הטומאה עוברת על הארץ ומזעזעת את כל התיבה, למרות אטימותה וחסנה. ואם כן חייבים אנחנו להיות מודעים להשפעה הארסית המחלחלת, ולדעת שאיננו מחוסנים בפניה, צריכים לעמוד על המשמר. כיום יש את הפלאפונים הנוראים שמשחיתים כל פינה טובה, אינטרנט, מחשבים כל הסטרא אחרא יכולה להיות אצל כל אחד בבית, אנחנו בצרה גדולה מאוד מאוד מה יעשו הבחורים...

היום, יש לנו את אור התורה הקדושה - אור הזוה"ק, שהוא מטהר את האויר ומגרש החושך מן העולם כולו מובא בספר הזוהר הקדוש (תיקוני זוהר חדש ח"ב דף נ"ח ע"ב) מאמר נפלא המדבר על חשיבות ספר הזוהר כמפתח הגאולה, ועל היותו בבחינת "תיבת נח", אשר כל העוסק בו ינצל מהמבול שעתיד לשטוף את דורנו, הדור האחרון.

זוה תוכן המאמר בקצרה (בלשונו):

בעת שהתכנסו התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א והחבריא קדישא שעמו לחבר את ספר הזוהר הקדוש, ניתנה להם רשות מהשמים לגלות בו סודות גדולים ועצומים, והיה גלוי וידוע לפני בורא עולם שיבוא זמן בדור שבו בן ישי בא, שמצבו של עם ישראל יהיה קשה ביותר, ויהיו נודדים ממקום למקום וכו'. ולכן בשל כל זאת הסכים הקדוש ברוך הוא לעשות את החיבור הזה ספר הזוהר הקדוש, על ידי רבי שמעון בר יוחאי, וכינס בו ה' יתברך נשמות עליונות משיבה של מעלה ונשמות הצדיקים, שכולם יהיו כלולים בספר הזוהר, וכל זאת כדי למצוא מנוחה לשכינה בגלות וחרות לה ולבניה - עם ישראל. וזה מה שכתוב גם ציפור מצאה בית ודרור קן לה (תהלים פד, ד) ונאמר וקראתם דרור בארץ (ויקרא כה, י) המרמזים על הגאולה השלימה.

ומוסיף הזוהר כי זה החיבור - ספר הזוהר הקדוש, הוא כמו "תיבת נח" שכל נשמות הצדיקים כלולים בו, "זה השער לה' צדיקים יבואו בו". וכאשר יתגלה זה החבור בעולם בדור האחרון, רבים יתאספו ללמוד ולעסוק בו. וכל אותם שיזכו שיהיה להם חלק בספר הזוהר הקדוש, ינצלו מהמבול הנורא שישטוף את הדור האחרון, ספר הזוהר הקדוש יהיה תיבת נח בעבורם להצילם ואשרי הזוכה!

לא תהיה גאולה עד שיזכו לטעום מאור הזוהר

כאור לעינים כאן הוא ביאורו של השל"ה הקדוש (שני לוחות הברית, עשרה מאמרות מאמר ראשון) שכתב על כך וזה לשונו, הנה מבואר מכאן, שחיבור הזוהר היה עתיד להיות גנוז וכו' עד שיבוא הדור האחרון בסוף הימים, שאז יתגלה לתחתונים ובזכות העוסקים יבוא משיח, כי אז תמלא הארץ דעה בסיבתו, אשר זה תהיה סיבה קרובה לביאתו, וזה שאמר ובגינה ושבתם איש אל אחוזתו וכו', כדי שבזכות זה יגאלו ישראל. כשם שלא נגאלו ישראל ממצרים עד שהוצרך הקדוש ברוך הוא לקדשם בדם הפסח ובדם המילה, כן הגאולה העתידה לא תהיה הגאולה, עד שיזכו לתוספת הקדושה הזו, והוא רצון הא-ל יתברך ואשרי הזוכה בה. עד כאן לשונו.

העוסק בזוהר מקרב את הגאולה

וכך ביאר המקובל האלקי רבנו שלום בוזגלו זיע"א בביאורו "כסא מלך" על תיקוני הזוהר (הנ"ל) וזה לשונו, "בסוף יומיא" לאמר שהוא דווקא קרוב לימות המשיח, "ובזכותו יבוא"! הנה מבואר שכל העוסק בספר זה מקרב את הגאולה ועושה נחת רוח גדול ליוצרו, וכמה מעלות טובות למשתדל בפרוש מאמרי רשב"י אין קץ לגודל שכרו. ואשרינו מה טוב חלקינו אם נזכה ונעזור לקרב ביאת משיחנו, כי כך גור הבורא שלא יתגלה ויהיה גנוז עד סוף יומיא שבזכותו יבוא דרור! כי סגולה זו בו ולא בזולתו. עד כאן לשונו.

וכתב מרן הב"י (ע"י בס' מגיד מישרים פרשת אמור), כי בדור האחרון יגדש העולם בחטאים רבים מאוד, עד שהאויר יתמלא טומאה ויוצרך מבול מים שיכסו את כל ההרים הגבוהים כדי לטהר את הארץ כמין מקוה. אלא שהיום, יש לנו את אור התורה הקדושה - אור הזוהר הקדוש, שהוא מטהר את האויר ומגרש החושך מן העולם כולו.

"עשה לך תבת עצי גפר" (ו, יד)

עוג הביא עץ לנח לעשיית התיבה, ולמה נקרא שמו עוג

איתא בילקוט המוסר ואבני השהם (כאן) שבעת שרצה נח לבנות את התיבה, אמר לעוג מלך הבשן שיכרות עצים לעשותה. אמר לו עוג זאת בתנאי שתתן לי לאכול כל צרכי. הביא לו נח שלש עוגות, אכל עוגה וחצי, ושבע, והלך וכתר עצים, בדרך פגש בו מלאך המות, אמר ליה למי אתה מוליך אלו? אמר לו, לנח. אמר לו בשכר מה? אמר ליה בשכר שאוכל ואשבוע, ואכלתי עוגה וחצי ושבעתי. אמר ליה, תמיד היית אוכל בקר וצאן ולא שבעת, ועכשיו שבעת?! בודאי עשה לך כשפים, ולא תטרח להוליך לו העצים. שמע לו עוג ועזב את החבילה של העצים. ובא אצל נח עם החבל שהיו קשורים בו העצים, ונגרר בחבל חתיכה מהעצים, וממנו עשה נח את התיבה שגזיר עץ זה היה כארכו וקומתו ורחבו. כל שכן אם היה מביא כל מה שחתך כמה וכמה תיבות היה עושה מהם, בא וראה את כוחו. ע"ש. ובזה יובן למה נקרא שמו "עוג", על שם ה"עוגה" שנתן לו נח.

טעם נוסף שנקרא עוג, בעבור שהוא היה סביב התיבה כמו שאמרו (במס' זבחים קיג): שעוג נשען על התיבה ובוזה ניצל מהמבול, עיין שם. ורק האף שלו נכנס בתיבה (זבחים שם), ומי המבול היו רותחים, ונכנסו לתוך פיו ונצטער, ולכן היה צועק עוג, עוג, עוג, בכדי להפליט את המים, לכן נקרא שמו "עוג". ובמדרש רבה (בראשית פרשה מ"ב סי' ח') מובא דנקרא כן על שם שמצא את אברהם עוסק במצות "עוגות".

"קנים תעשה את התיבה" (ו, יד)

תיבת נח הייתה נבנית מעצמה דרך נס

במדרש רבה (פרשה ל"א ס"ס י"א), "תעשה", אף היא היתה מסייעת את עצמה. ופירש בפירוש יפה תואר על המדרש (ד"ה מסייעת), מסייעת דרך נס, כי נח לבדו לא יכול לכונן את כל המלאכה שהוטלה עליו. וכך במתנות כהונה (ד"ה מסייעת) פירש, כלומר נעשה מאליה ועולה ומצלחת בידו דבר דבר על אופניו, וכמו שדרשו אצל מלאכת המשכן ומקדש ומנורה.

מעשה יי' לדרוש את הפסוק בהמשך, תעשה ואני הנני וגו' (ו, טז-יז) "תעשה" "ואני הנני" מסייע בבנין.

"שֶׁלֶשׁ מאות אַמָּה אָרְךָ הַתֵּיבָה" (ו, טו)

מידות התיבה לבטל את הנחש והס"מ

ראיתי באחד הספרים שהקשה מדוע צוה הקב"ה את נח לעשות תיבה דווקא במידות אלו, 300 אמה אורך, 50 אמה רוחב, 30 אמה גובה, ואל אמה תכלנה, שהגג יהיה אמה? ופירש בדרך רמז, שהנה המחטיא את האדם בעולם הזה הוא הנחש הקדמוני, שהוא הראשון שהחטיא את אדם הראשון וגרם מיתה לעולם. ועוד המחטיא את האדם- הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (בבא בתרא טז.).

וידוע ששמו של מלאך המות הוא "סמ-אל". ושניהם הנחש והשטן והס"מ החטיאו את דור המבול, ועל ידי כך מלאה הארץ חמס מפניהם. וכדי שנח יבטל את החטא הזה של דור המבול, אמר לו הקדוש ברוך הוא לבנות תיבה במידות אלו דוקא, שעל ידי כך יבטל החטא הזה. לפי שהאות האמצעית של המילה "נחש", היא האות ח', ובצירוף האותיות ס"מ של מלאך המות, ביחד יוצא "חמס", לפי שהנחש וס"מ הם גרמו להחטיא את דור המבול ב"חמס". והדרך לבטלם היא על ידי האותיות הנותרות מהמילים "נחש" ו"סמ-אל", שהיות ובמילה נחש השתמשו באות ח', נשארו האותיות נ', ש'. לכן אמר הקב"ה לנח לבנות תיבה, באורך 300 אמה, כנגד האות ש' של הנחש, ו-50 אמה רחבה, כנגד האות נ' של נחש. ומהמילה "סמ-אל" שהשתמשו באותיות ס"מ, נשארו האותיות "אל", וכנגדן אמר הקב"ה לנח, שיבנה 30 אמה גובה התיבה, כנגד האות "ל", ושיבנה "ואל אמה תכלנה", כנגד האות "א" של אל. וכאמור כששתמשו באותיות הנותרות מ"חמס", אז היה הכח לבטל את הנחש וס"מ.

להפוך את הס"מ לקדושה

והדברים באים יחד עם דברי ספר מאורי אור (מערכת ס' אות י"ג) שלכל טומאה יש ניצוץ רוחני קדוש שמחיה אותה, וכך גם סמא"ל יש לו הניצוץ טוב המחיה והוא האות "א" שלו, ואם יחסר האות "א" משמו אז כולו רע עיין שם. ועוד "סמאל" אם יוסר ויבוטל ממנו בחינת "סמ", ישאר "אל", שהוא שם קדוש כלומר אלהי ורוחני.

ובשל"ה הקדוש (בתולדות אדם בית דוד אות ה') הביא מהקדוש מהר"א גלאנטי זצ"ל, וזה לשונו (בתוך דבריו), וזהו נמי סוד בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח) שלא אמר הכתוב בלע מלאך המות, אלא בלע המות, לפי שרק המות יבולע וישאר מלאך קדוש.

וזהו סוד הנחשים שהיו נמצאים במערת הצדיקים, כמו שאמרו בגמרא בבא מציעא (דף פד:): לנחש שהיה בפתח מערת רשב"י, "עכנא עכנא פתח פיך ויכנס הבן אצל האב", שיצר הרע שלהם כבר נמתק עד שהנחש עצמו נעשה להם לשומר ולשמש, הרי שהטומאה הפכה לקדושה.

וכן אמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (דף נט:): חבל על שמש גדול (הנחש) שאבד מן העולם, שאלמלא לא חטא אדם, היה מכניס לנחש רצועה תחת זנבו ומוציא זבל לאשפה, והיה מביא לו מרגליות מארץ מרחקים. פירוש, שאלמלא לא מרד סמא"ל ונעשה מר, היה העולם משתמש על ידו, והיו קונים עולמם על ידו, כי היה מסייע להוציא "זבלו", היינו את טינוף העבירות ולהרחיקו מעשות רע, והיה לו התועלת להביא מרגליות ולעשות מצוות, כמו שנאמר (בראשית ב, טו) ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, "לעבדה" - מצות עשה, "ולשמרה" - לא תעשה. אמנם הטנו ברוב לקחה, ומרד הנחש ויצא וחטא והחטיא את האדם.

ועוד הוסיף וכתב בשל"ה (שם אות ו') וזה לשונו, סמא"ל היה מלאך טהור, ואמרו המקובלים שהוא היה מהשרפים, אשר נראה שעל זה בא הרמז שנקרא הנחש "שרף" (דברים ה, טו ובאבות דר"נ סוף פרק ל"ט), ולבש קנאה היא קנאת סופרים שהיה מקנא במעלת האדם, כי רצה להתקרב אל הקודש פנימה, וקנאת סופרים תרבה חכמה להעושים לשמה, רק על כל פנים היה בו כח מהמותרות כאשר רמזתי למעלה, כי כל נברא יש בו קצת חסרון אף שאינו גשמי, ואפשר להיות שיבוא לידי חטא, ומלאכי סדום יוכיחו, שתלו הגדולה בעצמם, הגם כי זה אינו אלא באקראי בטל במיעוטו, מכל מקום סמא"ל אפשר היה בו יותר בנעלם ענין התמורות, ובקנאתו באדם התעורר האדם לנגדו, וזה מסייע לדבר עבירה, עד שנעשה הוא מקטרג ויצר הרע. ע"כ.

"שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אֲמָה אֶרֶץ הַתִּבְּהָה..." (ו, טו)

מידות התיבה הם שילוב הויה אדנות שבכחם נכנעה לילית

הקדוש ברוך הוא הגן על נח ובניו בתיבה, בכח שילוב השמות הויה אדנות (שהוא שם "יא הד ונ הי", דהיינו כותבים אות ראשונה משם הויה, ואחריה אות ראשונה של אדנות, ושוב אות שניה מהויה וכו'), שהוא יחוד קודשא בריך הוא (שהוא שם הויה) ושכינתיה (שהוא שם אדנות), ובשילוב הויה אדנות יוצא המידות של התיבה, כך: יא הד ונ הי. ' פעמים א' הם 10, ה' פעמים ד' הרי 20, יחד שלושים, הרי לנו שלושים אמה קומתה. ו' פעמים נ' הם 300, הרי לנו שלש מאות אמה אורך התיבה. ה' פעמים י' הם חמשים, הרי חמשים אמה רחבה. הנה לפנינו שמידות התיבה מרומזים בשילוב הויה אדנות, המגינים על יושבי התיבה. וסך כל המידות הנזכרים של התיבה יחדיו הם 380, שהוא בגימטריא "שלום" (יחד עם ד' אותיות), שבזכות כך יעשה השם "שלום" בעולם. גם מדות התיבה הנזכרים העולים 380, יחד עם הכתוב ואל "אמה" תכלנה מלמעלה, "אמה" היא אותיות מאה, עולה המנין 480, שהוא כמנין "לילית", לפי שבכח מדות התיבה, הכניעו את לילית.

עוד רמז פלאי במדות התיבה

מדות התיבה הן אותיות לש"נ, היינו ל' אמות קומתה, ש' אמות ארכה ונ' אמות רחבה. והנה האותיות שלפניהן הן כר"ם (האותיות שלפני "לשנ", דהיינו לפני האות ל' היא האות כ' ולפני ש' - ר', ולפני נ' - מ'). והאותיות שאחריהן הן סת"ם, וזהו כדברי חז"ל שהיות ונח סת"ם את תפילתו ולא התפלל על בני דורו, לכן נצטוו לעשות תיבה במדות לש"ן, ואחרי התיבה נכשל ב"כרם". (כך מובא בשם ר' יונתן אייבשיץ. ועי' בס' תוכחת חיים פלאגי פרשת נח עמ' נ"ד מדו' ירושלים תשל"ח על מה שאמרו בזה"ק מי נח וכו').

מה נפלאים סודות התורה

מכאן ניתן לראות כמה סודות נפלאים רמוזים וטמונים בדברי תורתנו הקדושה, שאפילו מדות התיבה, שלכאורה לא באו אלא כדי שתוכל התיבה להכיל בתוכה מכל החי מכל בשר מן האדם ומן הבהמה והחיה והעוף למינהו כמפורט בפסוקים, מכל מקום הטמינה התורה בהם רמזים וסודות נפלאים, שיש בהם כדי לתקן את הקלקול הגדול של אותו הדור, ולעשות שם ושארית לעולם.

מעתה נלמד קל וחומר בגופי תורה ובמצוותיה, שבהם טמונים סודות טמירין ונפלאים, ומי יכול להכיל בדעתו מה גדלו אמריו יתברך, מה עמקו מחשבותיו, מי יעמוד בסוד ה'.

"צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבְּהָהּ וְאֶל אֲמָה תִּכְלֶנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתִּבְּהָהּ בְּצִדָּהּ תִּשִּׂים תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה" (ו, טז)

רמז פלאי בפסוק לנח להפוך "צרה" ל"צהר"

צדיקים מהפכים מידת הדין לרחמים (ראה סוכה יד.). כגון את "נגע" הופכים ל"ענג", שהן אותן אותיות רק סידורם שונה, וכן את "צרה" הופכים ל"צהר".

וזהו "צהר תעשה לתיבה", השם מצוה על נח הצדיק שאת התיבת "צרה" תעשה "צהר". וכיצד תעשה כן באופן זה, אשר "אל אמה" שהם אותיות "אלהים" (חסר י') שהוא שם של מידת הדין, "תכלנה מלמעלה" שיתהפך לרחמים. וכיצד תעשה כן, על ידי ש"ופתח התיבה" היינו האות "צ" שהיא בפתח מהתיבה בתחילה תיבת "צרה", "בצדה תשים" תניח אותה במקומה שהיא בצד האות, כי באות צ' אין שינוי מקום בין המילים צרה וצהר, רק "תחתים" היא האות "ר" שבהמשך תיבת "צרה", "שנים ושלושים תעשה", היינו האות "ר" השניה במילה צרה, תהיה אות שלישית ותהפך המילה מ"צרה" ל"צהר". דהיינו "שנים" היא האות השניה, "שלושים תעשה" תעשה אותה אות שלישית, ותהפך המילה צרה לצהר. (ילקוט הגרשוני)

"צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה" (ו, טז)

צַהַר הוא חלון או אבן טובה? נח צדיק שבכוהו להאיר במקומו או אף חוצה לו

רש"י (כאן, ומקורו מבראשית רבה פרשה ל"א ס"י י"א) מביא ב' פירושים מהו "צַהַר" יש אומרים שהוא חלון, ויש אומרים שהוא אבן טובה.

וראיתי בספר ילקוט חמישאי שהביא מהמפרשים לבאר את המח' בדברי חז"ל כך, הנה יש צדיק שבכוח צדקתו ניצל הוא בעצמו מהצרה, וגם רואה במפלת אויביו. וכמו שאמר דוד המלך בתהלים (נד, ט) כי מכל צרה הצילני ובאויבי ראתה עיני. ויש צדיק שהוא פחות בדרגה ובמעלה, שאף על פי שהוא עצמו זוכה להנצל, אבל אין לו זכות לראות במפלת אויביו.

והנה בסנהדרין (קח.) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אומר נאמר "בדורותיו" לומר שדוקא בדורותיו היה נח צדיק, אבל אילו היה בדורות משה ושמואל לא היה צדיק. וריש לקיש אמר לא כך, אלא בדורותיו היה צדיק כל שכן אילו היה בדורם של משה ושמואל היה יותר צדיק.

מחלוקת זו היא המחלוקת שהביא רש"י כאן, כי היש אומרים שצוהר הוא חלון, פירושו שנח היה צדיק שיכל גם לראות במפלת אויביו, הם דור המבול, וזה רמזו ב"חלון", שיכול לראות דרך החלון במפלת אויביו. ויש אומרים שצַהַר היא אבן טובה, לפי שסוברים שהיה בכוח צדקתו של נח רק להגן על עצמו, כאבן טובה שיש בכוחה להאיר רק בתוך התיבה, אבל לא להאיר חוצה לה כך שיוכל לראות במפלת אויביו.

"צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה" (ו, טז)

התבות צַהַר תַּעֲשֶׂה, עולים בגימטריה אלף ושבעים, כמנין תבות המשפט, "הוא חלון, אך יש אומרים אבן טובה המאירה", כפי שמובאת שיטה זו ברש"י. (מגדנות)

"וְאֵל אִמָּה תִּכְלָנָה מִלְמַעְלָה" (ו, טז)

ירושלים תהיה חופה לעם ישראל

בעלי התוספות (תוספות השלם בראשית ו, טז, אות ט"ו) רומזים שהפסוק "ואל אמה תכלנה" עולה בגימטריה ירושלם, ובזה נרמז שלעתיד לבא ירושלים של מעלה תרד למטה, וזהו "תכלנה" מלמעלה למטה. וירושלים תהיה החופה וכילה ועם ישראל יהיו ככלה, וגם זה מרומז ב"תכלנה", שהן אותיות "תן כלה".

"תַּחֲתֵימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה" (ו, טז)

העופות והבהמות הטהורות היו במדור העליון עם נח

בתיבת נח היו שלש עליות כדכתיב "תחתים שנים ושלושים תעשה" (ו, טז), והביא רש"י (כאן) את דברי חז"ל (סנהדרין דף קח:) שעליה העליונה היתה לנח ולבני ביתו, האמצעית למדור בהמה חיה ועופות, והתחתונה לזבל. נמצא לכאורה מבואר שנח עם בני משפחתו היו דרים לבדם בקומה אחת.

ברם מאידך הגמרא (שם) אומרת וישלח את היונה "מאתו" לראות הקלו המים, אמר רבי ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים. ופירש רש"י (ד"ה מאתו) גבי עורב לא כתיב "מאתו". מכאן שדירתם של טהורים עם הצדיקים כו', כלומר הנאה הוא שדרים אצלם, שמכירים בצדיקים, כדאמרין בדוכתי אחריתא. וכן ניתן לדייק כן מדכתיב, מכל הבהמה הטהורה "תקח לך" (בראשית ז, ב) ואילו אצל הטמאים לא נאמר "תקח לך", ללמדך שדירתן של טהורים עם הצדיקים. נמצא לפי זה שנח היה גר באותה קומה יחד עם הבעלי החיים הטהורים. וכך מפורש במדרש בראשית רבה (פרשה ל"א ס"ס יא), שבקומה אחת בתיבה היו גרים נח ובניו והטהורים. וצריך ביאור כיצד זה עולה יחד עם דברי הגמרא הנוכחים לעיל שנח היה עם משפחתו בקומה העליונה ובקומה שמתחתיה היו הטהורים?

והנה עמד קושיא זו המהרש"א (סנהדרין שם בחדושי אגדות ד"ה מכאן שדירתן) ומתרץ, שדברי הגמרא העליונים לאדם, הכוונה שעיקר תשמישן היה לאדם, אך גם הנלוים אליו הם הבעלי חיים הטהורים היו שם.

נמצא מבואר בהגמרא ובמפרשים, שהחיות והבהמות והעופות הטהורים היו יחד עם נח במדור העליון.

"תַּחֲתֵימָם שְׁנַיִם וְשָׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה" (ו', טז)

החינוך הטהור וחובת קביעת עתים לתורה

כאמור הגמרא בסנהדרין (דף קח:) מבארת שהעליה העליונה היתה לנח ולבני ביתו, האמצעית למדור בהמה חיה ועופות, והתחתונה לזבל.

מובא בחז"ל (זבחים קיג:) שכשרצה נח להכניס את הבהמות והחיות לתיבה, היתה בהמה אחת, ענקית, בעלת ממדים מבהילים, שלא היתה תוצר כלאיים הנקראת ראם. הראם של פעם היה "הלווייתן של הבהמות", כמובא במדרש שוחר טוב (תהלים כב, כח) שדוד המלך עליו השלום, ברעותו את צאן אביו, נתקל בראם רובץ וחשב אותו לגבעה. טיפס עליו, ולפתע הראם התרומם מרבעו, ודוד המלך מצא את עצמו בין שמים לארץ... ועל כן התפלל לה' שהראם יחזור לרבוץ כדי שיוכל לרדת. ולכן אומר דוד בתהלים (כב, כב) מקרני ראמים עניתני.

שואלים חז"ל הקדושים (זבחים קיג:), כיצד ניצל הראם מן המבול, הן לפי גודלו לא יכול היה להכנס לתיבה? מתרצת הגמרא, שמא נח הכניס לתיבה גור של ראמים והוא קטן. דוחה הגמרא, שגם הראם הקטן לא היה נכנס אל התיבה, כי גם גור ראמים הינו גדול וכביר. ועל כן צריך לומר שהוא שחה סביבות התיבה ורק "ראש חוטמו הכניסו לתיבה". שוב שואלת הגמרא, כיצד יכול היה לחיות, הרי מי המבול היו רותחים? משיבה הגמרא, אף שמי המבול היו רותחים, נעשה נס והמים סביבות התיבה היו צוננים, כדי שלא להמיס את הזפת שחיפה אותה.

את דברי הגמרא הנזכרים מסביר הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל, רבה של אנטוורפן, וכה אמר:

יש להבין את שאלת הגמרא הרי במקומות אחרים הגמרא שואלת מאי נפקא מינה, מה שהיה היה. הן הגמרא אינה ספר היסטוריה, אלא ספר של הכוונה והדרכה. ואם כן גם כאן צריכה להיות הדרכה ומה היא.

על כן נראה, שאין הדברים יוצאים רק ידי פשוטם, אלא הכל משל ולקח לנו. לפנינו סדרת משלים: המבול, תיבת נח והראם. המבול הוא שטפון נורא, הגורף את החוטאים למצולות, מבחינה רוחנית, האם אין אנו חיים היום בדור של מבול, מבול של כפירה, מבול של שחיתות וזוהמה, מבול של ריצה מטורפת אחר ההבל, כשהטרדות והלחץ כובשים ומטביעים אותנו, ומי יכול להנצל מן המבול.

במבול זה, משייטת לה תיבת נח "נח איש צדיק", הם הצדיקים, התלמידי החכמים המנותקים מן המבול, מן שטפון הרוחניות. הצדיק חי בעולם של זוהר וקדושה, עולם של תורה וטוהר כמו נח בתיבה. ועם נח היו בני משפחתו, כשם שבני משפחתו של הצדיק חיים עמו בתיבתו הרוחנית. וכל בעלי החיים שלא השחיתו דרכם, והיו בתיבה, הם רמז למסתופפים בצל הצדיקים, ומצויים אתם בתיבתם- עולם הישיבות, שם האויר צלול ונקי, לשם לא חודרת ההשחתה.

אבל מה עם כל אלו שאינם יכולים להכנס אל התיבה, רבבות אלפי יהודים נאמנים שאינם נמצאים בישיבה ובבית המדרש, כל אלו העמלים לפרנסתם, האם נגזר עליהם להסחף במימי המבול הרוחני ולטבוע, חלילה?

זוהי שאלת הגמרא, מה עם הראם הענק, שאינו יכול להכנס אל התיבה?

והתירוץ, נח הכניס אל התיבה גור ראמים. כלומר, הצלתם של אותם המונים, היא על ידי חינוך בגיל הרך, מי שלמד בבית ספר חרדי התחסן! הוא יחזיק מעמד כנגד הגלים הסוחפים, מי ששולח את בנו לבית ספר חרדי מצייל אותו מן המבול!

אבל בחינוך הרך לבדו, אין די, כי גם בגיל המבוגר יותר יש צורך "לשחות סביב התיבה", לשהות בסביבה תורנית של בני תורה, כי אם מתרחקים, נכוים!

וגם בכך לא די, כיון שהאויר שמחוץ לתיבה מורעל! לכן חייבים איפוא "להכניס את החוטם לתיבה". לנשום אויר של תורה, להשתתף בשיעורי תורה.

רק אז נעמוד איתנים כנגד שטפון המבול השלילי, מחוסנים כנגד הרעל, מחושלים כנגד האוירה הקלוקלת.

"מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת" (ו', כ)

עוף שאינו מת לעולם

במסכת סנהדרין (דף קח:) מספרת הגמרא, ששאל אליעזר עבד אברהם את שם בן נח, כיצד הייתם יכולים להכין לכל בריה ובריה חפצה בתיבה במשך ימי המבול? וסיפר לו שם בן נח את כל הרפתקאי שעברו עליהם בהיותם

בתיבה, ובתוך הדברים סיפר מה שאירע עם עוף אחד ששמו "אורשינה", ובלשון המקרא נקרא בשם "חול", שהיה ישן בתיבה בחדר הספון ומתקן לו, ובעת שכל החיות שבתבה ביקשו את מזונותיהם מנח, הבחין נח שאין האורשינה מבקש כלום. שאלו נח, וכי אין אתה צריך מזונות? השיב לו העוף, רואה אני שאתה טרוד מאד, על כן אמרתי שלא אצער אותך. האציל נח את ברכתו לעוף ואמר לו, יהי רצון שלא תמות. וזהו מה שכתוב, וכ"חול" ארבה ימים (איוב כט, יח), שיאריך ימים ושנים ארוכות. וזה נרמז ג"כ במילת חול - חי וקיים לעד.

בפירוש יפה תואר על מדרש בראשית רבה (פרשה י"ט ס' ה') כתב דבר פלא, שמכח ברכתו של נח, אין העוף מת אפילו על ידי חץ וכדומה, כי אין המיתה שולטת בו.

חי לעולם מפני הברכה או מפני שלא אכל מעץ הדעת

ואמנם במדרש בראשית רבה (שם) משמע שזכה האורשינה לחיות, מפני שלא אכל מעץ הדעת, דאיתא התם, שחזה האכילה מעץ הדעת לא רק לאדם אלא גם לכל הבהמות חיות ועופות, שכולם שמעו לה, חוץ מעוף אחד ששמו "חול" שלא אכל מן העץ, ובשכר זה הוא חי אלף שנה, ולבסוף אלף שנה יוצאת אש מהקן שלו ושורפתו, ונשאר מגופו רק כשיעור ביצה וחוזר ומגדל אברים וחי. ויש אומרים שלסוף אלף שנה גופו כלה וכנפיו מתמרטין, ומשתייר ממנו כביצה וחוזר ומגדל אברים, וזהו דכתיב, וכחול ארבה ימים (איוב כט, יח).

ולכאורה מדרש זה סותר את דברי חז"ל הנ"ל בסנהדרין (שם) שזכה האורשינה לחיי נצח מברכתו של נח? וכן הקשה המהרש"א (סנהדרין שם חידושי אגדות ד"ה אורשינה).

אבל לפי דברי היפה תואר הנזכרים מיושב שפיר, שנתברך האורשינה בשתי ברכות נפרדות, ברכה אחת נתברך שבשכר שלא אכל מעץ הדעת לכן זכה שלא ימות מיתה טבעית. ומברכתו של נח נתווספה לו תוספת ברכה, שלא ימות אפילו על ידי חץ וכדומה.

כיצד האורשינה נשרף ושב וחי

דברים פלאיים אודות האורשינה כתב בספר צמח צדיק (פרק ל'), שעוף זה חי שט"ו שנים, וכאשר יזקין ויקרב אל אפיסת הכוחות, הוא מקושש עצים מעצי בשמים יבשים היטב, ועושה מהם קן לעצמו, ונכנס בו והופך פניו נגד השמש, ומרחף על הקן, ומכה הרבה בכנפיו, עד שנבער אש בקן מחוזק חום השמש אשר נגדו והוא נשרף. וכל זאת עושה בגמירת דעת חזקה, ואפילו כשהוא מרגיש האש בוערת, אינו זו משם עד שנשרף, כי יודע שהוטבע בו הטבע שהוא עתיד להתחדש ולשוב לחיות. תשעה ימים אחר שנשרף, מהאפר ומשיירי גופו נולדת תולעת קטנה אשר חיה וגדלה בכח טבעי, עד שבסוף שלשים יום נעשה עוף כאשר היה בתחלה. ולא נמצא ממנו כי אם אחד יחיד בעולם. (אוצר פלאות התורה)

והנה ברך נח את החול ומדוע לא ברך את היונה? מסביר הרב ילקוט לקח טוב (פרשת נח עמ' מ"ה) כי חשש נח שהיונה שברה אילן חשוב, שבמדרש בראשית רבה (פרשה ל"ג) על הפסוק והנה עלה זית טרף בפיה, כתוב, מהו "טרף"? קטיל, כמה דאת אמר (בראשית לו, לג) טרף טרף יוסף. וכיון שכן, אמר נח ליונה אם לא היית קוטלת את האילן, יכולת להיות אילן רב פארות.

"בֹּא אֵתָהּ וְכָל בֵּיתָךְ אֶל הַתֵּבָה" (ז, א)

תפילה בכוונה

צהר תעשה "לתיבה", פירש הבעל שם טוב (בספר בעל שם טוב נח ס' ט"ו, י"ז, ט), כי הכוונה ל"תיבות" שמוציא האדם מפיו בתפילה, שהצדיק עושה מכל תיבה ותיבה "צהר" היינו אור גדול שאפשר להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו. וככל אשר יתן האדם נפשו בתפילה, כך תאיר המילה יותר, כמו שנאמר בהמשך (ז, א) בא אתה וכל ביתך אל התיבה, כלומר בכל תיבה ותיבה יש להכניס את הרמ"ח אברים ושס"ה גידים, "וכל ביתך" פירושו כל גופך. ועל ידי זה הצרה יהפך לצהר לאור גדול, שיוצאים מן הצרות על ידי כח התפילה כנודע.

לעולם יקדים אדם תפילה

כותב הזוהר הקדוש (זוהר חדש, ח"א דף לח:) שכאשר יצא נח מהתיבה וראה את השממה שנעשה אחר המבול, היה בוכה ואומר רבונו של עולם, מדוע עשית כך... והיה מתפלל להקדוש ברוך הוא. אמר לו הקדוש ברוך הוא, רעיא שטיא (רועה שוטה) מדוע לא התפללת לפני כן? עכשיו אתה מתפלל! כמה הארכת אתך בדיבור ולא בקשת ממני אפילו פעם אחת שאני ארחם על בני.

וידוע (מדרש שוחר טוב תהלים ל"ז) שכאשר פגש אברהם אבינו את נח וכן כשפגש אליעזר את שם בן נח שאלו אותם, הרי שנים עשר חדשים הייתם בתיבה מה עשיתם שם כל כך הרבה זמן? אמרו להם לא היתה לנו מנוחה כלל ועיקר, החיה הזאת אוכלת בשעה 12 בלילה וזה כך וכו'. וכן מובא במדרש תנחומא (פרשת נח סי' ט) שכל י"ב חודש שהיה נח בתיבה לא טעם טעם שינה מחמת טיפולו בחיות ע"ש.

הטורח לזכות את הרבים, חוסכים ממנו טרחות אחרות

כיוצא בזה כתב האברבנאל (סוף פרשת בראשית עה"פ וירא ה' כי וגו') אם נח לא היה נח לפני כן, אלא היה מתרוצץ והולך מזה לזה להחזירם בתשובה, ומקהיל קהילות ועושה תפילות, לא היו לו את הצרות של התיבה. אבל מכיון שלא התפלל ולא טרח לפני כן, לכן היה צריך לטרוח בתיבה.

מסופר על יהודי שלא היו לו ילדים וטרח אצל כל הרופאים ולא הועיל, יעצוהו שילך לתלמיד חכם שיתפלל עליו ובזכות תפילתו יזכה לבנים. שאל אותו התלמיד חכם, אתה נותן מעשר? שאל אותו מה זה מעשר? הסביר לו והסכים לתת מעשר, וכך עשה, בא לביתו, הכין קופה שאליה היה אוסף את מעשרותיו והיה עושה בהם חסד עם האנשים, כאשר אמר לו התלמיד חכם. והנה בחסדי השם כעבור שנה זכה לילדים. לימים אמרה לו אשתו הן עתה כבר יש לנו ילדים ואין לי כח יותר לגמ"ח הזה, הן אנשים מגיעים לכאן בכל עת בימים ובלילות, מטרדים ומפריעים לנו ולעיסוקנו והדבר קשה לי עד מאוד. שמע לעצתה וכך עשה וכו'. והנה ילדיו החלו לחלות, וידרוש ברופאים ואין עוזר. בצרתו שב אל התלמיד חכם שיתפלל עליו ויעצוהו. ובהגיעו, היה התלמיד חכם דורש, דוד המלך אמר, אך טוב וחסד ירדפוני (תהלים כג, ו), וקשה כיצד שייך שחסד רודף אחרי אנשים, הרי אנו רואים שרק מס הכנסה רודף אחרי האדם ולא טוב וחסד? ותירץ, דוד המלך אומר, יותר טוב שירדוף אותי לעשות צדקות ומעשים טובים, מאשר שאהיה רדוף ממחלות חס ושלום. הבין האיש את אשר עליו לעשות, שב לביתו וחידש את הקופה והוסיף בצדקות ובמעשי חסד ביתר שאת וביתר עוז, ובניו הבריאו מחוליים.

נח התפלה של רבי עקיבא איגר זיע"א

מעשה נפלא (מובא בכמה ספרים, וראה שו"ת דברי יציב ח"ז ליקוטים סי' קי"ד אות ז') על הצדיק רבי עקיבא איגר זיע"א שהנהגה יקרה היתה לו, לבקר את כל החולים בעיר. וכמו שהעיד עליו נכדו הגאון ר' שלמה סופר בספר חוט המשולש (דף ע"א ד"ה והנה) וזה לשונו, והנה במצות ביקור חולים מעולם התדבק מאד. כאשר שמע מאיזה בר ישראל שנפל למשכב, בא לבקרו, והביא לו מיני מטעמים למען השב רוחו וכו'. והרבה פעמים לן בלילה אצל החולה, והשתדל לרפואים עבורו. וגם שאלו על שמו ושם אמו להתפלל עבורו. וכן עשה בכל יום ויום, לא הניח הדבר. וטרדותיו המרובים לא עכבוהו מלקיים מצוה יקרה זו. וכן נהג כשבא לעיל הגדולה פוזנא, בכל יום ביקר החולים לראות בעין יפה מעמדם ומצבם לו וכו' וכאשר בא לעיירות אחרות, גם כן הלך לבקר בית החולים שם. מקפיד על כך, כרבי עקיבא התנא בשעתו - כך הוא. שהנה מסופר בגמרא (נדרים מ.) על רבי עקיבא שהלך לבקר אחד מתלמידיו ומצאו שכבר כמה ימים לא באו מים אל פיו, וביתו לא מאוורר, ואוכל אין בנמצא! מיד ניקה את הבית והגיש לו לאכול ולשתות והצילו מרדת שחת. עד שקבע את ההלכה שכל מי שאינו מבקר חולים כאילו שופך דמים רחמנא ליצולן. ורבי עקיבא איגר, שהיה גדול הדור, עשה אף הוא כן והלך בדרכי התנא הגדול רבי עקיבא.

פעם, הגיע לבית חולה כדי לקיים מצות ביקור חולים, והנה מצבו של החולה היה חמור ביותר. שאל לעצת הרופאים וכולם נואשו מחיו. אבל רבי עקיבא איגר מרפה. בדק ומצא שבקרוב ממש מגיע לכאן רופא הקיסר הגדול ובדרכו אל הארמון חוצה את העיר ועובר בסמוך לבתי היהודים. ביקש רבי עקיבא מנאמניו שיעמדו על הדרך ויתחננו לפני הרופא המפורסם כי יבוא לבדוק את החולה האנוש. וכשעבר שם, ביקשו ממנו את בקשת רב העיר ונענה לה. **הגיע** אל ביתו של החולה שמצבו כבר החמיר עוד. התבונן, בדק, הרבה וחשב ולבסוף אמר בקול החלטי "אין תרופה למכתו!!!!" המשיך והסביר את הדיאגנוזה שלו: "מצבו כה חמור, ואין בנמצא משהו שמחיה מתים".

נודעק רבי עקיבא איגר, ושאלו, אמור נא לי דוקטור, חולה זה ששוכב כאן בביתו הדל ובמיטתו הרעועה, פסקת את דינו. אבל הלא רופא גדול אתה, של הקיסר ירום הודו. ואם הקיסר עצמו הוא אשר היה מוטל כאן במיטה במצב זה, האם גם עליו היית חורץ דין כזה, מה היו דרכי הטיפול שלך במצב זה אילו היה הקיסר, הוא הסובל? **התבונן** בו הרופא ממושכות, אחר חייך מופתע מן ההשוואה ואמר באיטיות: אמנם כן, צודק אתה, ראב"ן יהודי, הלא ממש נביא אתה... באמת אף הקיסר היה חולה במחלה זהה ובמצב קריטי כזה לא מזמן.

אבל התרופה אשר סיפקנו לקיסר, המשיך הרופא ברוב חשיבות ואמר, אין שום אפשרות ליתן ממנה לחולה היהודי השוכב כאן. תרופה זו, יקרה היא ואינה בנמצא! ישנו עוף אחד נדיר מאד שאינו פורח במקומות ישוב, רק ביער. וכשמבשלים באופן מסויים את העוף הלז, הרי שיש בו שיקוי ורפואה גם במצב כה חמור.

כשהיה צריך הקיסר לתרופה, סיפר, גייסו לצורך כך, הרבה ציידים. והקיסר אשר רבו נכסיו ועשרו עצום, יכול היה לשכור כל כך הרבה ציידים וכך הצליחו להשיג את העוף הנדיר, ולעשות ממנו שיקוי ותרופה לקיסר והתרפא. אבל המצב כאן, אינו דומה כלל, מאין לכם עוף כזה.

בכל אופן נטל ממנו רבי עקיבא את כל אופני המיצי של זה העוף, והודה לו על תשומת לבו וטרחתו. הרופא עזב את הבית ורבי עקיבא איגר נעמד בתפילה, התחנן ובכה בעד יהודי זה וכה אמר, יהודים הם בניך אהוביך, וזה היהודי, בודאי אינו פחות חשוב מהמלך הערל, מלך הגוים, ואם בשבילו נמצאה הציפור, כאן שיהודי זה מוטל חולה, מחמת ענייתו לא תהא ארוכה למחלתו?! והנה בעודו מבקש רחמים, שמע נקישת בחלון.

התבונן רבי עקיבא איגר ורואה כי ציפור נוקשת עם מקורה בחלון ומבקשת להכנס. מתחננת ממשי. מיד אמר לתלמידיו שיתפתחו את החלון ויכניסו את הציפור בזהירות, כך שלא תפרח מידם. התבוננו בה התלמידים, וראו, שתוארה תואם להפליא לתיאור העוף הנדיר והמיוחד אשר צידי המלך חיפשו ביערות, ובזכות שרבים בתפילתו הרעיש את השמים, הציפור נשלחה עד אליו.

שחטו את העוף ועשו את כל אותן פעולות שצוה הרופא. רק הוראה אחת נחרצת יצאה מפיו של רבי עקיבא איגר, להשאיר את הכנפים והנוצה למשמרת. ובחסדי השם אותו חולה נתרפא מייד, ושב לבריאות איתנה.

לאחר זמן, שוב עבר הרופא דרך העיר הזו בדרך למסעיו. ולמרות שתמיד ממנה היה, בכל אופן היה מאוד תאב לדעת מה עלה בגורלו של החולה הזה, שכבר אמר בזמנו נושא לחייו. משבא לעיר התעניין אצל אנשי העיר לכתובתו של החולה והורו לו את ביתו וירא אותו והנה הוא בריא ושלם. התפלא הרופא מאוד ושאלו לפשר הדבר איך נתרפא. **סיפר** לו שרבי עקיבא איגר נתן איזה תבשיל מיוחד מציפור וזה מה שהקימו מחליו. והראו לו את הכנפיים והנוצה של הציפור. מיד הכיר הרופא שזוהי הציפור הנדירה והיקרה, והתרגש והתפעל, והיה קידוש שם שמים עצום. **אמר** הרופא, מה שהמלך היה צריך לטרוח על ידי כל חייליו ומשרתיו בצו מיוחד, הצליח הראבין שלכם לעשות על ידי תפילתו לבורא העולם.

מכאן ילמד אדם כח התפלה ויתמיד להתפלל בכוונה ובשמחה ויתפלל על כל אחינו התועים שיחזרו למוטב ויעשו נחת רוח ליוצרנו. דאף אם סבור שאינו יכול ללכת ולדרוש ברבים ולהחזיר בתשובה, מכל מקום יתבעו ממנו על שהיה לפחות יכול להתפלל על אחיו, ואין תפילה שבה ריקם, כי השם יתברך שומע תפילת כל פה.

"וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֵל הַתְּבָה מִפְּנֵי מִי הַמַּבּוּל" (i, i)

נח אינו מקטני אמנה

"מפני מי המבול" פרש"י (וראה בבראשית רבה פרשה ל"ב סי' ו'), אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים.

בספר מעיינה של תורה הביא בשם מהר"י מוורקה זצ"ל שהקשה, כיצד יתכן לומר על נח שהיה מקטני אמנה, והרי התורה העידה עליו שהיה "צדיק תמים"? ועל כן פירש בדרך נפלאה את דברי רש"י, שנח היה מאמין ומקווה עד הרגע האחרון שבני דורו יחזרו בתשובה, ולא יענשו על ידי המבול, שבדאי על ידי חזרתם בתשובה תתבטל הגזירה. וכך פירוש דברי רש"י "נח מקטני אמנה היה מאמין" אפילו ברשעים ובקטני האמנה, היה מאמין שיחזרו בתשובה, וממילא "ולא היה מאמין שיבוא המבול" לפי שאם יחזרו בתשובה, לא יהיה המבול, שעל ידי תשובתם תתבטל הגזירה, ולכן לא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים.

"שְׁנַיִם שָׁנִים בָּא אֵל נֹחַ" (i, ט)

רמז לימים שגומרים בהם את ההלל

נרמזו כאן הימים שבהם גומרים את ההלל, שכן "שנים שנים" הם שני ימים טובים של פסח, ושני ימים של שבועות (בחו"ל), "באו" גמט' ט', רמז לט' ימים של סוכות (בחו"ל), "אל נח" בגמט' חנוכה. (החיד"א בדבש לפי מערכת ש' אות ל').

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִּשְׁבַעַת עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיֵנֵת תְּהוֹם רַבָּה" (ז, יא)

הימים שיש להזהר בהם בממון הזולת ביתר שאת

רש"י מביא את מחלוקת התנאים (ראש השנה יא:): מהו "החודש השני" שבו החל המבול. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר. וצריך להבין לשם מה עלינו לדעת מתי היה המבול האם ב"ז בחשון או באייר, ומה תועלת לנו בכך.

ויש לומר שהנה כתב הגר"ח פלאג'י זצ"ל בספרו מועד לכל חי (סי' כ"ו אות ה') בשם ספר עמודי שמים (דף קמ"ד ע"ב) שכל עסקה הנעשית ביום י' מרחשון, יש לה סגולה למזל טוב, והוא משום שנולד בו גד.

ביאור הדברים, היות ועליו נכתב בתורה "בא גד" דהיינו בא מזל טוב. ולפי שכל האירועים שהיו בעבר, חוזרים וניעורים במעגל השנים הבאות, לכן כל אירוע שנרשם בו מזל טוב, מעורר גם אחר כך את רושם המזל ההוא.

מציאות זו פועלת גם בצד ההפוך ממזל טוב. הן על ימי שבעה עשר בתמוז ותשעה באב וכל ימי בין המצרים מרחפת אימת הפורענות, לכן אמרו חז"ל (תענית כט:): בר ישראל דאית ליה דינא עם נכרי ישתמט ממנו בימים אלה.

מעתה, כך הוא גם ביום בו החל המבול, יום שבו באה פורענות לעולם, שלשיטת רבי אליעזר, הוא שבעה עשר במרחשון ולשיטת רבי יהושע בשבעה עשר באייר, שהוא ערב ל"ג בעומר. שביום זה יש להשיג בו שלא להכשל בגזל, כי חטא זה גרם למבול שיבוא (כנזכר לעיל), ומשום כך יש לדקדק דוקא ביום זה לא להכשל בכך, ולכן יש נפקא מינה לנו באיזה יום החל המבול.

"תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ" (ז, יא)

גדול יום הגשמים

בגמ' בתענית (דף ז:). מובא, אמר רב יהודה, גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה. שנאמר, (דברים לב, ב) 'יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר (משל ד, ב) 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. רבא אמר, יותר מיום שניתנה בו תורה. שנאמר, 'יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול.

והנה תראה כי דבר זה נרמז בפסוק, דר"ת הפסוק תהום רבה וארובות השמים - תורה, ובסמוך נאמר ויהי הגשם על הארץ. ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שניתנה התורה (הרה"ג משה חורב זצ"ל בס' תורה מסיני ח"א עמ' נב).

"וַיִּשְׁאָר אֶךְ נֹחַ" (ז, כג)

אך נח זה עוג

כתב בעל הטורים "אך נח" בגימטריה עוג, כי גם הוא נפלט מהמבול.

"וַיִּשְׁאָר אֶךְ נֹחַ" (ז, כג)

בזמן נח עשו עוד תיבה כמו שעשה נח

כתב בספר מנחת שמואל (פלורנטיין, סוף פרשת נח, נדפס תקל"ו), שמעתי דנמצא כתוב, שכשם שנח עשה תיבה, כך אדם אחר נמי עשה כמו כך תיבה אחרת, אבל נטבע, וזהו שנאמר וישאר אך נח, ברם אותו שעשה גם כן כמו נח נטבע.

"בְּעֵשְׂרֵי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הָהָרִים" (ח, ה)

בר"ה וביהכ"פ דן הי"ת את ישראל בחסד וברחמים

בספר מעיינה של תורה פירש פסוק זה בשם ספר קול שמחה. הנה חז"ל פירשו ש"ההרים" אלו האבות (עיין בגמ' ר"ה יא.) וכשהתורה מזכירה את האבות, פעמים שמזכירה את אברהם ראשון, ופעמים את יעקב ראשון, וכמו שנאמר

"וזכרתי את בריתי יעקב" וכו' (ויקרא כו, מב), ואילו יצחק לעולם אינו מוזכר ראשון, זאת יש לומר כיון שיצחק הוא מידת הדין, ואילו אברהם ויעקב הם חסד, על כן מידת הדין לא נזכרת בתחילה.

לפי זה יש לומר שמרמזו כאן בפסוק דבר פלא, "בעשירי" היינו יום הכיפורים שהוא עשירי בתשרי, ו"באחד לחודש" הוא יום ראש השנה, "נראו ראשי ההרים", נראים לפני הקדוש ברוך הוא רק "ראשי" האבות שהם אברהם ויעקב שהם מידת החסד (והחסד קודם לדין ועל כן הוא "ראש"), ולא יצחק שמידתו מידת הדין, וזאת כדי שישאל יצאו זכאים בדין.

"וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יִצְחָא וְשׁוֹב" (ח, ז)

העורב פקח שבחיות ואכזרי על בניו

בילקוט ראובני (על הפסוק הנ"ל) מביא מהמדרש הנעלם (זוהר חדש דף לח:), רבי איבו אמר, נח היה מבין צפצוף עופות, "וישלח את העורב" שהוא פקח שבעופות, למדע סימנא. (שלח את העורב שהוא פקח שבעופות, כדי שיהיה בו סימן, שאם יחזור סימן שיש להשאר בתיבה, ואם לא יחזור, סימן שיש לרדת מהתיבה). אמר רבי חייא היכי עביד הכי והא אסור למנחש בעופות? (איך עשה כן, הרי הלכה היא שאסור לנחש בעופות?)

אלא אמר רבי חייא למה שלח העורב, רמז הקדוש ברוך הוא שהוא רחמן, נהפך אכזר חס ושלום כמו עורב. (שלח את העורב, לפי שהוא אכזרי על בניו, שאינו מאכילם, לרמזו כלפי שמיא שגם הקדוש ברוך הוא הפך חס ושלום לאכזר על בניו.) אמר רבי יוסי והא כתיב איש צדיק תמים והאיך הטיח דברים כלפי מעלה? אמר רבי חייא מרוב צער, דאין דנין את האדם על שעת צער. והעורב לא רצה ללכת מפני שמתקן לשליחות אחרת, לפרנס אליהו, שנאמר והעורבים מביאים לו לחם (מלכים א, י, ו). כיון שראה נח שעשה שלא כהוגן "וישלח את היונה".

"יצא יצא" בגלגול ניצוצי נשמת משיח בצדיקי הדורות שמקבלים ייסורים בשביל עוונות הדור

עוד כותב ילקוט הראובני (שם בהמשך, בשם המקובלים) בגן עדן יש היכל אחד נקרא היכל של בני חולים, כך שהמשיח יתגלה בהיכל ההוא וכל המחלות כל הכאבים וכל הייסורים, ייתון וכולם באים עליו, ואלמלא הוא מקל על ישראל ומקבל עליו, לא היה אדם יכול לסבול יסוריהם של ישראל על עונש התורה כפי שאמר הפסוק, אכן חולינו הוא נשא (בישעיה נג, ד), וכמו רבי שמעון ורבי אלעזר במערה.

ובענין ההיכלות אמר, כי בהיכל הרביעי רפואות אור לכל אלה בני המחלות והמכאובים שסבלו עם המשיח. והכוונה כי צדיקי יסוד עולם מקבלין ייסורים ומקילין על משיח. והנה צריך שתדע כי אותם הצדיקים הם מורכבים מניצוצי נשמת משיח עצמו וזה "יצא יצא" ושוב בגלגול ועיבור, היינו ניצוצי נשמתו מתפשטים מאותן צדיקים המדוכאין ביסורים.

ובעלי נוסריקון אמרו "יבשת" אותיות "תשבי", ולפי דרכו של המחבר הוא משיח, ונקרא "עורב" על שם הערבות שהוא פורע חובן של ישראל בייסורים, כדין הערב קבלן.

וישלח את העורב זה דוד

והנה על הפסוק וישלח את העורב, כתוב בזוהר (זוהר חדש דף לט:): "וישלח את העורב" זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב, ושלחחו הקדוש ברוך הוא ממלכותו והוציאו מביתו. מה כתיב "ויצא יצא ושוב וגו'" והנה יוצא ושב בתשובה ומתודה על חטאיו, עיין שם באורך.

משיח בן דוד, אליהו התשבי, ויונה בן אמת

ממשיך הזוהר ואומר דבר אחר, "העורב" שבא (המשיח) מיהודה שנקרא "ערב" שנאמר אנכי אערבנו (בראשית מג, ט). "עד יבושת המים" הזדונים מעל הארץ, דאינון ישראל כעפרא דארעא בגלותא. "וישלח את היונה" הוא יונה בן אמת. (שהוא משיח בן יוסף.)

כלומר, דוד המלך חי בגן עדן, כי דוד גלגול אדם הראשון, "וישלח את העורב", שהיה קורא עמהם תמיד כעורב, ורמז על משיח בן דוד ערב קבלן בעוונותיו, "עד יבושת המים" הוא אליהו התשבי משיח בן יוסף שיבא ויגאלנו.

"וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יִצְחָא וְשׁוֹב" (ח, ז)

טענת העורב לנח

הגמרא בסנהדרין (דף קח:): אומרת "וישלח את העורב" אמר ריש לקיש תשובה ניצחת השיב העורב לנח, אמר לו, רבך שונאני ואתה שנאתני! רבך שונאני דאמר לנח מן הסהורין תקח שבעה שבעה ומן הטמאים שנים. ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים (אתה שונאני, שממני הבאת לתיבה רק שנים, ואינך שולח לבדוק אם קלו המים ממין שהבאת שבעה לתיבה והרי...), אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא העולם חסר בריה אחת? או שמא לאשתי אתה צריך? אמר לו נח, רשע, במותר לי נאסר לי, בנאסר לי לא כל שכן?!

אולם קשה לפי מה שכתבנו למעלה, שלא רצה נח לצאת מן התיבה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא צא מן התיבה, אם כן מדוע רצה לשלוח את העורב? ויש ליישב זאת על פי המדרש (מדרש החפץ - עמ' ק"ב אות ח'). שקראו

לעורב רשע, וחבורתו מזיקה מאוד, כי היה משדל את כולם לצאת ולברוח, והיה חשש פן יגררו אחריו מאשר אתו בתיבה ולא יעמדו בנסיון הזה שלא לצאת לפני הזמן ולכן גרשו ושלחו. ובמדרש אלפא ביתא דבן סירא סי' יט מובא כשיצאו מן התיבה העורב הסית את כל חיות התיבה לבא על אמותיהן ונשות חבריהן.

"וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וְשׁוֹב" (ח, י)

השולח דברים ביד טמא כשולח ביד כסיל, והשולח דברים ביד טהור כציר נאמן לשולחו

בילקוט שמעוני (נח ח') ויפתח נח את חלון התיבה וכו' וישלח את העורב לידע מה בעולם. והלך ומצא נבלת אדם מושלכת בראשי ההרים וישב לו על מאכלו ולא השיב שליחותו (העורב מצא נבלה, ובמקום להשיב את נח, עסק באכילה ולא שב לתיבה). ושלח את היונה והשיבה את שליחותו. מכאן אמרו, השולח דברים ביד טמא, כשולח ביד כסיל. והשולח דברים ביד טהור כציר נאמן לשולחו.

למדו מן הפר זמן העורבים

איתא במדרש תנחומא (מסעי ח') כי אתם באים אל הארץ (במדבר לד, ב) מה כתיב למעלה מן הענין, והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם (שם לג, נב), זה שאמר הכתוב, "מִלִּפְנֵי מַבְהֹמוֹת אֶרֶץ וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם יַחֲכֹמְנוּ" (איוב לה, יא). "מִלִּפְנֵי מַבְהֹמוֹת אֶרֶץ", אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, למדו מפרו של אליהו, שבשעה שאמר להם אליהו לעובדי הבעל, בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה וגו' (מלכים א, יח, כה), באותה שעה נתקבצו ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל וארבע מאות וחמשים נביאי האשרה, ולא יכלו להזיז את רגלו של הפר מן הארץ, ראה מה כתיב שם, ויתנו להם שנים פרים וגו' (שם, שם, כג). מה עשה אליהו, אמר להם בחרו לכם שנים פרים תאומים מאם אחת, הגדלים על אבוס אחד והטילו עליהם גורלות, אחד לשם שמים ואחד לשם הבעל, ובחרו להם הפר האחד, ופרו של אליהו מיד נמשך אחריו והלך, ואותו הפר שעלה לשם הבעל, נתקבצו אותם נביאי הבעל ונביאי האשרה להזיז רגלו מן הארץ ולא יכלו, עד שפתח אליהו ואמר לו לך עמהם. השיב הפר ואמר לאליהו לפני כל העם, אני וחברי יצאנו מרחם אחד, וגדלנו במרעה אחד על אבוס אחד, והוא עלה לחלקו של מקום ושמו של הקדוש ברוך הוא מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי. אמר לו אליהו לך עמהם, ואל ימצאו לי עליה, שכשם ששמו של הקדוש ברוך הוא מתקדש על זה שעמי, כך מתקדש עליך. אמר לו וכך אתה יועצני? שבועה שאני זז מכאן עד שתמסרני אתה בידם, שנאמר, ויקחו את הפר אשר "נתן" להם (שם, שם, ח), ומי נתן להם, אליהו. לכך נאמר, "מִלִּפְנֵי מַבְהֹמוֹת אֶרֶץ, וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם יַחֲכֹמְנוּ". אמר הקדוש ברוך הוא למדו מן העורבים שהיו מכלכלים את אליהו שנאמר והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר (מלכים א, יז, ו), ומהיכן היו מביאים, משולחנו של יהושפט, לפי שלא היו רוצים אותם עורבים לכנס לביתו של אחאב להוציא משולחנו כלום לאותו צדיק, מפני שהיה ביתו של אחאב מלא עבודה זרה, הוי "ומעוף השמים תחכמו", אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל למדו מן הפר זמן העורבים, ואל תפנו אל האלילים להסתכל בהם. וקשה לכאורה, למה רצה הפר דוקא שימסרנו אליהו בידו, ומאי נפקא מינה בזה, שאם האמין לדברי אליהו ששם שמים מתקדש על ידו, הרי יספיקו לו הדברים שדיבר בפניהם, ומדוע נענע רק כשתפסו בידו?

אך נראה להסביר, שהסטרא אחרא עיכב את הפר בתחבולותיו שלא רצה שיתקדש שם שמים על ידו, ולכן לא היה כח לפר להתגבר ולעמוד כנגדו. על כך בקש מאליהו איני זז מכאן עד שתמסרני בידך. וכיון שלקחו אליהו בידו למוסרו, שוב לא היה שליטה לסטרא אחרא על הפר. ומהאי טעמא לא היה לסטרא אחרא שליטה על הפר הראשון שעלה לחלקו של שם שהיה ביד אליהו, בשונה מהפר שעלה לחלקם של נביאי הבעל, שרק אחר שלקחו אליהו בידו ומסרו, לא היתה שליטת הסטרא אחרא למונעו עוד, וזהו מאמר חז"ל, "שולח ביד טהור כציר נאמן לשולחו".

"וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וְשׁוֹב" (ח, י)

הטעם שהעורב היה הולך ומקיף סביבות התיבה

הנה חז"ל (מדרש אגדה, בוכר, פרשת נח פרק ח' סי' ו') נתנו טעם "ויצא יצוא ושוב" שהיה הולך ומקיף סביבות התיבה, ולא היה רוצה לילך ממנה, מפני שהיה חושד את נח פן יבא על בת זוגו, עיין בדבריהם ז"ל.

בס"ד אפשר לתת טעם נוסף לכך שהיה העורב מקיף סביבות התיבה ולא רצה לילך ממנה, והוא בהקדם דברי המדרש (בראשית רבה פרשה ל"א סי' י"ג) שבעת שנכנס נח לתיבה, נתן לו הקדוש ברוך הוא סימן אלו בעלי חיים יכניס לתיבה ואלו לא, שהבהמות והעופות המגיעים אל התיבה, כשהזכר הולך אחר הנקבה, תכניס אותם, ואלו שהנקבה הולכת אחר הזכר, הנח להם ואל תכניסם.

ויש לבאר שהיות ודור המבול שינו סדר העולם, שדרך העולם הוא שהזכר הולך אחר הנקבה, והם שינו דרכם, לכן גם השם שינה סדרו של עולם, כנאמר, נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו (בראשית ז, יא). וסדר העולם אינו כן, אלא מים העליונים שהם מים זכרים, יורדים תחלה לארץ אצל מים נקבות שהם מי תהום, כמה דכתיב, תהום אל תהום קורא לקול צנורִיך (תהלים מה, ח, ראה ירושלמי ברכות פרק ט' ה"ב ופרקי דר"א פרק כ"ג). אלא משום שבני המבול שינו דרכם להולך הנקבה אחר הזכר, כמו כן נידונו, שתחלה נבקעו כל מעיינות תהום רבה ואחר כך וארובות השמים נפתחו (בראשית ז, יא), עיין שם בדבריהם ז"ל.

ובזה יובן בס"ד שפיר הטעם שלא היה רוצה העורב להתרחק מן התיבה, והיה הולך ושב בצד התיבה, שהסיבה שהוא ניצל ונכנס לתיבה, משום שהיה מן אותם בעל חיים שהלכו הזכרים אחר הנקבות, ועל כן חשש שאם יעשה כבקשת נח וילך ויתרחק מן התיבה עד שכבר יצאו הכל מן התיבה, אז בת זוגו תצא לבדה מן התיבה, ותצטרך לחפש אחריו, ויהיה מצב שהנקבה הולכת אחר הזכר, והוא רצה שתהיה יציאתו מן התיבה כביאתו, שכשבאו אל התיבה באו באופן זה שהזכר הולך אחר הנקבה, כן תהיה יציאתם מן התיבה, שהרי רק בזכות כך הוא ניצל. לכן היה הולך ושב אל צדדי התיבה, כדי שתכף כשתצא זוגתו מן התיבה לעוף באויר, תכף ומיד יעוף הוא אחריה, ותהיה יציאה כביאה, שהזכר הולך אחר הנקבה.

"וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב... וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה" (ח, ז-ח)

מדוע בחר נח את העורב ולא את היונה בעופות אחרים?

הסיבה שנח בחר בתחילה לשלח את העורב ולא בעוף אחר, לפי שהקדוש ברוך הוא מזמן לעורב את מזונותיו שנאמר, לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמו, ט). וכתיב, מי יכין לעורב צידו (איוב לח, מא). ולמה השם מרחם על העורב יותר מכל בריה? לפי שכתוב על השם כביכול, קווצותיו תלתלים שחורות כעורב (שיר השירים ה, יא), וכיון שנמשל לעורב זן ומפרנסו.

והסיבה שאחר כך שלח את היונה, ובה בחר מכל העופות, לפי שאמר נח בלבו אשלח את היונה ויזכור הבורא זכות כנסת ישראל שנמשלה ליונה שנאמר, יונתי בחגוי הסלע (שם ב, יד).

"וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה... וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה כִּי מֵיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ..." (ח, ח-ט)

ידע נח כי באחרית הימים יותן לישראל מנוחה

"וישלח את היונה" - רמז לכנסת ישראל המשולית ליונה, ששולחה בגולה, "ולא מצאה מנוח" - שישאל לא ימצא מנוח בגלות עד ש"ותשב אליו" - עד שיעשו תשובה. כי "מים על פני כל הארץ" אלו אומות העולם שנמשלו למים, שנאמר, הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (תהלים סט, ב), דהיינו שבו בתשובה מפני אומות העולם המציקים להם, "וישלח ידו" - כי ידו של הקדוש ברוך הוא, פרושה לקבל את השבים. "ויוסף שלח את היונה" - היינו שחזר ושלחה בגלות אחר. ובמה יצאו מן הגלות על ידי "טרף בפיה" - בפיהן של ישראל, בתפילות ותחנונים, "וידע נח כי קלו המים" בזה יודע שהמלכויות יכלו כשיעשו ישראל תשובה. גם ידע נח כי באחרית הימים יותן לישראל מנוחה, והיינו "כי קלו המים" (בראשית ח, יא) - ממשא האומות.

דהיינו, כשם שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כך ישראל לא יהיה להם מנוח בגלות, וכשם שהיונה שבה אל התיבה, כך ישראל עתידין לשוב מהגלות לארצם, ועתיד הקדוש ברוך הוא לשלוח יד ולהשיבם אליו ולהקל משאם ממשא האומות.

"וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֵב וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֵף בְּפִיהָ" (ח, יא)

רמז לגאולה שתבא בזכות לימוד התורה ותפילה

נח שלח את היונה מן התיבה, וכיון שכנסת ישראל משולה ליונה (ברכות נג:), על כן יש בפסוק זה רמז לכך שבחורבן בית המקדש, אף ששלח הקדוש ברוך הוא את כנסת ישראל, מכל מקום כשם שהיונה חזרה אל נח "לעת ערב", כך הוא רמז שתחזור כנסת ישראל אל הבורא "לעת ערב" הוא זמן הגאולה. ובמה תבא הגאולה? "והנה עלה זית טרף בפיה", הזיתים הם השמן הטהור, רמז לתורה הקדושה. "טרף", בגימטריא רפ"ח ניצוצין (עם הכולל). "בפיה", כי על ידי לימוד התורה והתפילות הנאמרים "בפה", תבוא הגאולה, כי ישובו למקומם ולתיקונם הרפ"ח ניצוצין ותבא הגאולה.

"וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֵעֵת עָרֵב וַהֲנִה עֹלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ" (ח, יא)

היונה אינה מחללת שבת

בספר מגדל עוז (בית מדות עליית הטבע) כתב היעב"ץ ז"ל, שבנוסף לנהר סמבטיון שהוא אות ומופת המעיד על יום השבת, יש את נוסף על השבת, לפי שהיונה אינה אוכלת מהנתלש מן המחובר בשבת, דכנסת ישראל נמשלה ליונה (ברכות נג:).

ובספר דברי שאול (פרשת נח, ד"ה ולא מצאה) העתיק את דברי היעב"ץ בשינוי, וכתב שהיונה אינה תולשת מן המחובר בשבת. והוסיף שזהו הכתוב בפרשתנו, לפי שהיום שבו שלח נח את היונה שבת היה, ולכן כתיב "ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה", דהיינו שכל השבת לא היתה תולשת והמתינה עד לעת ערב, וביציאת השבת תלשה עלה זית.

וכן כתב בספר עיון יעקב על העין יעקב (סוטה דף לח: ד"ה מכירין בצרי עין) ששמע מחכם אחד שמקובל שבני יונה מכירין התבואה שנקצרה בשבת ואין אוכלין ממנה. וכן כתב בפירוש פרחי שושנים על הזמר "יום שבתון אין לשכוח" שבני יונה אינם אוכלים בשבת מהתבואה שנקצרה באותה שבת, ולכן ממשיך המשורר "יונה מצאה בו מנוח" היינו היונה אינה שוכחת את יום השבתון, ולכן מצאה בו מנוח, שאינה אוכלת מתבואה שנקצרה בשבת באיסור.

"וַהֲנִה עֹלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ" (ח, יא)

השמן מתוק ובו נמשלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל

אמרו חז"ל (סנהדרין יח:): אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם. ע"כ.

מדברי חז"ל אלו משמע שהזיתים הם מרים, אולם יש להתבונן בדבר הלא אמרו חכמנו זכרונם לברכה (סנהדרין כד:). שהתלמידי חכמים שבארץ ישראל מתוקים כזית?

ויש לתרץ שהפרי מתוק והאילן והעלים מרורים מאוד, ויש מפרשים שגם הפרי מר אבל השמן מתוק ובו נמשלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל - שם משמן טוב. (ס' פענח רוא)

מהיכן העלה מגן עדן או מארץ ישראל

במדרש (רבה פרשה ל"ג סי' ו') יש מחלוקת מהיכן הביאה היונה את עלה הזית, רבי לוי אמר, מארץ ישראל הביאתו, שלא היה המבול בארץ ישראל. רבי בירי אמר, שנפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו.

וצריך להבין את כוונת המדרש, כי מה עניין לנו לדעת שהעלה הגיע מארץ ישראל או מארץ אחרת, ולמאי נפקא מינה? פירש ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו דברי יהונתן (סוף פרשת נח) דהנה בגמ' (חולין דף ז:). איתא שחמורו של ר' פנחס בן יאיר לא היה אוכל דבר שאינו מעושר (ומסתמא כך היו החיות והעופות בדור המבול שהם זכו להשאר בחיים עם נח, היו בבחינת חמורו של ר' פנחס בן יאיר, שלא אכלו דבר שאינו מעושר - כך צריך לבאר את דבריו שם). והנה פרי הזית חייב במעשר מן התורה, אמנם העלה שלו פטור ממעשר.

ולפי זה כוונת המדרש היא, בהקדים שאלה מדוע היונה הביאה דוקא את עלה זית ולא הביאה את פרי הזית עצמו, הרי כוונתה היתה לאכול? על זה מתרץ המדרש, שהרי מארץ ישראל הביאה אותו, וזית חייב במעשר מן התורה, לכן הביאה היונה רק עלה זית שהוא פטור ממעשר, ורשאת לאכול בלא מעשר.

הרמב"ן (בראשית ח, יא) מביא את המדרש הנזכר, שרבי בירי סובר שמגן עדן הביאה את עלה הזית. והקשה הרמב"ן, שהרי אם היונה הביאה את עלה הזית מגן עדן, שוב אין לנח הוכחה בהבאת העלה זית שמי המבול יבשו, שהרי מי המבול לא נכנסו כלל בגן עדן? והשיב, כי אולי היו שערי גן עדן סגורים וכאשר קלו המים נפתחו.

והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בספרו טעם ודעת (פרשת נח כאן) כותב, שאילולא דברי הרמב"ן היינו מיישבים את המדרש, שאין הכוונה שהיונה נכנסה ממש לגן עדן, אלא שמהגן נדף ריח טוב ונמשך בעלה הזית, והריח הוא שמשך את היונה לטרופ עלה זה, אבל באמת עלה הזית היה מארץ ישראל ולא מגן עדן ולכן היה בו הוכחה לנח שקלו המים.

ומוסיף הרב שאף שחרב העולם במבול, עדיין נמצאו מקומות שהיו בהם עצי זיתים שבורים, כמו שתרגם בתרגום יונתן (שם פסוק יא) והא טרפה דזיתא לקיט "תביר" ומחית בפיה ונסיבתיה מן טור משחא.

"לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתֵּבָה" (ח, יט)

נח ובניו טרחו ליתן לבהמות לחיות ולעופות מזונותיהם כפי דרכם

בגמרא (סנהדרין קח:), אמר לו אליעזר עבד אברהם לשם הגדול, כתוב למשפחותיהם יצאו מן התיבה (בראשית ח, יט), כיצד יכולתם להכין צרכי כל בריה ובריה? אמר לו שם, צער גדול היה לנו בתיבה, בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנו ביום, שדרכה להאכילה בלילה האכלנו אותה בלילה, זיקית, לא ידע אבינו מה אכלה, יום אחד היה יושב ומחתך רימון, נפלה תולעת מן הרימון, אכלתה הזיקית, מכאן ואילך היה גובל דבר מה וכשמתליע היתה אוכלתו. בריה שקראו לה אורשינה (והוא מן עוף ששמו חול) ראהו נח שישן בתיבה, אמר לו אתה לא רוצה מזונות? אמר לו ראיתי שאתה טרוד אמרתי לא אצער אותך, אמר לו נח יהי רצון שלא תמות, שנאמר ואומר עם קני אגוע וכ"חול" ארבה ימים (איוב כט, יח).

"וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה'" (ח, כ)

למה נח בנה דוקא "מזבח" להודות להשם

במילה "מזבח" מרומז הנס של נח במבול. מ' - ארבעים ימי המבול, ז' - שבעה מהבהמות הטהורות, ב' - שנים מהבהמות שאינן טהורות, ח' - שמונת האנשים שנצולו בתבה, שהם נח, שלשת בניו ונשותיהם. (מספר שערי נסים)

"וַיַּעַל עִלְתָּ בַּמִּזְבֵּחַ" (ח, כ)

נח הקריב קרבן לאחר שיצא מן התיבה על מזבח הגדול שבירושלים ששם הקריב אדם הראשון

במדרש בראשית רבה (פרשה ל"ד סי' ט') רבי אליעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים (שם העלה נח עולות) ששם הקריב אדם הראשון, שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס (תהלים סט, לב). ואותו מזבח הוא שהקריבו עליו קין והבל, והקריב עליו נח, והוא שנעקד עליו יצחק אבינו והוא ראש הר המוריה, והוא גורן אֶרְנָה היבوسی.

ובמדרש רבה (במדבר פרשה ד' סי' ח') אדם הראשון לבש בגדי כהונה ומסרן לשת ושת למתושלח ומתושלח לנח, עמד נח והקריב קרבן. מת נח ומסרן לשם, מפני שצפה ששלושת האבות עומדים ממנו.

"עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָרָ וְחֹם" (ח, כב)

כיון שאפשר ללמוד תמיד אות היא שהתורה היא חיי האדם

רואים בצרכים הגשמיים של האדם, שככל שהדבר נצרך והכרחי יותר, כך הוא מזומן ומצוי ביותר לבני האדם, כגון האויר שהוא נזקק לנשימה בכל רגע ורגע, המציאו הקדוש ברוך הוא בכל עת וזמן בכל מקום ובכל נקודה על פני כדור הארץ. המים שהם נזקקים לשתייה - אינם מזומנים ממש כאויר, אמנם ניתן להשיגם בקלות. האוכל - אם כי אין מהנמנע להשיגו, מכל מקום יש בו טרחה מסוימת. מלבושים - ישנה טרחה יתירה להשיגם. אבנים טובות כסף וכו' דרוש עמל גדול להשיגם. נמצא שכל דבר שיש בו צורך גדול יהיה קל להשיגו וכל שאפשר להתעכב עבורו מעט, קשה יותר להשיגו.

ואמר על זה הסבא מקלם (דרכי המוסר ניימן עמ' כ"ח) אם בצרכים גשמיים כך, ברוחניות לא כל שכן, ואם אפשר ללמוד תמיד סימן שהוא הדבר הנצרך ביותר.

"וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חֵית הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ" (ט, ב)

ממי החיות פוחדות ומדוע

בהקדמת הזוהר (דף יג:) על הפסוק דידן, מביא סוד הכתוב בספרו של שלמה המלך, שכל המרחם על המסכנים מרצון ליבו, דיוקן פניו לא משתנה לעולם מדיוקנו של אדם הראשון, ולכן הוא שולט על כל בריות העולם, שכולם פוחדין וזעיין מהדמות הזו, כנאמר, ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ (בראשית ט, ב).

"את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני וביני הארץ" (ט, יג)

ב' סוגי קשת

כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו יערות דבש (ח"א דרוש י"ב) בשם הזוהר הקדוש, שיש שני סוגי קשת, יש קשת עם גוונים הרבה, וזו קשת טבעית, ויש קשת עם גוון תכלת בלבד, וזו קשת להזכרת הברית, כי "תכלת" מלשון "כליה" רצונו לומר, שקשת בצבע תכלת מרמזת שהדור נתחייב כליון חס ושלום. אבל יש להם "תכלית" בזכירת הברית. וכל זמן שצדיק בעולם, לא נראתה סוג הקשת שמזכרת את הברית, רק הקשת הטבעית. וסיים היערות דבש, לכן צריך לימוד והבחנה להבחין בין קשת לקשת, אם היא קשת טבעית או קשת להזכרת ברית, כי אז יש לנו להתעורר בתשובה.

הילולת מרן הראשל"צ כמוהר"ר עובדיה יוסף זצוק"ל זיע"א

ג' חשון

הספד שהספדתי ביום השבעה של מו"ר גאון ישראל ותפארתו

פאר הדור והדרו אור שבעת הימים גאון הגאונים

יחיד בדורו בתורה ובקדושה אוהב ישראל

מרן הראשל"צ האדמו"ר כמוהר"ר עובדיה יוסף זצוק"ל זיע"א

מורי ורבותי בלב נשבר ונדכה, בגוף מעוך וכתות רצון ושבור

הנני ניגש היום לבכות ולספוד את עטרת תפארת ישראל אשר הפסדנו,

את העטרה המפוארת ואת גולת הכותרת שניטלה מעל ראשנו,

רוח אפינו משיח ה', ואישון עינינו אשר אמרנו בצילו נחיה נלקח מאיתנו.

אוי נא לנו כי חטאנו נפלה עטרת ראשנו

אוי נא לנו כי פנה זקן זה שקנה חכמה

איש גבור ואיש מלחמה לוחם מלחמתה של תורה

אוי נא לנו כי תורה צועקת במרה

איה סופר, איה עורכי תשובות, איה דורש כתרי אותיות,

איה הפה המפיק מרגליות, איה המשתדל בכוחו ובמרצו להתיר עגונות ולפשוט הספקות,

איה אור ישראל וקדושו גדול הפוסקים קודש קדשים,

שהתורה מכרזת ועליו אומרת הוא שר הצבא, מרבה ביישיבה, וכל מה שעשה בענוה ובצנעה, ותורה והכל לשמה

לאקמא שכינתא מעפרא.

קול ברמה נשמע, ווי להאי שופרא דבלי בעפרא

איך נגעה יד ה' במאור עיננו, הוא הוא מורנו ורבנו,

משים לילות כימים לילה כיום יאיר כל שבעת הימים,

מוכתר בשלושה כתרים, ולו שם בגדולים, עיר וקדיש המיוחד שמבני עליה הלא הוא רבנו עובדיה.

קול צעקה, הרעותי ואקרא, כל לב יקרע, כל עין תדמע על שלימותו בתורה,

בעיון עומק וסברא ישרה בכל פרד"ס התורה,

אדם השלם בתורה ובכל מדה טובה הלא הוא רבנו עובדיה.

קול זעקה גדולה ומרה, הסר המצנפת והורד העטרה, על פטירת מורנו ורבנו נשיא אלהים בתוכנו, מפי הגבורה קיבל התורה, ממשיך שושלת אנשי כנסת הגדולה, מרים קרנה של תורה לעם סגולה הוא רבנו עובדיה.

קול התורה זועק במרה, איכה חשכה אור ההלכה, והתלמוד כמו גלמוד זועק מי יבונן, ומי זה על הדור יגונן. יקר תפארת גולת הכותרת, איש החמודות כליל המדות, ממי נבקש עיצה, ממי נבקש תבונה, כי אין לנו דמות של הנהגה, איבדנו את רבנו עובדיה.

קול נהי נשמע, איך שודדנו, כי נלקח מאיתנו המנהיג הגדול מקים עולה של תורה, בעל שיעור הקומה הארי שבחבורה, ממית עצמו באהלה של תורה, ממנו יתד ממנו פינה להקמת מוסדות התורה, ווי לאבידה, ווי לחבילה.

איה גדול הדור, איה הגדול בתורה ויראה, איה הגדול בהבנה, איה הגדול בענייה, בעמקות, בפשטות, כל הקריה הומה כי נפלה החומה, לבנו יחיל וידאג, ופינו יזעק ויצעק, עוונותינו הטו אלה, הן בעוון הדור נאסף האור, לוקח צדיק אחד ומכפר על הדור.

יושב בשמים אהב את נשמתו, כל פמליא דלעילא יצאו לקראתו, משה רעיא מהימנא, רשב"י, הרמב"ם, מרן הבית יוסף וכל חכמי דורו, הגאון חיד"א וכל גאוני דורו, מרן הבן איש חי וחכמי בגדד, מו"ר הגאון הגדול רבו עזרא עטיה ראש הישיבה וכל חכמי פורת יוסף.

משנה מסכת אבות פרק ו משנה א

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והוא צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממותו על כל המעשים.

המתבונן במשנה זו יראה כי רבינו למד תורה לשמה, שהרי הוא זכה לכל הדברים והמעלות שהתנא מונה למי שזוכה ללמוד תורה לשמה. ונשתדל לעמוד על הדברים ולהסבירם ולהוכיחם איך וכיצד הדברים בדיוק מתאימים למעלותיו של מו"ר.

בתחילה צריך לידע הפירוש של התיבה "לשמה" שזכה לה מו"ר והוא כי מו"ר לימוד התורה שלו היה אך ורק לשמה לא לשם כסף לא בשביל כבוד אלא לדעת את התורה לקיימה לעשות נחת רוח לקב"ה.

כי רבינו זכה שהיתה לו אהבה בפנימיות לתורה, אש להבת שלהבת, חשק גדול לדעת את כל התורה, וכל שאיפתו הייתה לדעת פרטי כל מצוה ומצוה כדי לקיים כל מצוה ומצוה כפי שצוה השי"ת וללמדה לאחרים להורות את העם את הדרך אשר ילכו בה. וכל עניני העוה"ז היו כאין וכאפס לאהבתו הגדולה ללימוד התורה, משים בה לילות כימים, שוכח שצריך לאכול ולשתות, וכידוע שפעמים רבות היה צריך להתחנן לפניו שיבא לטעום איזה דבר מאכל, פעמים רבות חשב שכבר אכל ובא לברך ברכת המזון. עוד בקטנותו חבריו שהיו עניים מרודים פעמים שהיו אוכלים האוכל שלו והוא לא יודע כלל, וכאשר ראה שהצלחת ריקה אמר אוי לא ידעתי שכבר אכלתי א"כ נברך ברכת המזון.

ועוד יש לפרש מהו "לשמה" אצל רבינו שהוא מו"ר עסק גם בתורת הסוד. בצעירותו במשך תקופה היה מגיע כל יום ששי לביתו של מו"ר הגאון המקובל כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל והיו עוסקים בסודות התורה וסתריה, שאלתי את כבוד מו"ר אם זה נכון שלמד תורת החרון עם רבינו מרדכי שרעבי ואמר לי בעונה שלמד עמו ולא האריך יותר, ובנו הגאון ר' דוד יוסף שליט"א סיפר שהיה לומד עם מור אביו זצוק"ל כל יום משעה 11 בלילה עד 3 ואח"כ היו אוכלים מעט. ויום אחד דיבר עמו הרב על חכמת הקבלה ועל העוסקים בה, ואמר לו, אני למדתי עם הרב שרעבי משך עשר שנים יחד קבלה, ואח"כ אמר לו אבקש ממך לא לספר זה לשום אדם. והנה המהרח"ו כותב בהקדמתו לעץ חיים "שלימוד הקבלה נקרא תורה לשמה" כי לימוד זה אינו שייך כלל לעניני העוה"ז אלא מדבר בעולמות העליונים ולכן נקרא תורה לשמה יעו"ש. ושמעתי שכאשר מו"ר עבר דירה מרח"ז בוטינסקי שברחביה להר נוף היו לו כידוע ארגזים ע"ג ארגזים של ספרים והיה לו ארגז אחד שלא הסכים שאף אחד יקח את זה, וחתנו הרב הגאון מיכאל טולדנו שליט"א הציץ מה יש באותו ארגז וראה שיש שם ספרי קבלה וסידורי הרש"ש והכל מלא וגדוש בהגהות מכ"י מו"ר.

וממשיך התנא ואומר דע לך דאדם כזה "כל העולם כולו כדאי הוא לו" פי' כל העולם ראוי שיתקיים בשבילו, שתכלית בריאת העולם בשביל התורה כי התורה היא נשמת העולם כמש"כ "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", ואפי' מזמן הבריאה. וכן העולם העליון וגם העולם התחתון עומד על לימוד תורה לשמה ואילו לא נברא העולם רק בשביל מו"ר כדי שימצא מי שיאפה לו פתו ולתקן לו מלבושיו ולבנות לו בית ובית מדרש דיו, וכן כל דרכיו כמש"כ "וצדיק יסוד עולם". וכל העולם כולו עומד עליו - ומו"ר הקשה, שהיה די לו לומר כל העולם מדוע הוסיף התנא תיבת "כולו", אלא לפי שמצינו פעמים רבות שרובו ככולו לכן כפל הלשון כל העולם כולו דהיינו כולו ממש.

וא"כ כל העולם כולו כדי הוא לו בשביל מו"ר ממש וכמו שאמר רבו הגאון הגדול רבינו עזרא עטיה זצוק"ל ראש הישיבה שאילו לא נבנתה פורת יוסף אלא רק בשביל מו"ר חכם עובדיה דיינו.

נקרא רע - הלומד תורה לשמה נקרא רע למקום ב"ה כמו שכתוב "ולי מה רעך אל", כלומר שני שותפים בעסק נקראים רעים, כי הלומד תורה מקיים את העולם ונעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, ומי כמו רבינו שותף אמיתי לקב"ה, שבכל כוחו עבד את השי"ת שהשותפות תצליח ולימד תורה בכל כוחו ומרצו לקיים העולם, והיה מכתת רגליו ממקום למקום להשמיע דבר ה' בכל כוחו והיה משתדל לא לבטל שום שיעור בשום אופן. בשנת תשכ"ט הוכתר בשעות הצהריים לרבה הראשי של תל-אביב יפו ברוב פאר והדר במעמד גדולי הדור והיה רעש גדול ושמחה גדולה, ומספרים לומדי השיעור שלו בבהכ"נ "שאלו צדקה" שהם אמרו שבדאי היום הרב לא יגיע לשיעור הקבוע ב"שאלו צדקה" בירושלים כי הוא טרוד שם עם הרבנים והקהל בענין ההכתרה, והנה רואים אותו מופיע בשעה הקבועה לשיעור ונותן את השיעור כרגיל כאילו לא קרא שום דבר והיה זה פלא, כי מי שראה מה שהיה באותו זמן בתל-אביב ידע שזו ממש מסירות נפש ואהבה גדולה לתורה.

אהוב - מפני מדותיו הטובות, כי לימוד התורה הוא חשוב מאד בתנאי שהאדם הוא גם בעל מידות טובות ועושה מעשים טובים, שאז הבריות אוהבים אותו ואומרים עליו אשרי שזה ילד, אשרי שזה גידל, אשרי זה שלומד תורה, איזה מעשים טובים ומידות טובות יש לו, וזה שהיה אצל מו"ר שהוא אהוב ונאהב על כולם, וכולם רצו להיות בקרבתו הן מצד החכמה שבו, הן מצד מדותיו הטובות, והן מצד לשמוע ממנו דבר תורה כי היה מושך הקהל בדיבורו לאבינו שבשמים.

כל הדבר הקשה יביאון אליו

כשחזר מרן זצוק"ל לירושלים משליחותו בקהיר שבמצרים [בשנת תש"י], שם כאמור, פעל רבות ועשה מהפך רוחני עצום במסירות נפש של ממש, עלה חשש לרבינו שמא יגייסו אותו לצבא ח"ו ולכן עליו להיות רשום בישיבה. בעצת הג"ר יצחק רוזנטל זצ"ל (בעל "כרם ציון" דיני מצוות התלויות בארץ י"ב כרכים ומנהל הכולל) נכנס לכולל "מדרש בני ציון" בנשיאותו ובראשותו של רבה של ירושלים הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל ומרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שם התקבל בזרועות פתוחות. מה גם שהרב פראנק יודעו ומכירו בחריפותו ובגאונותו עוד מהיותו בן ח"י שנה בלבד. ואף גם זאת ציוה הגאון הרב פראנק לבני ביתו: "תמיד כשבא הרב עובדיה יוסף, תכניסוהו אצלי". זאת, למרות שבזקנותו של הגאון הוגבלה מאוד הכניסה אליו, כי אוהב היה הגאון זצ"ל להשתעשע עם רבינו שליט"א בפלפולי דאורייתא ובדרך לימודו הישירה למרות צעירותו, ובעיקר שידע עד כמה כל דקה אצל אברך צעיר זה חשובה עד למאוד. בחסדי ה', בכולל זה סודר לו ענין הדחייה לצבא וכך יכל רבינו להמשיך בלימודיו ובכתיבת ספריו "יביע אומר" לעצמו בבוקר.

באותן שנים בהן למד בכולל של הרב פראנק למדו שם הרבה מגדולי הדור הקודם כהגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, הגאון רבי שלום מרדכי שבדרון זצ"ל, הגאון רבי יעקב בצלאל ז'ולטי זצ"ל, הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, הרב זלזניק, הרב מילצקי ועוד ועוד גאונים.

רבות פעמים היה שנוצר ויכוח הלכתי סוער בין הרבנים הגאונים אברכי הכולל, בראותם שלא הגיעו לעמק השווה, היו אומרים זה לזה "נמתין עד שחכם עובדיה יגיע ונשאל מה דעתו בענין ואכן כשהיה רבינו מגיע לכולל בשעות הצהריים (כי בבוקר, כאמור, היה רבינו מתמקד בלימודיו האישיים ובכתיב פסקיו), היו מציעים לפניו את ספקותיהם והחל משיב לאלתר סברת כבודו כתובה בספר פלוני אך בספר פלוני העיר עליו וכתב ליישבה כך וכך. כולו כמעייין המתגבר להוסיף להביא להם מקורות חיים מדברי השו"ת"ם בבקאות עצומה ולא רק מסקנת דבריהם, עד שפשט כשמלה את כל ספקותיהם.

בכולל זה הרבה רבינו לדון ולהתווכח על עניינים רבים עם ידידו הגר"ש רוזובסקי זצ"ל (מי שהיה לימים ראש ישיבת פוניבז') שגם הוא אהב מאוד את קו ודרך החשיבה של מרן רבינו זצוק"ל.

כן גם רבינו זצוק"ל נתן סל של שיבוחין לספריו של הגר"ש רוזובסקי באמרו, כי מכל ספרי הלמדנות הנלמדים בישיבות הקדושות, מוצאים חן בעיניו ספריו של הגר"ש רוזובסקי יותר מכולם, שסברותיו ישרות ונפלאות ומתקבלות על הדעת בלי דחקים, ובהרבה מקומות הוא זכה לכוין לדברי הקדמונים בשל היותו רגיל בלימוד סברותיהם של רבותינו הקדמונים.

אוהב את המקום - פי' זוכה ללמוד תורה מאהבה, ולפי מה שמרבה האדם בלימוד התורה בכל כוחו ומרצו, וזוכה להכיר דרכיו יתברך, כן יוסיף אהבתו אליו יתברך, כי הוא מבין שכל דרכי המקום נעימים וישרים והוא שמח בהם ולכן עושה הכל מאהבת המקום, וכן היה מו"ר היה עוסק בתורה יומם ולילה מאהבתו הגדולה לקב"ה כי היה מכיר בגדולתו יתברך ע"י לימוד התורה, והיה רודף אחר המצוות ומעשים טובים וכל דבר שבקדושה והכל מאהבתו הגדולה שיש לו למקום והיה מקיים הפסוק "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך".

לבכות על גלות השכינה

בהיות רבינו בחור היה בכל לילה רגיל לעשות תיקון חצות בבכי גדולה על צער השכינה. כשנשא את הרבנית מרגלית לאשה היה ממשיך כהרגלו לעשות תיקון חצות בבכיה. ומספרים שהרבנית בקשה ממנו שיפסיק מכיון שהוא היה נחלש מאד עי"ז והרב לא היה יכול להפסיק והלכה ותבעה אותו בכי"ד. והוחלט בב"ד שפעם אחת בשבוע או פעמיים יכול לעשות תיקון חצות בשביל לשמור על בריאותו.

אוהב את הבריות - מקרבן לעבודתו יתברך ומלמדם תורה ומכניסם תחת כנפי השכינה, כי הם בניו של הקב"ה, וידוע לכל מה שהיה עושה רבינו כדי לקרב הבריות לאבינו שבשמים מכתת רגליו ממקום למקום עד שעות הלילה המאוחרות, ואפי' שהיה לו חשק גדול מאד ללמוד, היה עוזב את הכל מאהבתו לעזור לבריות שיכירו את הקב"ה ויקבעו עיתים לתורה ושיקיימו כל המצוות. שמעתי שפתחו באיזה שכונה מקוה אבל באו ואמרו שאין שם עבודה בלילות הלך הוא בעצמו מבית לבית ודיבר עם אנשי הבית על הקדושה ועל הטהרה ועל קדושת השבת, וכל ערב היה הולך ולא מוותר בשום אופן עד ששמע ב"ה שבאים למקוה ושומרים טהרה וקדושה, וכך היה דרכו בכל המצוות רודף ורודף עד שמשג המטרה.

רב לכל החיים

אלישי עבד לפרנסתו עם צעירים עולים מאתיופיה ומדינות חבר העמים במכללה להנדסאים, במסגרת העתודה האקדמית. פעם שירת במילואים שבוע בצאלים, בחום כבד. בסוף השבוע, האוטובוס בדרך חזרה הביתה, בחניית הביניים בעפולה, עלה לאוטובוס יהודי מבוגר שניכר בו שמכובד הוא וזקנו כבר הלבין, והוא עוטה מעיל ארוך של דיינים ומגבעת פרנקפורטר לראשו. האוטובוס היה מלא, וליד אלישי נותר מקום פנוי. התיישב היהודי ומיד החל לדבר בפרשת השבוע, משם הפליגו לדף היומי ולענייני הלכה, הנסיעה חלפה לה והם התקרבו לטבריה.

כאשר היו לקראת סוף הנסיעה, פנה אותו היהודי לאלישי והתעניין במעשיו. הוא סיפר לו על עבודתו, על הצעירים שאיתם הוא עובד ומלמד, ועל הניתוק שלא פעם יש בינם ובין חיי תורה ומצוות.

אחר כך ספר המבוגר: בחודש הבא אני פורש פרישה מוקדמת לגמלאות מבית הדין שבו אני מכהן כדיין כבר 25 שנה. אבל דע לך שלא תמיד נראיתי כך. הבגדים הללו, הזקן והמגבעת - זה לא מהבית, אמר בחיך, הורי היו נצולי שואה מבוגרים, לא היתה להם יכולת נפשית לתת לי את תשומת הלב שדרשתי, התגלגלתי ברחובות, מהר מאוד הגעתי למחוזות של כמעט פשע ואפילו עוד לא הייתי בגיל בר מצווה.

ליד בית הורי היה בית כנסת אחד ולידו מגרש כדורגל בו הייתי משחק עם חברים במשך השבוע ובעיקר בשבתות. לא פעם הכדור היה עף לחצר בית הכנסת, פעם הוא אפילו נפץ את אחת הזוגיות. שבת אחת, היינו במגרש ושיחקנו, הייתי אז כבן 15. בשכונה היו מכנים אותי עברייך, שיחקנו ואני בעטתי חזק בכדור, הכדור יצא מן המגרש ועף לכיוון בית הכנסת. בדיוק באותו רגע יצא הרב מבית הכנסת, והכדור פגע במגבעת שלו והפיל אותה לאדמה. גם אני והחברים שלי נפלנו על הארץ מרוב צחוק, התפקענו כשראינו איך הכובע של הדוס הופך לצלחת מעופפת, הרב הרים את כובעו ובא אלי למגרש, שבת שלום. כבודו רוצה לעשות לנו קידוש או להצטרף למשחק, שאלתי אותו בלגלוג. אבל הוא לא נבהל אלא הסתכל בי ושאל, איפה ההורים שלך, עניתי בחוצפה, ההורים שלי מתו. אמר לי הרב בא אתי. זה נראה לי משעשע, אז החלטתי לשחק את המשחק והלכתי אחריו.

הגענו לבית שלו, הוא נכנס ואני אחריו. הוא עשה קידוש ונתן לי לשתות. ואז שאל, אתה רעב, מת מרעב אמרתי. הרב סימן לרבנית והם ערכו לי שולחן ונתנו לי אוכל. אכלתי כמו אדם שלא ראה אוכל במשך שבוע. הרב אכל מעט מאוד ורוב הזמן הסתכל בי ודיבר, לימים הבנתי שאכלתי גם את המנה שלו.

כשסיימתי לאכול הוא שאל אותי אתה עייף, אני מת מעייפות אמרתי. הלך הרב והציע לי מיטה, הלכתי לישון וישנתי שם כל השבת. כשקמתי כבר היה מוצאי שבת. הרב שאל אותי, מה אתה רוצה לעשות כעת, אמרתי שאני רוצה ללכת לסינימה לראות סרט. כמה עולה סינימה, שאל הרב, לירה וחצי אמרתי. הוא נתן לי כסף ושלח אותי, ולפני שהלכתי אמר לי, תבוא מחר עוד פעם.

באתי גם למחרת, אכלתי וישנתי וקבלתי כסף לסינימה, וכך היה עוד יום ועוד יום. עם הזמן התגלה לי שיש עוד שנים עשר ילדים כמוני מהרחוב אצל הרב הזה בבית. לא יכלתי להיות כפוי טובה, מה גם שאהבתי אותו באמת. עם הזמן הוא החל ללמד אותי מצוות, נטילת ידיים, וקנה לי תפילין, היה יושב ולומד אתי חומש, משנה, הלכות. לימים הלכתי בזכותו לשיבה והגעתי ללמוד לרבנות והסמכה ולבסוף דיינות. הוא חיתן אותי, השתתף בחתונות של ילדיי והיה סנדק לנכדיי, סיים היהודי הזקן את ספורו והוסיף, אז אל תתייאש מהתלמידים שלך. אתה רואה אותי היום כך דיין בבית הדין הרבני, אבל פעם אני הייתי כמותם, רק תאהב אותם, תאהב אותם כמו את ילדיך שלך.

בינתיים האוטובוס נכנס לרציף בטבריה והנוסעים נעמדו לצאת אלישי הספיק לשאול שאלה אחת לפני שהיהודי נעלם, איך קראו לרב הזה, למה אתה אומר קראו, ענה הלה, עדיין קוראים לו, הוא אמנם זקן מאוד בן 92, אבל ברוך ה' עדיין בחיים. ומה שמו, קוראים לו הרב עובדיה יוסף.

משמח את המקום - כי הלומד תורה לשמה משמח את הקב"ה במעשיו הטובים, כי ע"י מעשיו הטובים ולימוד תורתו מתקיים הפסוק "ישמח ה' במעשיו" ועי"ז הקב"ה משפיע מטובו לעולמו, וכך היה מו"ר משמח את השי"ת במעשיו כי רואה הקב"ה שהעולם נמצא בידים טובים ויש חכמים כאלו שע"י לימוד תורתם וזיכוי הרבים שלהם מעמידים את העולם ויש שפע גדול בעולם, שכאשר יש לאדם בן שיש לו מידות טובות ומתמיד בתורה וכו' האבא שמח בו מאוד וכן הקב"ה שמח שמחה גדולה במו"ר שכ"כ לומד ועמל בתורה ומזכה הרבים. והראיה לענין זה שזכה רבינו ונתקבלו ספריו בכל העולם כולו. כל ספר של מו"ר נמכר באלפי עותקים תוך ימים ספורים וכמעת שאין הלכה שלא נגע בה הרב. וכל דבריו ברורים ומתוקים מדבש ונופת צופים.

לאור הלכנה

אירע פעם בימי בחרותו שישב ועסק בתורה בהתמדה בהיכל ישיבת "פורת יוסף" שבעיר העתיקה, השעה התאחרה ועד שחזר לבית הוריו, כבר היתה הדלת נעולה. מחשש להעיר את הוריו ולהקיצם משנתם, ישב על המדרגה הסמוכה לדלת הכניסה של הבית ולמד כל הלילה לאור הירח, באשר תדיר היתה באמנה אתו בחיקו גמ' או כל ספר הלכה אחר. כאשר אביו המנוח ר' יעקב ז"ל השכים קום לתפילה בהנץ החמה, פתח את דלת הבית והנה הוא רואה את בנו יושב על המדרגה ורכון על הספר. שאלו לפשר הדבר, והשיב, כי מאחר והדלת היתה נעולה ולא רצה להעירם משנתם ולא רצה לבזבז זמנו לריק, ניצל את אור הירח ולמד לאורו.

ללא נעליים

בפעם אחרת ארע שקם בשעת בוקר מוקדמת ומהר ללימודיו עוד קודם לתפילה, אך לא מצא את נעליו וחשש להעיר את בני הבית, הסתפק רבינו בלבישת כמה זוגות גרביים זו על זו מן הבא לידו ויצא לבית המדרש ולאחר מכן ליישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה, זאת ועוד שהיה זה בימי החורף הגשומים.

למה הבחור נרדם בשיעור

היה זה בבחרותו של רבינו כבן 14 עת שגרו בשכונת בית ישראל. נפשו של הנער חשקה בתורה גם בלילות כבימים, הוא רצה לישב ולרכון על דפי הגמרא עד לשעות הקטנות של הלילה אך הוריו לא הסכימו לו כן עד לשעה מאוחרת, מאחר וחששו על בריאותו. מה עשה רבינו שעז היה רצונו ללמוד תורה, בערב הוא התארגן לשינה כשאר אחיו, שכב במיטה ככולם ומשראה שהכל כבר נמים את שנתם, לקח את בגדיו ולבשם על הפיג'מה, יצא את הבית בחשאי ושם את פעמיו לעבר בית המדרש הסמוך "באר שבע". את המפתח הוא קיבל מידי הגבאי, פתח את ביהמ"ד וישב ללמוד בחשק כאוייתו במשך כשלוש שעות ושוב חזר על עקבותיו אל ביתו ונס את שנתו כשאר אחיו והיה קם עם כולם וכאילו לא אירע דבר.

אחיו המנוח ר' אברהם ז"ל הבחין בזאת מספר פעמים והוא התלבט האם עליו להודיע זאת להוריו כי אחרי הכל אין זה רצונם ומה גם שהדבר יכול להזיק לבריאותו של אחיו, אך מחשבה שנית עלתה לו כי למעשה אין אחיו הולך למקום לא טוב ח"ו, אדרבא נפשו חשקה בתורה כ"כ מעל למשוער ובפרט בגיל כה צעיר, מחשבה זו נצחה להשאירו במעשיו מבלי להודיע להוריו, עד שהדבר נודע בזמן מאוחר יותר.

כאמור הבחור עובדיה קם ומתפלל בזמן כשאר האחים, אוכל ארוחת בוקר קלה והולך לשיבת "פורת יוסף" שבעיר העתיקה, הוא היה ערני לכל דבר כך שלא הורגש שלמד בלילה עד שעה מאוחרת.

אך באחד הימים קרה שהעייפות גברה עליו, סוף סוף הוא עלם צעיר, ובתוך מסגרת השיעור בישיבה, עת שמגיד השיעור מסביר את הגמ', הטה הבחור עובדיה את ראשו ונרדם. מגיד השיעור הקפיד עד למאוד ואמר שלא יתכן שבחור ירדם באמצע השיעור, אין זו דרך ללמוד תורה אם נרדמים באמצע, וקבע שהוא לא מוכן ללמד בחור שנרדם באמצע השיעור. הוריו דברו עם הרב מגיד השיעור, ואף ערבו מספר רבנים מהישיבה אך מגיד השיעור עומד בדיבורו שאין הוא מוכן לקבלו שוב. משראו כך, העלוהו כיתה לשיעור אחר.

זאת למרות שאם היה רבינו אומר על מה ולמה הוא עיף, בודאי שהיו מנסקים ומחככים אותו, אך רבינו העדיף לעבור בזיונות ובלבד שיקיים את "הצנע לכת עם אלהיך", שלא להודיע לאדם את מעשיו.

משמח את הבריות - מעודד וממריץ את הבריות לקיים המצוות ביראה כמ"כ "פקודי ה' ישרים משמחי לב" כי אין שמחה לאדם אלא כאשר הוא מקיים רצונו יתברך ויודע שהוא עבד ה', כך היה מו"ר מעודד וממריץ כל אחד ואחד כמה שיותר ללמוד ולהתעלות ומראה להם פנים שמחות, העונג הגדול ביותר של מו"ר היה כאשר ראה שלומדים טוב ומחדשים חידושים וכותבים פלפולים והלכות, בזה היה שמח מאד ומעודד עוד ועוד, וכן בכל תחום של זיכוי הרבים היה משמח את הבריות וכן מרנין לב אלמנות או אנשים חולים ומדוכאים בוכה איתם ומשמח אותם ומעודדם.

ומלבושתו ענוה ויראה - הלומד תורה לשמה זוכה שמלבושתו רוח ממרומים של ענוה ויראה, ושתי מידות אלו נקנים לו בטבע, וכאילו הם מלבושיו ומתלבש בהם ברציפות, כי בלעדי מלבושים אלו מרגיש עצמו ערום, וזו היא ענוה אמתית ביראת שמים, וכך הייתה הענוה של מו"ר ממש כמו שאדם חייב ללבוש מלבושים וכי יעלה על הדעת שאדם ילך ערום, כך מו"ר היה מרגיש אי אפשר לחשוב שאני יותר מחברי ותמיד היה מספר על החפץ חיים שהיה אומר היתכן שאדם יתגאה או יחשוב שמגיע לו שכר על שאכל ושתה הרי אוכל להנאת עצמו בכדי שיהיה בריא, וא"כ במה שונה המזון הרוחני מהגשמי הרי גם התורה והמצוות הן לטובתנו כמ"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' וכו' לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה.

ואמר מו"ר לכן זכה החפץ חיים שיפסקו הלכה כמותו מתוך ספרו הגדול משנה ברורה.

כן הדבר אצל מו"ר זכה שכל הבתי דינים בארץ ובעולם כולו לא פוסקים שום דין שום הלכה אא"כ עיינו היטב ב"ביע אומר" ובפרט כאשר יש איזו בעיה מסובכת של איזו עגונה וכדו' בכל מקום בעולם שולחים אליו שהוא יפסוק ומה שיאמר מו"ר הוא הקדוש היא ההלכה הוא הפוסק הגדול שלנו, וב"ה בימינו כל הפסיקות כל ההלכות שלומדים בכל העולם כולו הוא לפי פסקיו של מו"ר.

וסיפר מו"ר ששלשה חכמים גדולים שהיו בדורו של מרן הבית יוסף, רבינו יוסף קארו, רבינו יוסף טאצ'אק, רבינו יוסף בן לב מהריב"ל כל אחד מהם היה ראוי למלאכה זו לחבר על הטור ספר מקיף הכולל את כל הפוסקים, והסכימו מן השמים ותינתן דת שהחיבור יהיה ע"י מרן הקדוש ר' יוסף קארו מפני ענותנותו היתירה, כן הדבר אצל מו"ר כל מה שהוא זכה להיות רב רבן והלכה כמותו בכל מקום ובכל בית מדרש באיזה מקום בעולם אשכנזים ספרדים - הלכה פוסקים רק כמו "ביע אומר" רק על פי מו"ר, בגלל ענותנותו הגדולה.

והנה מו"ר גדולתו בענוה הייתה להפליא ואין לך פוסק או חכם אפי' צעיר שאמר איזה חידוש שהוא לא מביא אותו בשמו.

באחד הימים [שנת תשנ"ט] הגיע אחד האברכים מירושלים לבית רבינו שליט"א לתפילת שחרית במיוחד בשביל התייעצות דחופה על ניתוח למרת זקנתו שהיתה אז במצב בריאותי קשה, כדי שרבינו יכריע בנידון.

לאחר התפילה היה רבינו עסוק בדיבור עם כמה אנשי ציבור. בין לבין הודיעו בנו הג"ר משה שליט"א שיש כאן אברך המחכה להתייעצות על ניתוח. רבינו אמר לו שיתן לו להיכנס כשיסיים עמם. ואולם, משום מה הדבר נשכח ואף אחד מבני הבית לא נכנס לחדר הספרייה של רבינו, והאברך חיכה יותר ממחצית השעה בחדר הספרייה.

הן אמת שכולו נתמלא עונג על הזכות שנפלה בחלקו לשהות בחדר ספרייתו של רבינו זמן ממושך, בעוד שהוא שמע בהמשך שרבינו מברך ברכת המזון בנעימה. משסיים רבינו ברכת המזון [לאחר שאכל פת שחרית בזריות] שב לחדר ספרייתו להמשך עבודתו בקודש, ואז ראה את האברך ומיד הבין שהוא אותו אברך שחיכה לו מסיום התפילה. ראה רבינו בענותו הרבה דבר ראשון להתנצל בפניו וביקש את סליחתו שהוא עכבו [כביכול]... ולאחר מכן שמע את הדברים ואת הספיקות והכריע לו בדבר הניתוח. אח"כ ברך את אותה אשה מעומק הלב, ודאג גם לברך ברכה מיוחדת את נכדה האברך. בנו הג"ר משה ששהה במעמד אמר לאותו אברך ביציאתו את הבית, שרבינו רצה לפייסו וברכו בברכות מיוחדות, דבר שאינו מאוד מצוי אצל רבינו.

ידוע גם שבזמן שהיה רב ראשי לישראל היה הולך מבית לבית לשדל את האנשים להכניס בניהם לת"ת והיה אומר בענוה לפני שנכנס לבית שלהם אני עובדיה יוסף ומיד היו מכניסים אותו והיה מדבר על לבם עד שהיו משתכנעים להכניס בניהם לת"ת או לשמור טהרה.

ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן - ע"י שלמד תורה לשמה וזכה למדת הענוה והיראה, כל זה מכשיר את עצמו להיות צדיק וחסיד וכו' כי עולה מעלה מעלה ברוחניות, ואש התורה מגעילה את הנפש מכל דופי, והוא גודר את עצמו שלא לעבור על דבריה, ואח"כ זוכה עוד ואוסר על עצמו דברים המותרים לו כגדר וסייג שלא יכשל באיסורי תורה, וכן מלמדת לו שתהיה צדקתו וחסידותו על דרך הישר ולא לעוות ח"ו את הדרך בטיעונים וסילופים, וא"כ צריך להיות צדיק וחסיד בינו לבין המקום, וישר ונאמן כמה שבין אדם לחבירו, וכן שיהיה ישר ונאמן ופיו ולבו שיהיו שווים, וכן היה מו"ר צדיק וחסיד בינו לבין המקום, וישר נאמן בן אדם לחבירו ופיו ולבו שווים כי היה לומד תורה לשמה יום ולילה ואש התורה זיכך אותו מאד, ולא היה מראה את עצמו אלא היה נוהר במצוה קלה כבחמורה ומוחל על כבודו והיה רודף אחרי אמת.

יראתו קודמת לחכמתו

ידידו רבות כשנים מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל סיפר מעשה מדהים להג"ר משה שרבאני שליט"א על זמן אברכותו של רבינו זצוק"ל הממחיש את יראת ה' טהורה היוקדת בקרבנו, וכה סיפר: היו כמה בחורים קלי דעת שידעו על ישרותו ויראתו התמימה של רבינו, ופנו אל רבינו בלכתו ברחוב עת שהוא ממנהר לבית המדרש כהרגלו ואמרו לו בפנים רציניות, שהם מבינים בבגדים, והם רואים שיש בחליפתו שעטני. רבינו נחרד למשמע אזניו ומיד פשט את החליפה בעוד שהוא הולך לפניה בצידי הרחוב כדי לפשוט את מכנסיו. כל רגע זה איסור תורה! משראו אותם בחורים לצים שרבינו לקח את דבריהם ברצינות, הבינו מה שהולך לקרות עוד רגע, ואמרו לו, סתם צחקנו, ושכנעוהו ושדלוהו בדברים שהכל היה בבדיחותא בעלמא.

ומרחקתו מן החטא - התורה מזהירה אותו בעוד מועד שלא להתקרב ח"ו ליד חטא אפי' בשוגג ולא לידי נסיון של איזה חטא, כי בכל דרכיו חושב על רצון הבורא ב"ה, ואם פגע בו המנוול יצה"ר מושך אותו יש לבית המדרש כדי להסירו ממנו ומרחקתו מן הגאווה שהיא שורש כל החטאים. וכידוע כמה היה נוהר מו"ר לא לבא לידי שום חטא כמה היה נוהר מן הגאווה כאשר היה נוסע לאיזה מקומות שממתינים לו שם קהל גדול, מספר המשב"ק ר' צבי חקק יצ"ו שכל הדרך וכן בשעה שהציבור היה שר ומריע לו היה משנן לעצמו מאמרים של חז"ל המדברים בגנות הגאווה וכן פסוקים של גאווה כדי שלא יכשל ח"ו באותו עוון כי אז ח"ו עבירה גוררת עבירה וכו'.

לימוד המוסר בחרדה ובבכיה

פנינה נפלאה נוספת רואים אנו בעצם דברי רבינו זצ"ל (הליכות עולם ח"ח עמוד של"ז) איך שלבו בוער ביראת ה' עוד בימי בחרותו. לאחר שכתב שם באורך במעלה והחויב בלימוד ספרי מוסר גם לתלמידי חכמים, כתב בזה"ל: "וגם אני אזכרה ימים מקדם בימי חרפי מקדמוני, שהיינו משכימים קום לבית הכנסת "אוהל רחל" כשעה לפני תפילת שחרית כדי ללמוד מוסר בחרדת קודש בספר הקדוש "ראשית חכמה" בצוותא חדא עם ידיד נפשי החכם המופלא בכתם פז לא יסולא, ממצידיקי הרבים צדיק ונשגב רודף צדקה וחסד רבי יעקב דוויק הכהן זצ"ל, ועפעפינו יולו מים בלב נשבר ונדכה. וגם בימי העוצר של הבריטים לא נמנענו מללכת לבית הכנסת ללימוד המוסר והשי"ת הצילנו מידם, והיינו מרגישים התעלות רוחנית מדברי הראשית חכמה הקדושים. השי"ת יזכנו לעסוק בתורתו הקדושה לשמה ולזכות את הרבים להגדיל תורה ולהאדירה" (עכ"ל הטהור).

ומקרבתו לידי זכות - כי כאשר סר מרע אז עושה טוב והתורה מעודדת אותו שיאהב לעשות מעשיו טובים לזכות בהם אחרים, ומצוה גוררת מצוה, ואור התורה מגלה לו דרכים נפלאים שבהם זוכה לזכויות גדולות ופעמים

שרוצה לילך לאיזה מקומות שאין בהם תועלת גדולה לזכות עצמו ואחרים והתורה הקדושה מדריכה אותו לילך למקומות שיזכה בהם לדברים טובים ולזכות הרבה את הרבים וכן היה מורינו ורבינו זכה הוא בעצמו לזכויות גדולות וגם לזכות אחרים הפלא ופלא כנודע.

במקרה-רק מה'

ר' נעים עובדיה ז"ל מספר על אחיו מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל: לפני למעלה מ-50 שנה, באתי יום אחד לחכם עובדיה, אחי הגדול, וביקשתי ממנו שיבוא למסור שיעור בשבת בבית הכנסת שלנו, אותו ניהלתי שנים רבות. זה היה אז אחרי 4 שנים שעסקתי בניהול בית הכנסת. ביקשתי ממנו שיבוא, למרות שידעתי שהוא בעצם לא יכול לבוא, משום שהוא מוסר בכל ליל שבת שיעור מיוחד בחדר האוכל בשיבת 'פורת יוסף', לשם היו באים מאות אנשים לשמוע את דרשתו. ניגשתי אליו בבקשה הזו באחד מימי הקיץ, אז הזמן כלילה הוא מצומצם. הנוהג בירושלים אז היה שלאחר שהיו יוצאים המתפללים מבית הכנסת, היו באים לשיעור של חכם עובדיה, אחרי אכילה חטופה בבית של ליל שבת. השיעור היה מתחיל בשעה 8 בערב, ומסתיים בשעה עשר, ולעיתים מאוחר יותר. אחרי השיעור אמרו קדיש עם ניגון, לאחר מכן ניתן עוד זמן לשאלות ותשובות עם הרב, ואז היו מתפזרים, בערך בשעה עשר ועשרים. בגלל זה הייתי בטוח שאחי הרב לא יוכל לבוא ולמסור שיעור גם בבית הכנסת שלנו. כשבאתי אליו וביקשתי ממנו שיבוא, הוא הפתיע אותי כשאמר לי רק: טוב, אני אבוא. 3 מיילים בלבד. התפלאתי, תמהתי ושמחתי. בבית הכנסת שלנו, "אחדות ישראל" שברוממה, התפללנו מנחה וקבלת שבת מוקדם, והוצאנו מבעוד יום את השולחנות והספסלים מבית הכנסת. המקום היה די גדול, ולמרות זאת בשיעור הוא היה מלא ועמוס. כולם הקשיבו בעמידה, ואפילו החלונות שפתחנו מראש בבית הכנסת, התמלאו אט אט. הרב התחיל בדרשה המאלפת, ולאחר מכן הוא בעצמו התפלל ערבית לפני העמוד. במקום היה שקט מוחלט, ואפילו שקולו היה נמוך, כולם שמעו אותו ונהנו, בזכות השקט ששרר. כשסיים את השיעור והתפילה, נפנה ללכת, ואני הלכתי איתו ללוות אותו מעט לביתו. לאחר כמה דקות הוא אמר לי ללכת הביתה. הרב יעקב יוסף זצ"ל בנו הבכור, הלך הביתה בכדי לקדש לשאר האחים והאחיות, אבל אחי הרב לא הלך הביתה. הוא ידע שאנשים עוד מחכים לו ב'פורת יוסף'. הרב בנימין גרג', היה זה שפתח את השיעור לפני שחכם עובדיה הגיע. הוא אמר לציבור שחכם עובדיה יאחר, ובינתיים הוא יתחיל עם השיעור. אחי הרב הגיע לשיעור באיחור של קצת יותר מחצי שעה. תבין, הוא עדיין לא סעד באותו ליל שבת, ואף עוד לא קידש. אפילו שזה היה ליל שבת אותו נהוג לעשות עם המשפחה - הוא החליט ללכת ישר לשיעור. הוא הגיע, ודרש להם את הדרשה שלו, והשומעים נהנו. ואז זה קרה: בשעה עשר ועשרים התמוטטה ונפלה הקומה השלישית של 'פורת יוסף', ברעש נורא. מסביב לישיבה נורעו גושי בטון, לבנים וקורות גדולות. אבל הכל נפל מסביב לבניין, כשכל האנשים עדיין בפנים. איזה נס זה! אילו השיעור היה מתחיל בזמן הרגיל כמו בכל שבת, והשומעים היו יוצאים בשעה עשר ועשרים היה קורה אסון גדול של עשרות ואולי מאות הרוגים. אבל למעשה התרחש נס גדול: בגלל שהוא בדיוק באותה שבת איחר לבוא לישיבה לתת את השיעור שלו, כולם היו עדיין בפנים, וכך לא היה אפילו פצוע או הרוג אחד. את הרב, אגב, חילצו מאחד החלונות שנשברו. שמו מזרנים על ההריסות, ולקחו אותו משם צעד אחר צעד, עד שהעבירו אותו למקום מבטחים. משתתפי השיעור ליוו את הרב לבית בשירים, תשבחות וריקודים לאורך כל הדרך. ואז הרב סוף סוף קידש בביתו ואכל, כשכולם עמדו בחוץ, כי הלא אי אפשר להכניס את כל מאות האנשים פנימה. ביום ראשון באתי לרב לברך אותו על הנס הגדול שהיה, והוא אמר לי 'תגיד לי אחי, אתה כבר 4 שנים מנהל את בית הכנסת, ומעולם לא הזמנת אותי לבוא ולדרוש אצלכם - מה פתאום באת השבוע להזמין אותי, ועוד כשאתה יודע שאני לא יכול לבוא, איך אמרתי לך, 'טוב, אני אבוא', ב 3 המיילים הללו. משמים מגלגלים זכות על ידי זכאי, וזכינו אתה ואני שלא יהיה האסון כליל שבת לאנשים שבאים לשמוע דברי תורה. ונהנינו ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה - כיון שהאדם לומד תורה לשמה וכל ראשו בתורה ובמצוות, שכלו נעשה ישר וכו' ולכן היו נהנים ממנו"ר עצה מה יעשה ישראל בכל מיני תקנות והנהגות, וכל אשר היו עושים על ידי מו"ר היו מצליחים הן בחיי עולם הן בחיי שעה שעה, והיו נהנים מאד כשעושים כדבריו, מקבלים ממנו אומץ וכח, סדרי לימוד, וכיצד לדמות מלתא למלתא, וצריך לזה חכמה נפלאה כי אי אפשר לייעץ אותה עצה לכל תלמיד כל אחד לפי מדותיו ושכלו ולפי מעשיו, והיו מקבלים ממנו עידוד וגבורה וכח ועצמה כי לימוד התורה היא הבינה והיא הגבורה.

מלמד שלן בעמקה של הלכה

"וילן יהושע כלילה ההוא בתוך העמק" (יהושע ה, יג) אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעמקה של הלכה (סנהדרין מד רע"ב).

סיפר אחד הרמ"ם [מעדות אשכנז] מאחת הישיבות בבני ברק לתלמיד" שהוא זכה לגור בשכונות לביתו של מרן רבינו זצוק"ל עת היה מכהן כרב הראשי לת"א"יפו.

באחד מלילות השבת אירע קצר חשמלי שכונתי בשעה אחת בלילה לערך והוא ראה מחלון ביתו את מרן רבינו יוצא למרפסת ביתו כדי ללמוד לאור תאורת פנסי הרחוב, וראהו רכון על ספר כלשהו שהחל לעיין בו, כך במשך זמן מה ושוב חזר אותו ר"מ לישון. כאשר קם הר"מ שוב לתפילת ותיקין בהנץ החמה, הוא רואה עדיין את מרן עומד על עמדו באותה תנוחה שראהו בשעת לילה מאוחרת ומתעמק בספרו ונתקיים (מלאכי ג, כ) "וזרחו לכם יראי שמי". וא"כ י"ל, שהלינה, שהשינה שלו בלילה היא היא העמקה של הלכה...

וכבר נודע על יעקב אבינו שהוא סמל התורה "ועקב איש תם יושב אהלים". שהוא נטמן י"ד שנה בבית מדרשו של שם ועבר ולא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה (וכמבואר בבראשית רבה סח, יא) שמאהבתו הרבה לתורה, הוא פשוט לא נרדם...

ונותנת לו מלכות וממשלה - מלכות של תורה, מו"ר ראש הישיבה ר' עזרא עטיה זצוק"ל אמר על כבוד מו"ר לפני ששים שנה - ראש ממשלת התורה, המלך של התורה ובאמת כך מו"ר הוא גדול הדור בבחינת "ויוסף הוא המשביר" למנות רבנים, דיינים, לדון דין אמת לאמיתו כמש"כ "בי מלכים ימליכו" וכמו שהוא היה פוסק למטה, כך פסקו בעולמות העליונים. מי ראה לפני שלושים שנה ת"ת ובתי ספר לבנות ע"ד ישראל סבא, וכל שיעורי התורה לבעלי בתים.

מלך ישראל קדשו

ואחת הפעמים שראש הממשלה נזקק להתייעץ עם רבינו זצוק"ל, הגיע בתאום מראש עם משלחת שרי הממשלה. מחזה זה ראו בכל העולם - איך נכנסת המשלחת הממשלתית ועשו רעש גדול ומרן יושב וכותב את חידושי ופסקיו ולא מרים את עינו עד שהודיעוהו שראש הממשלה הגיע. רבינו הרים את עינו, פנה לעברו ואמר לו "שב". רבינו המשיך לכתוב עד שסיים את הפסק כאשר העלה בחכתו. כך חכו ראש הממשלה עם כל המשלחת כרבע שעה, דבר שגרם לקידוש שם שמים בכל העולם, כולם ראו מהו "מלך ישראל" מאן מלכי רבנן, וכנאמר "בי מלכים ימלוכו". **וחקור דין** - והתורה נותנת לו גם לחקור טוב את הדין, שלא יהיה הדין מרומה כי מחכימה אותו נגד הרמאים להבין שקריהם ורמזיהם, ולחקור תחבולות בני אדם, כך היה מו"ר שהיה יורד לעמקה של הלכה, כי הוא היה המלך בתורה, הוא הדיין, ובוזה היה מחזק דעת ה' בארץ, ומתגבר נגד בתי המשפט שמעוותים את הדין ודנים לפי חוקות הגוים ונלחם בהם להעמיד דין תורה בעולם.

לשחק באש

קרה פעם שרבינו ישב ועסק באורייתא בביהמ"ד "שושנים לדוד" והוא עדיין צעיר לימים כבן שלשים בלבד [בערך בשנת תשי"א] וכדרכו בקודש באהבתה יגהה תמיד לן בעמקה של הלכה ולא חלי ולא מרגיש מהנעשה סביבו. לפתע נכנסו לביהמ"ד כמה אינשי דלא מעלי שהיו מציקים לו על דבר פסיקותיו והתכונו לבזותו וכו', היה נוכח שם הגאון המקובל חכם רבי אפרים הכהן זצ"ל שהרגיש מיד במעשיהם הנלוזים. קרא להם ואמר להם בתקיפות, אם ברצונכם לשחק באש, בבקשה! מיד כששמעו דברים אלו שיוצא מפי קודש כהן גדול נסוגו אחור ויצאו בבושת פנים כלעומת שבאו.

ומגלין לו רזי תורה - גם מן השמים עזרו למו"ר שהיו מגלים לו סודות התורה כי היה עמל בתורה ללא לאות לילה כיום יאיר והיה מעמיק בתורה ומוציא הלכה לאור ועליו נאמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

לא ללכת לישון מוקדם

אל מול פני המנורה הטהורה מרן רבינו זצוק"ל דברי חז"ל הקדושים (עירובין סה ע"א) לא איברי סיהרא אלא לגירסא, וזאת הוא מנחיל גם לנו ובנפשו הדבר.

כדוגמא, באחד הכינוסים לבני התורה, דיבר בתחנונים למען ביסוס וביצור קיום ועמל בתורה הקדושה, והוא אמר בתוך דבריו בזה"ל: "דעו! שכל מה שהאדם משיג זה מהעמל שלו, הכל תלוי בו ורק בו, וכמה שהוא מתמיד יותר, כמה שהוא עוסק בתורה יותר, ישיג יותר. יגעתי ומצאתי תאמן (מגילה ו ע"ב. ועיין בח"א להמהרש"א שם). לא ללכת לישון מוקדם! אלא יש ללכת לישון באחת בשתיים בלילה, די בשש שעות שינה, בחמש שעות שינה, חבל לאבד את הזמן של הלילה, יש לנצל אותו בלימוד התורה, ביגיעה של תורה וכמ"ש הרמב"ם (בפ"ג מהלכות ת"ת ה"ג) הרוצה לזכות

בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיוצ"ב אלא בתלמוד תורה וכמו שאמרו חז"ל (שמות רבה מז, ח) אין רינה של תורה אלא בלילה.

שכחתי לישון

אברך חשוב שהיה משמש בקודש אצל רבינו זצוק"ל, נוהג היה להגיע בכל בוקר אל ביתו של רבינו ומסדר את החדר, כל ספר למקומו. בוקר אחד כאשר הגיע כהרגלו בשעה 6:30 מוצא הוא את רבינו רכון על הספרים ועובר בין בתרי ספרי הפוסקים הפרוסים לפניו, כשהוא לבוש בבגדיו כרגיל. לפתע ראה רבינו את האברך הנז' והוא פנה אליו כתמיהה, מדוע הקדמת בוא היום, והרי עוד לא עלה השחר, אמר האברך לרבינו: כבוד הרב, השעה כבר 6:30 בבוקר ואני הגעתי כהרגלי, כבוד הרב לא ישן הלילה, ענה לו רבינו בפשטות רבה, "אוי... שכחתי לישון, מה אעשה". וקיים ומקיים תדיר (משלי כ, יג) "אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך שבע לחם" לשבוע משוב לחמה של תורה.

ונעשה כמעין המתגבר, וננהר שאינו פוסק - והיה רבינו מחדש חידושים מכח סברתו ומביא ראיות לדבריו גם לדברים שלא הובאו בהלכה בפירוש ולא היה שוכח דבר ממשנתו והכל זורם בלבו כנהר שהולך והולך ואינו פוסק יפוצו מעיינותיו חוצה, סיני ועוקר הרים.

מחברות אשר עש יאכלם

בענין הכתיבה על מרן רבינו שליט"א, סיפר הגאון רבי מרדכי יזדי שליט"א (מרבני ארגנטינה ומתלמידיו האחרונים של מרן רה"י הגר"ע עטיה זצ"ל), שלאחר חרבן תפארת ישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה בשנת תש"ח, עברה הישיבה לביהכ"נ "צופיוף" בשכונת הבוכרים עד שעברה למשכנה החדש בשכונת גאולה. לאחר שחזר רבינו ממצרים איוה למושב לו בבקרים בביכ"נ צופיוף, שם היתה ספרייה עשירה בספרים עתיקים ונדירים בהם הגה שעות רבות. פעמים מספר ראה רבי מרדכי שמרוב עניות וחוסר יכולת היה רבינו לוקח דפים ומחברות שעש אכלם ובהם כתב את חידושו. ופעמים היה שלאחר שמצא את מבוקשו ורצה לעלות על הכתב את הדברים, ומריבוי התלמידים לא היה מקום בשולחנות, מרוב אהבתו לתורה ושמחתו בה, לא חש ל'מה יאמרו' והיה יושב על הרצפה ומעמיד את הספרים עם מחברתו על כסא כלשהו וכותב, העיקר שיוכל לכתוב את הפנינה, את החידוש, את היישוב שמצא.

והוי צנוע - התורה נותנת לו להיות צנוע כמש"כ ואת צנועים חכמה, כן היה מו"ר לא היה מפרסם עצמו במעשיו וכן גדולתו בתורה והשתדל מאד שלא יגלו את מעלותיו כי ככל שאדם גדול יותר הוא צנוע ביותר.

רשב"י מחכה לרבינו במירון

היה זה בשנת תשכ"ב, עת חברי השיעור בביהכ"נ "שאל צדקה" סיימו מסכת שבת יחד עם רבם הגאון רבי יוסף עדס זצ"ל, החליטו לקיים את סעודת הסיום במירון אצל ציונו הקדוש של התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, ולמעמד זה הזמינו רבנים וחכמים.

גם את פני מרן רבינו זצוק"ל חילו התלמידים בבקשה לזכות שרבינו ישתתף עמם בסעודת הסיום, ובפרט שהם תלמידיו הקבועים בשיעורו בהלכה לאחר שיעורו של רבי יוסף עדס. אך רבינו ענה בשלילה היות שהנסיעה ותוצאותיה יגרמו לו ביטול תורה מרובה. בימים ההם הנסיעה למירון קשה ומסורבלת ביותר.

השעה 11:00 בלילה, ורבי משה חי שראבני ז"ל (גבאי ביהמ"ד "שושנים לדוד") עלה על יצועו ובחלומו הוא רואה את המקובל האלהי הגאון רבי יעקב חיים סופר זיע"א בעל "כף החיים" מדבר אליו ומצווהו, "לך לחכם עובדיה יוסף ותאמר לו שרבי שמעון בר יוחאי מחכה לו במירון, למה הוא לא הגיע לסיום, יש שם הארה גדולה". ר' משה חי מתעורר מהחלום ואומר לעצמו חלומות שוא ידברו. וישן ויחלום שנית ושוב כחלום מדבר כו בעל ה"כף החיים", למה חזרת לישון, אמרתי לך שרבי שמעון בר יוחאי מחכה לחכם עובדיה שיבוא לסיום. מיד התעורר ר' משה חי והבין שעל השנות החלום שנית יש דברים בגו. הוא התלבש ושם את פעמיו אל ביתו של מרן רבינו זצוק"ל והודיעו על דבר החלום.

השעה היתה 12.30 בלילה ורבינו הבין שהוא צריך לצאת עתה למירון. מיד שכרו מרן רבינו זצוק"ל ר' משה חי ז"ל מונית ונסעו אל ציונו הקדוש שבהר מירון.

אומר ר' משה חי ז"ל, שבודאי קפצה להם הדרך, כי לא יתכן שעם כל אריכות הדרכים ובפרט באותם ימים, שהיו מספיקים להגיע לסעודה.

בשעה 2:00 בלילה לערך בשעת סעודת הסיום בציון הרשב"י, ראו לפתע כולם - הרבנים והקהל, שרבינו זצוק"ל הגיע. כולם התפלאו המה ראו כן תמהו, בידעם שרבינו היה נחוש בדעתו שהוא לא מגיע בשל ביטול התורה שהיה כרוך בדבר אך משראו את ר' משה חי שרבאני מתלווה אליו, הבינו שיש דברים בגו. **השמחה** היתה רבה לכולם שזכו שרבינו עט"ר הגיע לסיום, ולאחר דקות מספר כיבדוהו לישא דברי תורה לכבוד המעמד הגדול. רבינו עמד על עמדו ונשא מדברותיו כארבעים דקות. לאחר מכן נסע רבינו לצפת לציוניהם הקדושים של רבותינו עמודי העולם, מרן הבית יוסף זיע"א ורבינו האריז"ל. כן השתטח על קבר בניהו בן יהוידע הנצב על דרך העיר צפת. וכבר בהנף החמה הגיע חזרה לירושלים עיה"ק.

תלמידיו דאגו לאחר מכן לשאול את ר' משה חי לפשר השינוי בבואו של רבינו לסיום, והוא סיפר להם את כל הקורות אותו ועל השנות החלום פעמיים.

וארך רוח - כך היה מו"ר היה סובל כל השאלות ששואלים אותו לבל יבא לכלל צער ולעכב תשובותיו להם, ולא היה מתבלבל בראותו מה שעושים הפושעים והמורדים בתורת ה' אלא משיב בארך רוח ובנחת ומחזיר להם תשובה ניצחת על מעשיהם ומתרומם על כל המבזים והמשכילים.

מלך רחמן

ידוע לכל גודל רחמיו של מרן רבינו זצוק"ל על ישראל בכל אירוע ומקרה ובכל צרה שלא תבוא, ששומע על איש או אשה שמצבם הבריאותי קשה, על כל אדם שנקלע לקשיים מסויימים, על זוגות המתחננים לזכות לפרי בטן, על תאונות הדרכים ח"ו או חטיפת חיילים ומלחמות שהיו וכדומה, כן על ילד יהודי שלא לומד בתלמוד תורה, בחינוך תורני, ומכ"ש אם רחוק מהיהדות ולא יודע אפי' פסוק שמע ישראל. על כל זאת ועוד, היה מצטער רבינו עמוקות, בכל צרתם לו צר עד כדי דמעות ובתפילה בתחנונים להשי"ת שיראה בעניים ויטיב לבקשתם ויושיעם למען שמו בטוב חסדיו המרובים וכאילו אלו בנו ובתו שלו.

כן היה תקופה של מספר שנים כשהיה גר ברח' אלקנה, שהיה מגדל כמה בחורים יתומים בתוך ביתו למרות מצבו הכלכלי, והכל כדי לקיים את מצות "ואהבתם את הגר" להלכה ולמעשה ולפום צערא אגרא. תדע שמצוה זו נשנית ונשלשת בתורה בל"ו אזהרות, ואמרי לה במ"ו אזהרות (ב"מ נט ע"ב).

ובדבר הזה נשתבחו רועי ישראל ועל כגון דא נבחרו להורות תורה לבני ישראל, על גודל רחמיהם ולבם החנון והרחום, וכדמצינו במדרש (שמו"ר ב, ג) על מאורי האומה, רעיא מהימנא משה רבינו ע"ה ודוד המלך ע"ה. ואמרו שם, אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה, הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה, בדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר והרחיקם מן הגזל וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל ולקחו הקב"ה לרעות את ישראל. עוד אמרו רבותינו ז"ל (שבת קלג ע"ב) התדבק במידותיו יתברך, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום.

זהו מנהגי אמיטי אשר נותן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, על ישראל, על כל יהודי קטן וגדול שם הוא.

ומוחל על עלבוננו - כאשר היו מבקשים מרבינו מחילה היה מוחל והיה אומר ה' אמר לו קלל, "ותפארתו עבור על פשע", וזוהי מעלת נפש המשכלת, והיא יותר במעלה מהנעלבים ואינם עולבים.

ומגדלתו ומרוממותו על כל המעשים - כמו שכתוב סלסלה ותרוממך, ורק התורה הקדושה תרומם אותו מכל החכמות הטבעיות שבעולם, כי בכח לימוד התורה חוקר ודורש בבוא עולם שעשה כל המעשים הללו העוה"ז העולמות העליונים, ויהיה מנהג למעלה מהטבע, כך זכה מו"ר להיות מנהג למעלה מהטבע כי היה שוקד על התורה יומם ולילה כמעט בלא לישון ופעמים שלא היה אוכל מרוב חשקו בתורה והתעלה יותר מכל חבריו.

הזהרו מאד בכבודו

סיפר ידידו הגאון רבי ציון לוי זצ"ל (רבה הראשי של פנמה) מעשה שהיה בשעת שיעורו של מרן ראש הישיבה זצ"ל: היינו בשיעורו היומי של רה"י רבי עזרא עטיה זצ"ל, בכל יום נכנס היה ראש הישיבה בשעה היעודה וחכם עובדיה היה לומד בחדר הצדדי עד שעת השיעור, כמעט בכל יום נכנס היה יחד עם ראש הישיבה. קרה יום אחד שחכם עובדיה נכנס כמה דקות מאוחר יותר, בינתיים ניצל ראש הישיבה את ההזדמנות ובמקום להתחיל את השיעור, פנה לתלמידיו ושאלם, האם מכבדים אתם את הבחור רבי עובדיה יוסף - השיבו בחיוב. חזר רה"י ושאל, "האם אתם עומדים לו כשהוא נכנס" - ענו הבחורים בשלילה. אז אמר רבי עזרא עטיה: "אתם חייבים לעמוד לו, אתם צריכים להיזהר בכבודו מאוד כי הוא נועד לגדולות, תזהרו מאוד בכבודו".

ה"בן איש חי" של הדור הבא

העיד הגאון רבי עזרא נסים עדס שליט"א (רבה של הרצליה) בתשלום השבעה לפטירתו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל, ובתוך דבריו אמר, ששמע מפי קדשו זצ"ל שאמר על מרן רבינו שליט"א בזה"ל: "בעוד כעשר שנים יהיה חכם עובדיה כמו הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל ה"בן איש חי". כל זאת עוד בהיות רבינו צעיר לימים ומרן ראש הישיבה הוא רבו המובהק. וידוע כמה וכמה היה מרן ראש הישיבה זצ"ל מעריך ומעריך את רבינו ואוהבו כנפשו.

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מוזכר ענין המבול ככתוב "כי מי נח זאת לי", וזה מעין הפרשה העוסקת בנח ובמבול.

תוכן ההפטרות

הנביא אומר לציון, שירי ושמחי כי אף שהיית שוממה, לעתיד עם ישראל יתרבו מאוד, ויהיו יותר מכל הגויים שישבו לבטח ולא גלו מארצם, לכן הרחיבי את כל הערים שסביבך שיהיה מקום לבניך, כי ימין ושמאל תפרוצי.

הנביא מבשר לה, שמרוב הטוב שיהיה לה אז תשכח את כל ימי הגלות, וכל ימי הגלות הם יהיו כרגע כלפי הטוב הנצחי שתקבל. וכמו שנשבעתי שלא אביא עוד מבול על הארץ אני נשבע שיותר לא אכעס עליך ולא אגער בך, ודעי כי אף שההרים והגבעות הם חזקים, בכ"ז פעמים שזוים ע"י רעידת הארץ וכיו"ב, מ"מ חסדי וברית השלום שביננו לא ימוש לעולם.

ישעיה פרק נ"ד פסוק א' - י'

א רְנִי שְׂמֹחִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עֲקָרָה [א] לֹא יִלְדָּה [ב] שְׁהִיְתָה כְּאִשָּׁה עֲקָרָה [שְׁלֹא יִלְדָּה בָנִים לְגִזְיוֹנָם כְּמוֹ הַגּוֹיִים (ע"פ בְּרֵית י)] פְּצִחִי

רְנָה וְצִחְלִי לֹא חָלָה פָּתַחַי פִּיךָ לְהַרִים קוֹל רִינָה אֲפִילוֹ שְׁלֹא חָלִית בַּחבְלֵי יוֹלָדָה (ט"ד) כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה כִּי רַבִּים

הם בני ירושלים אף שהייתה שוממה מִבְּנֵי בְּעוֹלָה מִבְּנֵי הַגּוֹיִים שִׁישְׁבוּ עַל אֲדָמָתָם, כְּאִשָּׁה בְּעוֹלָה שִׁישְׁבַת עִם בְּעָלָה (רד"ק) אָמַר

יְהוָה: בְּהִרְחִיבִי מְקוֹם אֶחָלְךָ לְקַלוֹט בְּנִיךָ שִׁישְׁבוּ אֵלֶיךָ וְיִרְעֵוֹת [וּיְלֻנוֹת (ט"ז)] מִשְׁפָּנוֹתֶיךָ

שֶׁהֵם יֵתֵר עֲרֵי יִשְׂרָאֵל יָטוּ אֶל תַּחְשְׁבִי יִהְיוּ נוֹטִים לְאוֹרֶךְ וּלְרוּחָב וְאֵל תַּמְנְעִי לְהִטּוֹתָם לְמִרְחוּק (רד"ק) תִּהְיִי מִיתְרִיךָ

תַּגְדִּילִי אֶת חֲבֵלֵי הָאוֹהֶל הַמִּיּוֹעֵדִים לְקִשְׁרָם בִּיתְדוֹת (רש"י) וְיִתְדֹתֶיךָ תִּתְּנִי בְּאֶרֶץ חֲזָקִי שְׁלֹא יִזְוּוּ מִמִּקּוֹמָם (ט"ד): כִּי יָמִין

וְשִׁמְאֹל תִּפְרָצִי [ג] לְדָרוֹם וּלְצָפוֹן תִּתְּחַזְּקִי (ת"י) וְתִתְּרָבִי (א"ע) וְזָרַעְךָ גּוֹיִם יִירָשׁ מִפְּנֵי שְׁעָרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִסְפִּיקוּ, לִכֵּן

עיונים והארות

א. רְנִי עֲקָרָה - כְּתִיב קוֹמִי רְנִי בְּלִילָה אֵין רְנָה זֹו אֵלֹא דֶּרֶךְ שֶׁבַח אֲבָל כָּל זְמַן שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבְּשִׁמְיָם אֵף הַקֶּבֶ"ה בְּעֶצְמוֹ בָּא וּמִשְׁבַּח אֶת שְׁמוֹ הַגְּדוֹל בְּפִנְיָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר רְנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה פְּצִחִי רְנָה וְצִחְלִי וְגו' וְאִמְרָה (יִרְמְיָה לֹא) וּבָאוּ וּרְנָנוּ בְּמִרוֹם צִיּוֹן וְגו' לְפִיכָךְ הִיִּיתִי אֹמֵר חַיִּיב אָדָם שִׁיבְרַךְ וּשְׁבַח וּפְאֹר וִירוֹמָם וְיַגְדֵּל וְיַקְדֵּשׁ לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה עַל כָּל מָה שֶׁבָּאוֹת לוֹ לְאָדָם בִּין טוֹבוֹת וּבִין רְעוֹת. (תנא דבי אליהו רבה - פרק יח).

ב. ס"ת אהי"ה, כְּמִשְׁז"ל אֵהִיָּה עִמָּם בְּצִרוֹת אַחֲרוֹת, וְעַמ"ש בְּסִפּוֹר בָּאֵר יִצְחָק. ג. וְהִרְדִּיךָ כ' כִּי יָמִין וְשִׁמְאֹל תִּפְרָצִי - עַל דֶּרֶךְ וּפְרָצַת יָמָה וּקְדָמָה וְזָכַר דָּרוֹם וְצָפוֹן. וְזָרַעְךָ גּוֹיִם יִרֶשׁ - כּוֹלֵל מִזְרַח וּמַעֲרָב. וְעָרִים נִשְׁמוֹת - בֵּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בֵּין מִשְׁאֵר אֲרָצוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹשִׁיבוּ אוֹתָם. וּבְמִצּוֹדוֹת דּוֹד כ' כִּי יָמִין וְשִׁמְאֹל תִּפְרָצִי - תִּתְּחַזֵּק עַל הַכְּשָׁדִים הַיּוֹשְׁבִים מִיָּמִינְךָ וּמִשְׁמָלְךָ.

ירשו ישראל את ערי הגויים **וְעָרִים נְשָׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ** וערים שהיו שוממות, עתה יתיישבו בבני ישראל (מלבי"ם): **אֶל תִּירָאִי** אל תפחדי שתהיה צאתך מגלות זו כמו שיצאת משאר גלויות בצרות רבות **כִּי לֹא תִבּוֹשִׁי** כי לעולם אחר שתצאי מגלות זו, לא תתביישי יותר (רד"ק) **וְאַל תִּכְלָמִי** אלא תחזיקי בגדולה **כִּי לֹא תִחְפִּירִי** כי לא תתביישי יותר לילך לגלות **כִּי בָשֶׁת עֲלוֹמֶיךָ** [נעוריד (רש"י)] **תִּשְׁפָּחִי** כי הבושה שהיתה לך בימי נעוריד לא תהיה לך יותר (מ"ד) **וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוֹתֶיךָ** הצרות שהיו לך בגלות שהיית כאלמנה **לֹא תִזְכְּרִי עוֹד** כי מרוב טוב שיהיה לך תשכחי את הצרות שהיו לך (רד"ק): **כִּי בְעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ** כי האדון שלך שעשה אותך ויצר והגדיל אותך (ת"י) **יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ** הוא בעל היכולת ומושל בצבאות השמים והארץ **וְגִבְלוֹךָ** הוא **קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אשר **אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקְרָא** בזמן המשיח **כִּי כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה** את דומה לאשה שקצף עליה בעלה ועזב אותה תקופה אבל לא גירשה (מלבי"ם) והיא **וְעֲצוּבַת רוּחָהּ** שבעלה קורא לה לשוב אליו, כך את **קִרְאָךְ יְהוָה** לשוב אליו **וְאִשֶּׁת נְעוּרֶיךָ כִּי תִמָּאֵם** בעיני בעלה לא יתמיד המיאוס, כי ישוב לרחם עליה, כן **אָמַר אֱלֹהֶיךָ** לרחם עליך (מ"ד): **בְּרַגְעַ קִטָּן** [ז] **עֲזוּבָתֶיךָ** כל ימי הגלות יהיו נחשבים כרגע קטן, מול ימי הטובה שיבוא לך בעת הקיבוץ גלויות (רד"ק), כי **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים** [ה] **אֶקְבָּצְךָ** וזה יהיה לאורך ימים בלי גבולות (מ"ד): **כִּי בְשִׁעָרָה** [במעט] **קָצַף** [רוגז (ת"י)] **הַסִּתְרֹתַי פָּנַי רָגַע מִפֶּיךָ** ההסתער פנים מול החסד הגדול [שאעשה לך בזמן הגאולה] נחשב כרגע קטן (ע"פ רד"ק) **וּבִתְחִסָּד** [ו] **עוֹלָם** שיתקיים לעולם (רש"י) **רַחֲמֶתֶיךָ** חסתי ורחמתי עליך

עיונים והארות

שכלא ימינא לו נאה לקבץ הקדושה.

ובספר עמק המלך (שער טז - פרק נב) כ' אלא בכל זמנא דעתיק דעתיקין רישא חוורא אתגלייא רעוא דרעוין [אתגליא], רחמין רברבין אתשכחו בכלא' [שם] הוא ראש אריך אנפין אשר הוא כולל השני חבריו, ולכן נקרא עתיקא דעתיקין. כשמתגלה המצח שלו הנקרא 'רעוא דרעוין' המאיר אל החוטם הזה, יוצאים הרחמים אל חוטמא דזעיר אנפין, ונמתקים כל הדינים ברחמים גדולים, ואלהים במילוי יודין עולה ברחמים, שנאמר, 'וברחמים גדולים אקבצך'.

ובבאור הגר"א על תקו"ז (תיקון יא מתיקונים אחרונים) כ' וברחמים גדולים אקבצך - מסט' דגדולה והוא כמ"ש בר"מ ו' ברחמים א'קבצך ו'בתחנונים ר"ת וא"ו [ג"י] י"ג מכילן דרחמי.

ו. **בזוהר** (ח"ב דף קכ"א) פסח דרועא ימינא, לקיים בה (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, והיא איהו בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, לקיים בהן (ישעיה נד ח) ובחסד עולם רחמתין אמר גאלך יהו"ה. [ולבתר נטלי כלהו מגבורה, דמניה משיח בן אפרים, לנטלא נוקמא משנאו, דהכי בעי לנקאה עבורא דאינון ישראל בימינא, ולבתר לאוקדא קש בשמאלא, הדא הוא דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום].

ד. **הנה** יום בא, כנגד מי אמרו לא אמרו אלא כנגד אותו שבוע שהמשיח בא בו שהוא מוטמן, ובאו כל אותן הדורות ונפלה עליהם תרדמה ושנשקע מהם משיח, וכשהקדוש ברוך הוא רוצה בו, מורעיש ארבע פנות העולם ובא ומבטיח את ישראל ואומר להם, כבר גאולה, ומתקבצים אנשים ונשים וטף ומבקשים רחמים גדולים שנאמר (ישעיה נד ז) ברגע קטן עזבתין (בתי מדרשות חלק א - פרקי היכלות רבתי - פרק לה אות ב).

[ועיין] בשער הכוונות (דרושי ויעבור דרוש ז) - שכ' י"ג פעמים אהיה [ג' רגע] שה"ס ברגע קטן עזבתין כו' וכן גער חית קנה].

ה. **כ' הרב ר' יעקב צמח** (קול ברמה - אות קסב) וברחמים גדולים אקבצך, אמר ברחמים גדולים היינו דעתיק יומין. רחמים גדולים היינו רחמים גמורים בלתי שום חלק דין כלל, שכל העתיקא הוא רחמים בלא דינא כנודע. אבל זעיר אנפין אקרי רחמים סתם דשייך בו קצת עיכוב דין. ונותן טעם לזה בגין דאית ביה ימינא ושמאלא דינא ורחמי, מכלל דא"א שכולא ימינא הוא כולא רחמים גמורים. והנה מתביה אקבצך, מוכרח שיהו צריכים רחמים גמורים דא"א דוקא, שהרי כל קיבוץ ניצוצי הקדושה דנשמת ישראל שבין הקליפה בסוד המלכים שנבררו צריכים כח גדול וחסד גמור ולא חסד סתם [דז"א], שהרי יש בו ימינא ושמאלא ובשמאלא יש אחיזה, ולכן ברחמים גדולים גמורים

אָמַר גְּאֻלָּהּ יְהוָה שהגאולה העתידה תהיה רק על ידו יתברך ואין שעבוד אחריה (עין מלבי"ם על תהלים פה, ב): **ט בִּי מִי** כמו שהיה בזמן מי המבול (עין רד"ק) שהיה בזמן (ת"י) **נָח** שבועה **זאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** אז **מַעֲבָר** שלא יהיה יותר **מִי** **נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ** [ו] **בֶּן נִשְׁבַּעְתִּי** שתי שבועות **מִקְצֵה עֲלִיָּה** שלא אכעס עליך בגלל עוונך **וּמִנְעָר־בֶּן** להגלותך (מלבי"ם): **בִּי הַהָרִים יָמוּשׁוּ** [ה] **וְהַגְבָּעוֹת תִּמְוִינָה** אפילו שההרים והגבעות הם דברים הקיימים תמיד בארץ, לפעמים ימושו ויוזוו הגבעות וינטו למטה מפני רעידת אדמה [ו] **אף אם תכלה זכות האבות והאמהות** (רש"י וי"ט): **וְחִסְדִּי** **מֵאֵתָּךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִכָּוֶט** בכל זאת חסדי ובריתי איתך לא יוזוו ממקומם, והבטחתי לא תסור ממך לעולם (רד"ק) **אָמַר מְרַחֵם יְהוָה:**

עיונים והארות

והנה בשני המקרים הללו, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל. אלא שמושה התפלל על עם ישראל לפני צאת הגזרה לפועל והיה מוכן ששמו ימחה מהתורה למען עם ישראל, ואילו נח בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החרבן הנורא, התחיל לבכות ואמר - רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על בריותיך. השיבו הקב"ה - רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת, בשעה שאמרתי לך - "כי אותך ראיתי צדיק לפני" אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם. משה רבנו לעומתו, עמד בתפילה לפני השם יתברך, ומסר את נפשו על עם ישראל, ואמר "מחני נא מספרך אשר כתבת", ובזה תיקן את חטא נח ולכן אמר לו הקב"ה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש. כי במשכן כל אחד הביא את החלק שלו, את התרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד. התיבה של נח הצילה יחידי סגולה מהמבול, לעומת המשכן, שכולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל.

ח. ר' יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר אם ראיתה אבות שמתה וזכות אמהות שנתמטטה לך והטפל בחסדים הה"ד (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ וחסדי מאתך לא ימוש א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרים (דברים ד) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך וגו' (מדרש רבה ויקרא - פרשה לו פסקה ו).

ז. ויש לשאול, למה מי המבול נקראו על שם נח, הרי לא בחטאו של נח בא המבול, שהרי הוא היה צדיק תמים? ואומר על זה הזוהר הקדוש: שהמבול נקרא על שם נח, לפי שלא התפלל על דורו. ואפשר להביא סמוכין לזה מדברי הגמרא (שבת נד:): "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים", ושואלת הגמרא, וכי שלו היתה, של שכנתו היתה, אלא על שלא מיחה בה נקראת על שמו.

ועי"ל שהיה צריך ללכת ולהשפיע עליהם, וכמו שמובא בבאר החסידות משם רבי מנחם שניאורסון שכתב על זה: מכאן הוראה לכל יהודי, שאפילו הוא צדיק תמים לבל יסתגר בתוך ארבע אמותיו, כי הדברים קל וחומר: מה נח שהיה לפני מתן תורה כך, יהודים שלאחר מתן תורה לא כל שכן, שהם חברים וערבים זה לזה, אין יהודי רשאי לומר: אני את נפשי הצלתי, אלא חייב הוא לגונן ולהציל את הזולת. ואין זה מעניינו של האדם אם יצליח להשפיע על אחרים או לאו, עלינו לעשות מה שהוטל עלינו, ובדרך כלל, כל דבר עושה רושם במקומו ובזמנו ואסור לאדם להתייאש.

עוד כתבו המפרשים שהסיבה נעוצה בהתנהגותו של נח, שפגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילם. ולכן, כדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם ואמר "מחני", שזה אותיות "מי נח", תיקן את שפגם נח. וכן מחני נא אותיות מנ"ח אני".

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. הסבר: איש צדיק בדורותיו.
תשובה.....
- ב. הסבר: חמס.
תשובה.....
- ג. הסבר: כי השחית כל בשר.
תשובה.....
- ד. למה הטריח הקב"ה את נח לבנות תיבה והרי יש לו לקב"ה הרבה דרכים להצלה!
תשובה.....
- ה. מדוע נאמר על התיבה וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר (זפת) ואילו בתיבת משה כתוב מבפנים בחומר ומבחוץ בזפת.
תשובה.....
- ו. הסבר: צהר.
תשובה.....
- ז. לשם מה היתה התיבה ג' עליות זו על גב זו?
תשובה.....
- ח. מה פירוש מבול?
תשובה.....
- ט. מדוע אומר הקב"ה לנח והקימותי את בריתי אתך?
תשובה.....
- י. מדוע בביאה לתיבה כתוב: ובאת אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. וביציאה מהתיבה כתוב אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך?
תשובה.....
- יא. הסבר מה בא לרבות: ומכל החי?
תשובה.....
- יב. איך ידע נח איזו בהמה וחיה להכניס לתיבה ואיזה לא?
תשובה.....
- יג. מדוע בתחילת הפרשה אומרת התורה שנח היה צדיק תמים. ואילו כשה' אומר לו לבוא לתיבה כתוב אותך ראיתי צדיק (בלבד ולא תמים)?
תשובה.....
- יד. מהיכן לומדים שנח למד תורה?
תשובה.....
- טו. למה מן הבהמה הטהורה ציווה ה' לקחת שבעה?
תשובה.....
- טז. למה המתין ה' לימים עוד שבעה לרדת המבול?
תשובה.....
- יז. מה פירוש ויבא נח.....מפני מי המבול?
תשובה.....
- יח. מתי זה בחודש השני?
תשובה.....
- יט. למה כתוב בתחילה ויהי הגשם ואח"כ כתוב ויהי המבול?
תשובה.....
- כ. מה פירוש בעצם היום זה בא נח?
תשובה.....
- כא. הסבר: ותרם מעל הארץ.
תשובה.....
- כב. הסבר חמש עשרה אמה מלמעלה.
תשובה.....

- כ"ג. הסבר: מכל אשר בחרבה מתו.
 תשובה.....
- כ"ד. הסבר וישאר אך נח.
 תשובה.....
- כ"ה. הסבר ויסכרו מעיינות תהום.
 תשובה.....
- כ"ו. מדוע העורב יצא יצוא ושוב?
 תשובה.....
- כ"ז. הסבר: והנה עלה זית טרף בפיה.
 תשובה.....
- כ"ח. מדוע כתוב הוצא אתך וקוראים היצא אתך?
 תשובה.....
- כ"ט. הסבר: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו.
 תשובה.....
- ל. הסבר: ואך את דמכם לנפשותיכם.
 תשובה.....
- ל"א. הסבר: שופך דם האדם באדם.
 תשובה.....
- ל"ב. מדוע כתוב לדורות עולם בלי ווי"ם? (לדרת)
 תשובה.....
- ל"ג. הסבר: וירא את ערות אביו.
 תשובה.....
- ל"ד. למה כתוב: ויקח שם ויפת ולא ויקחו?
 תשובה.....
- ל"ה. וישכון באהלי שם. למה דווקא שם?
 תשובה.....
- ל"ו. ויהי כל הארץ שפה אחת. איזו שפה?
 תשובה.....
- ל"ז. הסבר: ודברים אחדים.
 תשובה.....
- ל"ח. מדוע הכינו לבנים ולא השתמשו באבנים?
 תשובה.....
- ל"ט. מה לומדים מהכתוב: וירד ה' לראות. וכי היה צריך לרדת?
 תשובה.....
- מ. למה כתוב: אשר בנו בני האדם? בטח בני אדם! שמא בני חמורים וגמלים?
 תשובה.....